

XXIV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

46. заседание

Вторникъ, 24 януарий 1939 г.

(Открито въ 15 ч. 40 м.)

Председателствувалъ полпредседателъ Димитър Пешевъ. Секретари: Г. Кръстевъ и П. Костовъ

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Съобщения:		Д. Кушевъ	1081
Отпуски	1075	П. Марковъ	1089
Питане	1075	С. Станчевъ	1094
Законодателно предложение	1075	С. Стателовъ	1099
По дневния редъ:		Д. Марковъ	1104
Бюджетопроектъ за разходитъ презъ 1939 б. г.		И. Халаджевъ	1107
по Министерството на земедѣлието и държав-		Г. Шишковъ	1110
нитъ имоти (Докладване и разискване)		Д. Теневъ	1112
Говорили:		Х. Геренковлиевъ	1114
А. Цанковъ	1075	Дневенъ редъ за следващото заседание	1116

Председателствувашъ Димитър Пешевъ: (Звъни) При-
стъпватъ нуждния брой народни представители. Обя-
вявамъ заседанието за открито.

(Отсутствуватъ народнитъ представители: Александър
Симовъ, Ангелъ Риболовъ, х. Атанасъ Поповъ, Борисъ
Мончевъ, Василь Мандаровъ, Василь Чобановъ, Георги
Лазаровъ, Георги Чалбуковъ, д-ръ Георги Славчевъ, Гето
Кръстевъ, Димитър Илиевъ, Драганъ Кисковъ, д-ръ Най-
денъ Найденовъ, д-ръ Никола Дуровъ, Никола Логофе-
товъ, Пеко Стояновъ и Стефанъ Цановъ).

Имамъ да направя следнитъ съобщения:

Председателството е разрешило отпуски на следнитъ
народни представители:

на г-нъ Георги Петраковъ — 1 день, за 23 т. м.;
на г-нъ Косю Аневъ — 1 день, за 13 т. м.;
на г-нъ Боянъ Абаджиевъ — 1 день, за 23 т. м.;
на г-нъ Иванъ Бояджиевъ — 1 день, за 23 т. м.;
на г-нъ Стоянъ Димовъ — 2 дена, за 21 и 23 т. м.;
на г-нъ Стоянъ Славовъ — 4 дни, за 25, 26, 27 и 23 т. м. и
на г-нъ Василь Чобановъ — 5 дни, за 24, 25, 26, 27 и
28 т. м.

Постъпило е питане отъ народния представителъ г-нъ
Иванъ Бояджиевъ до г-нъ министра на финанситъ за мѣр-
китъ, които трѣба да се взематъ по отношение изпрате-
нитъ въ затворитъ за изгърпяване на глоби по фискални
дѣла, докато се разреши въпросътъ за фискалната амни-
стия, и какво трѣба да се прави съ изпратенитъ тамъ
следъ 2 януарий 1939 г. Това питане ще биде изпратено
на г-нъ министра на финанситъ за отговоръ.

Постъпило е частно законодателно предложение, под-
писано отъ нуждния брой народни представители, за из-
мѣнение и допълнение на членове 26 и 103 отъ наредбата-
законъ за тютюна отъ 25 ноемврий 1935 г. Предложе-
нието ще биде отпечатано, раздадено на г-да народнитъ
представители и поставено на дневенъ редъ.

Пристъпваме къмъ точка първа отъ дневния редъ:

**ДОКЛАДЪ НА БЮДЖЕТАРНАТА КОМИСИЯ ПО БЮ-
ДЖЕТОПРОЕКТА ЗА РАЗХОДИТЪ ПРЕЗЪ 1939 Б. Г.
ПО МИНИСТЕРСТВОТО НА ЗЕМЕДѢЛИЕТО И ДЪР-
ЖАВНИТЪ ИМОТИ.**

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Алек-
сандъръ Цанковъ.

Александъръ Цанковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни
представители! Съ особена радостъ, съ особено задо-
волство се качвамъ на тая трибуна, за да кажа словото си,
да кажа думата си по единъ отъ най-важнитъ въпроси въ
нашето народно стопанство, да изложа предъ васъ —
позволете ми тая нескромностъ, ако мога и азъ да си по-
служамъ съ тая дума — моята аграрна програма или моитъ
схващания по основнитъ задачи, които трѣба да легнатъ
въ основитъ на една стопанска политика, очаквайки своето
разрешение, да представя на ваше разглеждане моитъ раз-
бирания.

Г-да народни представители! Следъ войната, кръво-
пролитната и дълготрайна война на народитъ, човѣче-
ството изпадна въ много мъчителни условия на съществу-
ване. Всички запаси, необходими за издрѣжката на чо-
вѣшкия живогъ и за поддържане нормалното функциони-
ране на държавата, на човѣшкия прогресъ изобито, бѣха
изчерпани. Започна едно лудо надпреварване за попълва-
нето на тия запаси. И естествено е, че тѣкмо земедѣлието,
свързано съ основнитъ пужди на човѣка следъ войната,
се очути въ епоха на подеъмъ. Разшири се обработваемата
площъ, увеличи се производството и въпреки това ценитъ
постоянно растѣха. Вие сигурно си спомняте високитъ
цени, които познавахме до 1929 г. Тѣ бѣха резултатъ на
този подеъмъ. И селското население въ всички държави се
увѣчи не, се предаде на творчески трудъ. Всичко това
имаше за послѣствие действително разширение, увеличение,
нарастване на производството.

Г-да народни представители! Европа следъ войната
бѣше подъ единъ режимъ, известенъ подъ името сто-
пански или икономически либерализъмъ, което значеше:
да се остави на свободнитъ, стихийни социални и иконо-
мически сили да движатъ прогреса и да урегулиратъ ико-
номическитъ отношения. Но тѣкмо този либерализъмъ
раздѣли още на времето си свѣта на две половини: една
държави, които се отдадоха преимуществено на индустрия,
и други, които се отдадоха преимуществено на земедѣ-
лие. Единтъ намираха по-голямъ интересъ въ настрѣче-
нието и развитието на индустрията, а другитъ, обратно —
въ земедѣлието, вследствие на което се създадоха и две
системи: системата на протекционизма и системата на
свободната търговия. Но при тия условия, при това раз-
дѣление на свѣта, Русия и балканскитъ държави — Бъл-

гария и нашите съседи — имаха привилегията да бъдат ако не единственият, то най-големият доставчик на земеделски продукти в Европа. Това само ползуваше икономически тия страни. Във 70-те години на миналото столетие се яви на европейския пазар, като износителя на земеделски продукти, Америка. И европейското земеделие тръгна да преживя криза. Държавите от Централна Европа се доспециализираха или, просто казано, се отдадоха ако не изключително, то до голяма степен само на индустриално производство. Ние, балканските държави и Русия, развихме нашето земеделие. Но след войната, с промените на картата на света и картата на Европа, при новите икономически условия, които се създадоха, Русия отстъпи, Русия напусна стопанския фронт. Останахме ние, балканските държави, от които България беше поставена в най-нещастно положение. Ние изгубихме Добруджа, която с своето зърнено производство даваше стопанската физиономия на нашата страна и облика на нашия експорт. До преди войната ние изнасяхме между 50 и 60.000 вагона зърнени храни. След нещастията, които ни сполетяха, нашият износ на зърнени храни е едва ли половината на това, което беше в миналото. А Русия, въпреки опитите, които направи с дъмplinga, не успя да се затвърди на международния пазар. Тя се отдаде на своето вътрешно преустройство.

Поради изчерпаните запаси, поради тази благоприятна конюнктура, която се създаде след войната, много държави, и преди всичко Америка, се отдадоха на реорганизация на своята стопанска техника и икономическа организация. Америка механизира и машинизира своето земеделие. И Европа не остана чужда на тия тенденции. На същите тенденции не бяхме чужди и ние, и ние се увлехохме. Но тъкмо механизирането и машинизирането на производствения процес и до известна степен нормализирането, което след време настъпи в икономическия живот, стана причина и ние тук на Балканите да се очутим пред нова голяма, страшна, бих казал, икономическа криза, криза почти равна на она, която наложи войната с своите политически последици.

Кризата, която преживяваме днес, е криза структурна, криза социална, защото светът преминава от една епоха в друга, от един системи в други, от един строй в друг. И ще бъдат тежки, болезнени родилни мъки на новото, на новия строй, който се ражда.

Първото последиствие от кризата беше криза в самия капитализъм. Капитализмът у нас, поради краткото време, в което ние съществуваме като свободна държава, само 60 години, не можа да се разцъфти и да се затвърди като икономическа система. Ние, както обикновено, като страна на запад, като страна поставена при особено геополитическо положение, сме принудени често пъти да правим скокове, и то големи, в процеса на нашето развитие.

Но кризата засегна, преди всичко, и земеделието. Войната на народите, поради факта, че не начерта един правилни граници на света, постави и света — но особено Европа — в нови, разбъркани, бих казал аз, условия на съществуване. Страхът от война, идеята за реванш, всичко това застави както победителите, а особено победените, на другия ден от войната да започнат да се готвят за нова война. Извличайки поуки от миналото, всички се надпреварваха да се самозатварят, да организират народното си стопанство по такъв начин, че в случай на война всеки да може да се задоволява от собствения си труд, с собственото си производство. И този факт създава новите големи промени, които ние наблюдаваме в света. Утвърждава се режимът или системата на авторитаризма, системата на самозадоволяването. Безразлично какви чувства — симпатии или антипатии — имаме към тая система, тя, обаче, е факт. Тая система значи утвърждаване на държавата като ръководещ икономически фактор. Безразлично дали одобряваме тази система, от тук нататък никой да не си прави илюзия, че държавата ще отстъпи от тия завоювани позиции. От политически фактор до войната, или от епохата, която изпраща днес, държавата става и голям, важен икономически фактор — да контролира, да ръководи, да заповядва, да е в икономическия, както и в политическия живот. И етатизмът е свързан с бюрократизма. И най-слабото място, ахилесовата пета на тая система е бюрократизмът. И не повърхностен и напразен е повикът днес, който се налага срещу бюрократизма. Не само у нас има оплаквания. Походът и протестът има навсякъде. Може би и той, както и всички нови институции, ще се модернизира, ще се моделира и ще се приспособи към новите условия.

Но днес тая намеса на държавата, която се изразява в командата на чиновника, често пъти с недостатъчно сили и познания, е също така факт свършен.

Г-да! При тия международни икономически условия е поставена днес и нашата България. И ние, шем-нешем, безразлично с какви средства разполагаме, не можем да вървим по пътища по-други от ония, по които върви светът, цивилизованият държави.

Слава се въпросът: ако държавата е икономически фактор, ако тя трябва да ръководи, да командва стопанския живот, какви са нейните задачи в това отношение? Една от задачите, които тя има да разрешава, е преди всичко да активизира стопанския живот. А в една земеделска страна, каквато е България, активизиране на стопанския живот значи, преди всичко, активизиране на народното земеделие. Задачите, които се поставят на икономическата политика в тая нова международна обстановка на нашето отечество, са: тя в системата, в плана, в срока да подбере и намъри всички средства, годни да насърчат икономическия напредък и развой на народното стопанство и, както казах, по-специално на земеделието. Какви задачи или каква цел имаме ние да постигнем и с какви средства можем да постигнем тая цел? Най-важната не, единствената задача на нашата икономическа политика в нейната цялост е да увеличим народното благосъстояние, националното богатство, на по-прост език казано, да приведем в ред, известност и система всички средства, които са в състояние да увеличат народното благосъстояние и благосъстояние, като започнем най-напред от онзи слой на българския народ който е най-големият и който лежи в основата на държавата и на нацията — селянинът.

Аз поставям тази задача така: ние трябва, без да влагаме нови капитали или с незначителни такива, така да организираме нашето народно стопанство, че да увеличим производителността на националния труд. По-специално за земеделието нашият усилие трябва да бъдат насочени натам, што на единица площ, както казват агрономите, да добием, без нови капитали или с незначителни такива, по-голям доход. Нашата задача и нашата цел е не само да увеличим производителността на селския труд, но, както казах, изобщо на националния труд. И затова икономическата политика на държавата не може да бъде нито само земеделска, нито само занаятчийска, нито само индустриална или търговска. Тя трябва да бъде цялостна, но в тая цялостна система трябва да има основа, върху която да се градят всички други отрасли на политиката. Понеже в нашето народно стопанство земеделието е основният, главният поминък, от който черпят сили всички други отрасли, ние трябва да започнем от нашето селско стопанство и паралелно, заедно с него, да насърчаваме организирано производителността на националния труд и в индустрията, и в занаятите, и в минното дело, и в търговията, и в съобщенията и т. н. — тъй че всичко това, свързано, да представлява цялостна система.

Какви задачи собствено имаме ние да разрешаваме в нашето селско стопанство, или с нашата аграрна политика?

Г-да народни представители! За да ни станат ясни тия задачи, аз ще си позволя да ви приведа няколко данни. За да ви дам една картина на нашето земеделие, да видите какво представлява нашето земеделско стопанство. Фактите са ви известни. Тъй се изнесаха тук много пъти, по разни поводи, и аз рискувам да ги повтаря, но вие ще ми простите това отекчително повторение, защото за моите разсъждения и логически изводи, които ще направя пред вас, това повторение ми е необходимо.

Аз ще се опитам да ви направя характеристика на българското селско стопанство, или по-право на българското земеделие. Какво представлява то, какво представлява България? Както казах, ние сме земеделска страна, в която селският народ е 75 до 80%. Ние имаме селско стопанство, което още не е предприятие. Благодарение на този факт, че нашето селско стопанство не е предприятие, а е домакинство, т. е. не работи още за пазар и за спекула, за печалба, а за собствени нужди, то може по-лесно да изживя кризата, която се изживява днес и която по-малко се изживява в ония страни, в които земеделското стопанство е вече капиталистическо предприятие.

Нашето селско стопанство се отличава с това, че все още днес не може да вземе по-активно участие в тър-

говския стокообмѣнъ, че е преимуществено челядно, самозадоволяващо се. Наемниятъ трудъ въ него почти отсъствува. Той е едва 1.2% отъ заетото население въ селското стопанство — само около 30 хиляди души сѫ наемни работници. Нашето селско стопанство е екстензивно, т. е. то обработва екстензивни култури. То е извънредно жизнеспособно, обаче е изложено на твърде много стихийни бедствия и поражения.

Нашето селско стопанство се характеризира още съ това, че е сръдно и дребно. 85% отъ селските домакинства иматъ земя до 100 декари и само 14.9% сѫ домакинства, които иматъ земя повече отъ 100 декари. Голѣмитъ, така наречени едри селски стопанства, напр. тия отъ 300 декари нагоре, сѫ въ процесъ на разложение, едно, като нерентабилни и, второ, защото, по силата на наследируемостта, постоянно се раздробяватъ и загиватъ.

Нашето стопанство се отличава още и по това, че не е твърде производително. То е слабо производително. Ние още нѣмаме една по-утвърдена сръдна норма въ добива. На декаръ у насъ се получаватъ 80—100—120 кгр. жито, когато нормата въ другитъ страни е много по-голяма.

Нашето селско стопанство се различава още и по това, че е претрупано съ грамаденъ балоастъ отъ хора. Само 62% отъ заетитъ въ българското земедѣлие лица намиратъ достатъчно и правилно оползотворяване на своя трудъ. Следователно, близо 40% сѫ излишни, или хора, които черпятъ сръдства за съществуване отъ селското домакинство, безъ да могатъ да участвуватъ по-рентабилно, по-ефикасно въ производството. Или съ други думи, отъ 2.500.000 души, заети въ земедѣлието, 1.010.000 души сѫ излишни, т. е. тежатъ като балоастъ върху нашето селско стопанство. Тия единъ милионъ човѣка представляватъ сѫщинския социаленъ въпросъ на България. Това е една бихъ казалъ, латентна безработица, която обяснява всичкитъ нерадостни прояви въ нашия политически и социаленъ животъ. За тѣхъ ние трѣбва да имаме грижа, защото тѣ представляватъ загуба за народното стопанство. Дори да работятъ при минимална надница, изчислява се, че народното стопанство губи 4 милиарда лева. Ако пресмѣнемъ само тѣхната прехрана — една оскъдна, лоша прехрана, такава, каквато иматъ изобщо българскитъ граждани и българскитъ селяни — ще получимъ една цифра отъ милиардъ, милиардъ и половина лева. Ето защо, имайки предвидъ тази латентна безработица, една здрава, добре обмислена и конструктивна икономическа политика трѣбва да насърди всестранното развитие на нашия икономически животъ.

Тѣзи единъ милионъ хора могатъ да намѣрятъ приложение на своя трудъ преди всичко въ земедѣлието, като се направятъ съответнитъ реформи и се даде нова организация на нашето земедѣлско стопанство. Тѣ, обаче, могатъ да намѣрятъ приложение на своя трудъ — и тамъ трѣбва да бждатъ отправени нашитъ грижи — и въ останалитъ отрасли на икономическия животъ, преди всичко въ индустрия, транспортъ, занаяти, търговия. Добре, но нашитъ възможности, за нещастие, сѫ ограничени. Въпрѣки това ние ще трѣбва да продължимъ и да проявяваме голѣми усилия за хармоничното развитие на нашето народно стопанство.

Стува ми се, че азъ съмъ авторъ на израза „паразитна индустрия“. У насъ имаме единъ повикъ — нека си го признаемъ, всички платихме данѣкъ на този повикъ — противъ нѣкои прояви въ индустрията, противъ онака индустрия, която използва само защитителни мита. Тази индустрия се нарича паразитна. Изразътъ не е много сполучливъ, нито е много правиленъ. Паразитна индустрия нѣма, но има паразитни индустриалци, които не сѫ творци, които само се нагаждатъ, за да използватъ нѣкои условия. Трѣбва да проследимъ развитието на нашата индустрия, да направимъ смѣтка и да разрешимъ този въпросъ. Ако прирастъ на населението, или онзи постояненъ излишекъ отъ хора, който имаме въ нашето земедѣлско стопанство, не можемъ да го пласираме въ земедѣлието, не можемъ да го пласираме въ индустрията, нито въ търговията, трѣбва да направимъ смѣтка кое е за предпочитане — да оставимъ хората да емигриратъ, или да проявимъ усилия да задържимъ това население въ границитъ на държавата, на отечеството, защото то ще трѣбва. Не е политично държавата сама да отчуждава своитъ граждани, като не се грижи за тѣхъ.

Г-да народни представители! Азъ особено държа за тия корекции въ нашата икономическа политика, за едно по-интензивно насърчение на нашата индустрия, и особено на нашето минно дѣло. Ние съ собствени сръдства не можемъ да разработимъ нашето минно дѣло. То иска

много капитали. За нещастие, азъ съмъ не съмъ увѣренъ, че България има грамадни — или да не употребя такава силна дума — че България има голѣми минни богатства. Азъ смѣтамъ, че тѣ сѫ скромни, но каквито и да сѫ, ние трѣбва да проявимъ усилия да привлечемъ чужди капитали за тѣхното разработване, защото ще ни трѣбватъ и метали, но ще ни трѣбва, преди всичко, индустрия, за да пласираме една значителна частъ отъ нашето население въ този отрасълъ.

Г-да народни представители! Нашето селско стопанство има и други недостатѣци. Преди всичко ние сме въ едно вътрешно противоречие. Отъ една страна имаме доста много добитѣкъ. Напр. по броя на овцѣтъ ние заемаме седмо мѣсто въ Европа. Имаме и доста много едъръ добитѣкъ. И все пакъ 44% отъ селскитъ домакинства нѣматъ достатъчно добитѣкъ — едни нѣматъ достатъчно, а други нѣматъ никакъвъ работенъ добитѣкъ. Грижа на държавата е да внесе редъ и въ нашето скотовѣдство. На този въпросъ ще се спра малко по-късно.

Нашето селско стопанство е изложено на стихийни бедствия — на сушата, на градушката и др. То е атакувано ежегодно и търпи грамадни загуби отъ различни растителни и животински вредители. Борбата срещу тѣхъ трѣбва сѣщо така да се организира.

Но, г-да, какво представлява нашиятъ селянинъ? Нашиятъ селянинъ е беденъ човѣкъ, той едва съществува. Лошо се храни, лошо живѣе. Но това не се дължи само на липса, на бедностъ. То се дължи и на неумение. За да ви направя характеристика на материалното положение на нашия селянинъ, азъ ще си послужи пакъ съ нѣколко цифри. Неговата прехрана е лоша. Достатъчно е, да ви посоча, че нашиятъ народъ консумира повече ракия, по-малко оризъ, а още по-малко захаръ.

Йорданъ Русевъ: Яде булгуръ.

Александъръ Цанковъ: Азъ ще ви посоча и цифри. На глава отъ населението се пада ракия, или спиртни питиета 2.3—2.9 литри; оризъ — отъ 2.8 до 2.6 кгр. По консумация на захаръ ние сме не между сръднитъ, а между последнитъ културни народи — 4 кгр. и нѣщо на глава отъ населението, а даже въ последнитъ години тая цифра е намалена.

Йосифъ Разсукановъ: Право е.

Александъръ Цанковъ: Моля, какво прекѣсвате? Азъ съмъ мераклия нѣкой да ме прекѣсне. (Оживление)

Йосифъ Разсукановъ: Не, казвамъ, че е право.

Александъръ Цанковъ: Г-да народни представители! Тукъ се говори твърде много за национални доходъ и азъ ще ви дамъ нѣколко цифри, за да подкрепя тезата си, която ще развия и защита предъ васъ.

Националниятъ доходъ върху глава отъ населението презъ 1931/1932 г. е 7.600 л., а презъ 1932/1933 г. има чувствително намаление — 6.600 л., или съ 1000 л. намаление. Върху глава отъ селското население националниятъ доходъ презъ 1929 г. е 5.939 л. Презъ 1934 г. този доходъ на глава отъ селското население е само 2.800 л. — намаление отъ 47%.

Паричниятъ доходъ на селянина дава най-добра характеристика за бедното му материално положение. Тоя доходъ е още по-малъкъ, той е намаленъ страшно, нека го кажа направо. Нашиятъ селянинъ има париченъ доходъ въ 1924 г. 2.800 л. годишно, а въ 1935 г. — 1.700 л. Нашиятъ селянинъ изнася на пазара само 25 до 30% отъ своето производство. Това дава тѣзи 1.700 л. Отъ тѣзи 1.700 л. той трѣбва да плати и данѣцитъ си и да посрещне всички нужди, но явно е, че не може да ги задоволи съ приходитъ отъ своя трудъ.

Нѣкой отъ лѣво: Затуй не яде захаръ!

Александъръ Цанковъ: Да, и захаръ не купува. Вие можете да си представите какво е бедственото положение на българския селянинъ. Селянинътъ е обремененъ съ данѣци, съ високи лихви и страда, разбира се, отъ низкитъ цени, които сѫ конюнктурни и не зависятъ отъ него.

Ето ви, г-да, народни представители, характеристиката на нашето селско стопанство. Азъ ви дадохъ неговата картина и ви посочихъ недѣжитъ му. То има и положителни страни, но положителнитъ страни ние ще оставимъ настрана, защото ще лѣкуваме ранитъ, ще отстраняваме недѣжитъ му. То има нѣкои недѣжи, които предлагатъ линиитъ на земедѣлската политика.

Азъ ще излъза именно отъ тия недостатъци на българското земеделско стопанство, да за ви очертая аграрната политика, която нашата държава тръбва да следва непрекъснато съ години, съ десетилѣтия подъ редъ, не само за да процъфти България, но да издигнемъ българския селски народъ и да откриемъ нови хоризонти и нови перспективи за напредъка на земеделската България.

Г-да народни представители! Какви сѣт: недѣлнѣтъ, въ резюме казано, или недостатъци, които наивниятъ селянинъ има, равнитъ, които зѣгатъ върху тѣлото му и върху които ние тръбва да сложимъ прѣста си и да ги лѣкуваме? Азъ съмъ ги групиралъ въ следнитъ нѣколко точки. Първо, нашето селско стопанство е дребно. Второ, то е прѣснато въ многобройни парцели, то е раздробено и постоянно се раздробява. То е претрупано съ хора и добитѣкъ. То е технически слабо организирано. Нашиятъ селянинъ има достатъчно земя, особено не могатъ да получатъ достатъчно земя нашитъ подрастващи поколения. Нашето селско стопанство, както казахъ, е изложено на много стихийни и други повреждания.

Каква тръбва да бѣде икономическата аграрна политика на България? Какви задачи ние ще поставимъ на нашата земеделска политика, които тръбва да бѣдатъ разрешени? Въ това отношение ние сме уеснени: българската агрономическа наука е разрешила правилно проблемитъ, задачитъ. И азъ ще си позволя тукъ да направя едно малко отклонение, не за да защитя една категория държавни служители или една професия, но да подчертая единъ фактъ, една истинска заслуга на известни дѣтели въ нашата страна. Преди всичко тази заслуга се дължи на нашия Агрономически факултетъ и на нашиятъ опитни станции. Не зная защо — дали затова, че въ моята ректорска година се откри агрономическиятъ факултетъ и като министъръ азъ тръбваше да допринеса все нѣщо чичко за неговото организиране и създаване и съмъ билъ винаги въ контактъ, по професия, съ хората, които ръководятъ този факултетъ; дали затова, или повече за това, че заслугитъ сѣ известни — но азъ не мога да се въздържа да не кажа нѣколко думи за нашата агрономическа наука. Нѣма друга наука, която да е тъй национална, бихъ казалъ патриотическа, както е нашата аграрна наука, защото тя е свързана съ българската земя, тя е свързана съ българския селянинъ, съ българското село. Тя не е абстрактна наука, тя не дава общи формули, а изследва и сочи конкретно и реално единъ пътъ, който тръбва да се следва.

Йорданъ Русевъ: Пазаритъ.

Александъръ Цанковъ: Ще дойда и до въпроса за пазара. Имамъ предвидъ това. — Азъ не съмъ видѣлъ други така предани на своята работа, като хората отъ тази професия. Но това, на което азъ искамъ да обърна внимание, е, че нашитъ агрономи сѣ претрупани извънредно много съ административна, или, както се казва, канцеларска работа, а при това, и тѣ, както всички държавни служители, сѣ слабо платени и изложени на произвола на партизанщината, на капризитъ на силнитъ на лея. Но това сѣ временни грѣшки, които сигурно ще минатъ и ще заминатъ.

Г-да народни представители! Насокитъ, които тръбва да се дадатъ на нашата аграрна политика, както казахъ, се обусловятъ отъ тия дефекти, отъ тия недостатъци, които съдържа въ себе си нашето земеделско стопанство. Преди всичко и надъ всичко земеделскиятъ прогресъ и прогресътъ на всѣко предприятие, прогресътъ на всѣки отрасълъ въ производството се започва отъ една рационална, разумна организация. Отъ тукъ тръбва да почнемъ и ние въ нашето земедѣлие. И азъ почвамъ именно отъ тукъ. И първо почвамъ отъ прословутия процесъ за трансформацията.

Говоримъ, шумимъ: българското селско стопанство тръбва да се трансформира. Да, тръбва. Азъ мога да кажа, че българското селско стопанство още преди войната бѣше въ процесъ на трансформация, че днесъ този процесъ даже е почти завършенъ. Ние имаме очертани три географско-стопански области, трансформирани да ги наречемъ: Северна България, която ще бѣде и ще остане преимуществено при зърненото производство и модерното скотовъдство. Южна България, която ще се приспособи къмъ така нареченитъ интензивни или индустриални култури; и България въ политъ на Балкана, въ балканскитъ долини, които ще се отдаде на овощарството. Това сѣ тритъ голѣми стопански райони, създадени и очертани отъ природата. Никой нѣма да бѣде въ състояние съ изкуствени мѣрки да измѣни това, което

природата сама е създала. И който се опита тукъ да внася съ изкуствени мѣрки промѣни, резултатитъ, които ще добие, ще бѣдатъ равни на нула, а може даже да направи и пакостъ на поминѣка на населението.

Но какво значи трансформация — отговарямъ на вастъ, г-нъ Русевъ? Трансформационенъ процесъ значи да се приспособи стопанството или предприятието, което и да е то, а въ дадения случай единъ отрасълъ на стопанството, къмъ условията на живота, къмъ условията на спокхата. На обикновенъ стопански езикъ казано — да се приспособи къмъ конюнктурата на пазара. Особено нашето селско стопанство, което досега работѣше повече за собствени нужди, принудено, ще не ще, ще се приспособява къмъ условията на пазара. Тукъ догми нѣма. Тукъ ще оставимъ разумътъ на селянина, неговиятъ практицизмъ, неговиятъ инстинктъ, който му показва всѣко по-право, отколкото дори единъ ученъ, (Ръсолѣскиинъ отъ нѣкоя въ тѣло) да го насочва и той ще налучка правиятъ пътъ и ще се приспособи. Отъ насъ се иска да не му прѣчимъ, а да го подпомагаме. Това е за трансформационния процесъ. Азъ го засегнахъ, за да се обясня и да отговоря на единъ малкъ апострофъ.

Г-да народни представители! Ние тръбва да започнемъ съ оборудването, съ техническото организиране на нашето селско стопанство. Нашето селско стопанство е още съ една слаба и примитивна техника. То не е достатъчно и рационално организирано. Имаше опити, постоянно се правятъ такива и сега и тръбва да продължатъ, но да не се увеличаватъ въ механизиранието и машинизиранието на земеделското производство. Ние платихме доста скѣпо на тия опити. Милиардъ и половина, два съ хвърлени въ така наречения едъръ земеделски инвентаръ: трактори, вършачки и не зная какви си още други машини. И сега притежателитъ на тия машини искатъ държавна помощъ. Природата, характерътъ на нашето селско стопанство не позволяватъ машинизиранието и механизиранието на земеделското производство. Ние имаме преди всичко едно голѣмо изобилие на наличенъ човѣшки трудъ, който тръбва да бѣде оползотворенъ. Машината не измѣства човѣшкия трудъ, а го подпомага. Машината значи влагане на капиталъ, а капиталътъ тръбва да се рентира когато работата на чедитъ не се пресмѣта въ надници. Ако се пресмѣтне и тя въ надници, действително може да излъза, че и въ това отношение нашето селско стопанство е нерентабилно. Земятъ на нашитъ селски стопанства сѣ прѣснати, раздробени. Всичко това е свързано съ загуба на време и не дава възможностъ за рационално, рентабилно използване на машинитъ. Ето защо азъ се спирамъ тукъ на този въпросъ. Нѣма опасностъ, смѣтамъ, отъ нови увлѣчения. Но кой знае пъкъ какви условия може да настѣпятъ и дали нѣма да повторимъ грѣшката, която направихме въ миналото и сетне да осѣждаме държавата, че тя не се е намѣсила навреме, когато тя не можеше да се намѣси, защото ние нѣмахме това съзнание. Тогава ние бѣхме подъ режима на либерализма, на свободата: всѣки е свободенъ да бѣде господаръ на срдѣствата си и да прави това, което му диктуватъ неговитъ интереси. Сега вече условията не сѣ такива. Ние ще се задоволимъ днесъ съ оборудването на нашето селско стопанство съ елементарното, съ необходимитъ инструменти и оръдия, които правятъ земята и обработката ѣ по-рентабилна: съ плуга, съ браната, валака, редосѣялката, култиватора, триора, подрѣзвача и т. н. — една цѣла редица отъ дребни инструменти, които добре вършаватъ ржката и увеличаватъ производителността на земеделския трудъ. Изъ този пътъ въ близкото минало се върташе. Поменаха се тукъ усилията на г-нъ Димитъръ Христовъ. Г-нъ Димитъръ Христовъ бѣше членъ на моя кабинетъ, но се забравиха заслугитъ на г-нъ Янаки Молдовъ, който въ моя кабинетъ бѣше министъръ на земедѣлието и положи основитъ на тази политика, която се следва и тръбва да се следва. Тя е правилната политика.

Недѣлко Атанасовъ: Затвори земеделскитъ училища.

Александъръ Цанковъ: То е другъ въпросъ. Той не ги затвори, а искаше да ги реорганизира. Имате грѣшка. Тамъ можемъ да приказваме, но ще се отвлѣчемъ.

Г-да народни представители! За оборудването на нашето село, по моитъ пресмѣтания — може да грѣша; ако грѣша, по-компетентни ще ме поправятъ — сѣ необходими около 1-2 милиарда лева. Но да не мисли нѣкой, че тия пари тръбва да ги извадимъ веднага и веднага да ги разходваме? Не. Думата ми е, че ние тукъ тръбва да направимъ единъ планъ, една програма и въ единъ срокъ отъ 20, ако щете отъ 25 години нашето село тръбва, съ

помощта на държавата, потиквано съ кредити, чрезъ подпомагане, да бъде реорганизирано, добре обзаведено, за да върви напредъ и да направи по-рентабиленъ труда на селянина и по-производителна българската земя.

Г-да народни представители! България страда отъ единъ бичъ, който презъ 1938 г. беше моденъ. Въ 1938 г. стопански ние бяхме подъ психозата на сушата — едно действително страшно бедствие. Но 1938 г. не беше една отъ най-сушавитъ години; 1918 г. беше най-лоша въ това отношение. Пресмътна се, че загубитъ отъ сушата презъ 1918 г. са били надъ 5 милиарда лева. Два вредителя, два голъми врагове има българското земеделско стопанство: сушата, изобщо природнитъ стихии съ градушката, и рѣждата.

Йорданъ Русевъ: И още има.

Александъръ Цайковъ: Има и други, ще дойда и до тяхъ, но сега говоримъ за сушата и за психозата отъ нея. — Ако настоящата година, въ която сме настъпили, бъде по-благоприятна, азъ съмъ убеденъ, че ние ще забравимъ за сушата и нашето внимание сигурно ще бъде отвлечено пъкже другде. Но искамъ да ви припомнимъ, че България климатически е изобщо сушава страна. Природно ние сме сушава страна. Нито имаме достатъчно валежи, нито правилно се разпредѣля водата. Нито по мѣсто, нито по сезонъ валежитъ сѫ правилно разпредѣдени. На всѣки 10 години само три години има сѫ нормални валежи, сѫ задоволителни валежи и влага; останалитъ 7 години се смѣтатъ за ненормални. Значи, нормалното е сушавостта, а ненормалното сѫ по-изобилнитъ валежи.

Какъ се боримъ ние съ това бедствие? Какъ се боримъ ние съ сушата? Писаха се статии, чертахъ се проекти, предлагаше се използването на подпочвени и надпочвени води, езера и рѣки — всичко да бъде използвано. Разбира се, както казахъ, тая година едва ли ще си спомниме за сушата и за тия мѣропрития, ако годината бъде благоприятна.

Тукъ азъ трѣбва да похваля г-да агрономитъ въ нашитъ опитни станции, че правилно сѫ разрешили и този въпросъ — за борбата съ сушата. Борбата съ сушата се отнася до правилното, рационалното обработване на почвата. Върѣжки че нѣмаме достатъчно валежи, природата все пакъ се е погрижила да складира въ недрага на земята достатъчно водни запаси. Касае се човѣкъ да проумѣе да използва рационално тѣзи водни запаси. И агрономическата наука и техника ни даватъ указанията и сръдствата за това: правилно обработване на земята, обрѣждане на селското стопанство и редица други мѣрки, задачите на които е да съхранятъ влагата, да я направятъ по-достъпна за храненето на растенията. Водата има само една функция въ храненето на растенията: да препроводи храната до клеткитъ на растението, да го нахрани. Агрономитъ поставятъ правилно този въпросъ. Тѣ препоръчватъ: първо, да се обработва по-рационално, по-правилно, по-добре земята, за да се изкаратъ на повърхността запаситъ отъ влагата; второ, да ставатъ навреме и правилно сѣбититъ — тукъ шаблонъ не може да има, за всѣка областъ ще се опредѣли кои култури кога трѣбва да бъдатъ засѣвани; трето, агрономическитъ опитни станции диятъ и ще намѣрятъ — нека върваме — достатъчно устойчиви на сушата сортове, и четвърто, подбѣръ на семената, борба съ пѣвелитъ, които въ използването на влагата се явяватъ конкуренти на културнитъ растения. И когато свършимъ, г-да, всичко това, тогава ние можемъ да помислимъ и за използването на водитъ.

Но преди да отидемъ до разрешаването на този въпросъ, трѣбва да се спре малко и на въпроса за залесяването. Нашиятъ климатъ е чувствително промѣненъ поради опустошаването на горитъ. Нашиятъ рѣкъ сѫ обезводени по сѣмната причина. За да възстановимъ нормалния капацитетъ на рѣкитъ и да коригираме или, по-скоро, да възстановимъ нормалния климатъ на нашата страна, ние ще трѣбва да засилимъ залесяването въ България. Ние имаме да залесимъ около 9 1/2 милиона декари земя. При сръдствата, които се предвиждатъ, и ако се следва практиката, която се е прокарвала досега, памъ ще е необходимо цѣло столѣтие, за да посинемъ този резултатъ. Разбира се, заключението отъ това е, че този процесъ, тия начинания трѣбва да бъдатъ засилени и организирани.

Изкуствено напояване. Ще се спира и на него, макаръ че то е една по-постепенна работа. У насъ има хора — не говоря за г-да народнитъ представители, предполагамъ, че тѣмъ е известенъ този въпросъ — които смѣтатъ, че ние чрезъ изкуствено напояване можемъ всичко да оро-

симъ, когато се знае, че то подхожда само за нѣкои култури. Зърненитъ култури не могатъ да се оросяватъ изкуствено. Само нѣкои отъ интензивнитъ култури — и отъ зърненитъ култури само царевицата — могатъ да бъдатъ оросявани изкуствено. Ние имаме 7.200.000 декари, които могатъ да бъдатъ изкуствено оросявани. Въпросътъ за изкуственото оросяване е проученъ, но и тамъ трѣбватъ милиарди, милиарди, които нѣмаме, а и да ги имаме, не бива да се изразходватъ наведнажъ. Тукъ трѣбва единъ планъ и съ система отъ мѣрки да се пристъпи къмъ неговото изпълнение. Наредъ съ това или преди това, трѣбва да се взематъ мѣрkitъ, които ви посочихъ.

Г-да народни представители! За да се поддържа нормалниятъ прогресъ и за да се увеличи рентабилността на нашето селско стопанство, трѣбва да се възврънатъ хранителнитъ материали, които се отнематъ на почвата, чрезъ нейното обработване. Още повече, че нашето земедѣлие е еднообразно. Ние сѣмъ преимуществено само известни култури и нашата земя е изтощена откъмъ едни и сѣки хранителни соли, които се знаятъ. Азъ нѣма да се спирамъ върху това. Това не е и моя компетентностъ. Въ земеделското стопанство има законъ, който безнаказано не могатъ да бъдатъ нарушавани. У насъ сѫ говори за торене съ изкуствени торове. Да, и този въпросъ трѣбва да бъде обсъденъ. И азъ мисля, че е време вече да се постави на разучване въпросътъ за създаването на едно държавно предприятие за производство на химически торове. То не може да бъде предметъ на частна инициатива по много причини, за които не е мѣстото тукъ да говоримъ, а струва ми се, че е и още преждевременно да ги разискваме. Но наредъ съ химическото торене, което е скъпо и което значи пакъ влагане на капитала въ земята, наредъ съ него и преди него ние трѣбва да използваме онова, което природата ни дава сама — оборния торъ. Оборниятъ торъ има това преимущество предъ химическитъ торове, че представлява идеална смѣска на хранителни материали и че подобрява значително физическитъ качества на земята. Добре, но тогава идва въпросътъ: къде сме съ нашето скотовѣдство, защото оборниятъ торъ иде отъ скотовѣдството.

Г-да народни представители! Земеделieto е единъ организически процесъ. По много причини отъ най-различно естество — разпредѣляне на риска, по-правилно използване труда и т. н. — различнитъ му отрасли сѫ свързани помежду си и единъ безъ другъ не могатъ. Вие не можете да отдѣлите земедѣлието отъ скотовѣдството, овъдърството отъ лозарството и т. н. и т. н. Затова тѣ трѣбва да бъдатъ равномѣрно и еднакво насърчавани. Наредъ съ земедѣлието върви скотовѣдството. Интензивно земедѣлие е невъзможно безъ интензивно или модернизирано скотовѣдство.

Най-важниятъ въпросъ за скотовѣдството, расовиятъ въпросъ, е правилно разрешенъ отъ нашитъ зоотехници. Следъ много опити, които правихме и които ни струватъ много сръдства, пѣтиятъ е намѣренъ — мѣстната раса, подсилена съ благородната кръвъ на чужди раси. Този пѣтъ е начертанъ, той се следва и ще даде резултати. Но модерното скотовѣдство, за да бъде рентабилно, слага единъ другъ въпросъ — въпросътъ за изхранването на добитъка. Е добре, както хората у насъ гладуватъ, така и добитѣтъ на българския селянинъ гладува. Ние нѣмаме достатъчно фуражъ. Ще ми позволите да цитирамъ само пѣколко данни. За изхранването на нашия добитѣкъ намъ сѫ необходими около 7.200.000 тона фуражъ, а ние разполагаме само съ 2.600.000 тона. Значи, липсватъ ни две трети отъ нашия добитѣкъ. Нашиятъ добитѣкъ е нерентабиленъ. Той гладува и не може да бъде използванъ. Наложително се слага въпросътъ за засилване у насъ на производството на хранителни материали за добитъка. И спорътъ, дали концентриранъ фуражъ или тревенъ фуражъ да се произвежда, е разрешенъ — и единиятъ и другиятъ да се произвежда. Държавата трѣбва да насърчи производството и на единия и на другия фуражъ, но особено на тревния фуражъ. У насъ не се използватъ угаритъ за фуражъ. Ние все още сме страна съ доста голѣми угари. Отъ 7 до 20% отъ нашата обработваема площъ остава подъ угаръ, неизползувана. Нека се надѣваме, че нашиятъ селянинъ, подкрепенъ и насърченъ отъ държавата, посоченъ му пѣтиятъ отъ смѣтата, ще направи това, което се следва въ това отношение, защото той е твърде много възприемчивъ.

У насъ се напада тревоженъ звѣкъ, че не само населението намалява, но че и добитѣтъ намалява. Азъ не

гледамъ нито на единия, нито на другия въпросъ така трагично, както се поглежда тукъ отъ нѣкои господа. Що се касае до намаляване прираста на населението — една тенденция обща за цялия святъ — борбата трѣбва да бѣде насочена къмъ намаляване на смъртността, защото не можемъ да накарваме изкуствено хората да раждатъ. Тамъ трѣбва да бѣдатъ насочени усилията на санитарната политика. Добитъкътъ пакъ намалява, защото стопанинътъ не намира смѣтка въ неговото отглеждане — тукъ е въпросъ на смѣтка.

Повдигна се въпросътъ за забраняване износа на нѣкои концентрирани фуражи. При тѣзи цени, които иматъ земеделскитѣ продукти, концентрираниятъ фуражъ е недостъпенъ за нашия селянинъ. Ние можемъ да забранимъ износа на концентриранъ фуражъ, но ако той не поевтинѣе, той нѣма да намѣри пазаръ при днешнитѣ цени на нашитѣ селско-стопански продукти. А нашитѣ селско-стопански продукти действително сѫ недостатъчно рентабилни. На насъ тѣ ни се виждатъ нѣкакъ си скъпи, но за селянина ценитѣ, които той получава, сѫ все пакъ недостатъчни. И затова е нужна една политика на създаване благоприятни условия за подобрене ценитѣ на селско-стопанскитѣ продукти. Държавата, съ помощта на кооперациитѣ ли, съ помощта на търговци ли, трѣбва да организира вътрешния пазаръ, за да създаде благоприятни цени за селско-стопанскитѣ и специално за скотовъднитѣ продукти.

Г-да народни представители! Това сѫ въпроситѣ, свързани съ нашата аграрна политика. Задачитѣ научно сѫ разрешени, но трѣбва да се пристъпи къмъ тяхното осъществяване. Ние ще вървимъ и трѣбва да вървимъ съ редица организирани и добре обмислени сръдства, защото направенитѣ грѣшки тукъ се плащатъ твърде скъпо, а често пакъ сѫ и непоправими. Една грѣшка, направена тукъ, не лесно и скоро може да бѣде поправена. Затова трѣбва внимание и трѣбва да се насочатъ усилията на всички компетентни и способни деятели въ областта на нашата агрономия, на нашето селско стопанство.

Г-да народни представители! Има, обаче, единъ въпросъ надъ всички тия въпроси — въпросътъ за комасацията. Ние не можемъ да бѣдемъ скотовъдна страна. Защо? Защото сме страна съ дребни земеделски стопанства, защото имотитѣ на нашитѣ селяни сѫ прѣснати и защото не можемъ да разчитаме на достатъчно паша. Ние не сме нито Холандия, нито Дания, които сѫ при съвсемъ други климатически условия — иматъ морски климатъ — които при това разполагатъ съ единъ близъкъ пазаръ и чието земеделско стопанство е организирано като една цялостна единица. Нашето селско стопанство има прѣснати земитѣ си, а при съществуващото наследствено право то е въ постояненъ процесъ на раздробяване. Всѣко мѣроприятие отъ тия, които азъ посочихъ тукъ, има за изходна точка комасацията. Ако земитѣ не се групиратъ, всички мѣроприятия сѫ напразни. Наистина, комасацията е въ ходъ, но ако тя продължава съ сегашния темпъ, по мнението на нашитѣ компетентни хора, намъ ще сѫ необходими три столѣтия, за да можемъ да я проведемъ. Значи, трѣбва да се форсира процесътъ на комасацията, съ законъ да се направи тя задължителна. Опититѣ се направиха. Селянинътъ разбра, оцени ползата отъ комасацията. Споровѣтѣ, които се явяватъ, сѫ неизбѣжни, неприятности ще има. Та коя ли работа не е свързана съ неприятности? Но държавата ще се наложи. Въпрѣки всичко, въ единъ периодъ отъ 50 години, ако не и по-малко, земитѣ трѣбва да бѣдатъ комасирани. Разбира се, и затова сѫ необходими милиарди. 6 милиона, или 12 милиона лева, каквито кредити се предвиждатъ, сѫ недостатъчни, защото годишно трѣбва да се комасиратъ минимумъ единъ-два милиона декари.

Повдигамъ и другъ единъ въпросъ. Казахъ ви, че нашата земя постоянно се раздробява, че тя е въ процесъ на раздробяване. Конституирайки това, азъ моля Народното събрание да изключи земята отъ търговското обращение. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и центъра) Земята не бива повече да бѣде предметъ на търгуване. Селянинътъ може да изгуби земята си, ако изпадне въ несъстоятелностъ, но неговата земя трѣбва да бѣде откупена отъ единъ фондъ при Земеделската банка или другаде, който да събира земята и да я препродава или раздава на населението. Земята не може да бѣде предметъ на спекула. Това, което стѣга въ Дели-ормана, трѣбва да ни послужи за поука и да ни накара да вземемъ мѣрки да изключимъ земята отъ търговския обмѣнъ. А за да се предотврати и тури край на раздробяването на земята, ще трѣбва да се установи единъ минимумъ земя на земе-

делско стопанство, която да не подлежи на отчуждаване. Естествено, тукъ шаблонъ не може да има.

Димитър Гичевъ: Бѣше установенъ единъ минимумъ отъ 50 декари, но сегѣ го направиха 20 декари.

Александър Цанковъ: Г-да! Ще трѣбва да установимъ този минимумъ и да не се отиѣня вече. Това трѣбва да стане, защото иначе ще имаме много земеделци, но бедствуващи, а беднякътъ е опасенъ за сигурността и спокойствието на държавата. Какъвъ минимумъ ще се установи, това не е отъ моята компетентност. Компетентнитѣ ще кажатъ, но сигурно и минимумътъ ще бѣде не по-малко отъ 50 декари за Северна България, отъ 30 декари за Южна България, а ще има мѣста съ интензивни култури, където минимумътъ ще бѣде по-малък. Както и да е, компетентнитѣ ще кажатъ колко трѣбва да бѣде, и държавата трѣбва да го възприеме. Само това е способъ за създаване рентабилности на нашето селско стопанство и за обезпечаване на неговия напредѣкъ.

Председателстващъ Димитър Пешевъ: Г-нъ Цанковъ! Единъ часъ и четвъртъ вече говорите. Приключвайте!

Александър Цанковъ: Г-да народни представители! Свършвамъ. Не засегнахъ редица въпроси — за данѣнитѣ, за дълговетѣ, за кметския институтъ, за междуселскитѣ пѣтища, за водоснабдяването, за училищата, за медицинската помощъ въ селата и т. н. Това сѫ въпроси, които заслужаватъ да бѣдатъ специално третираны, по които не мога да се впускамъ въ подробности сега. Само ги споменавамъ и смѣтамъ, че тѣ все ще спратъ нѣкога нашето внимание. Моятъ задача, г-да народни представители, бѣше, както казахъ, да ви изложя моето разбиране върху основнитѣ въпроси на нашата аграрна политика.

Българскиятъ селянинъ е роденъ земеделецъ, е голѣмъ войникъ. Голѣмъ войникъ е той, защото е добъръ земеделецъ, привързанъ здраво о земята си. Тая привързаностъ на българския селянинъ къмъ земята трѣбва да бѣде ценена отъ всички насъ. Той се би храбро по всички бойни полета, за да се обедини национално, за да се обединятъ всички български земи и да се утвърдятъ границитѣ на България на Балканитѣ. За този селянинъ сме длъжни да дадемъ всичко каквото можемъ — сръдства, сили, трудъ и знания.

Георги Петровъ: И жертви човѣшки.

Никола Стамболиевъ: Само честолюбието си да жертвуваме, и това е достатъчно.

Александър Цанковъ: Г-да народни представители! Ако ние увеличимъ благосъстоянието на селския народъ, ако той забогатѣе, ако той има благоденствие, той ще бѣде спокоенъ, сигуренъ и радостенъ. Ше ви цитирамъ въ случая една поговорка, която не е измислена отъ менъ, а е казана отъ великитѣ представители на една икономическа школа, школата на меркантилиститѣ, която учеше, че главниятъ източникъ на човѣшкитѣ богатства е земята. Меркантилиститѣ казваха: „Беденъ селянинъ, беденъ кралъ, бедна държава“. „Rauvre paysan, rauvre roi, rauvre gouaume“. Ние казваме: „Има ли селянинътъ, има цялътъ народъ, има цялата държава“. Селянинътъ плаща данѣнитѣ, той дава войската, той се бие, той защитава държавата. За него не е безразлично дали България ще съществува или не. Но за да утвърдимъ неговата вѣра, въ държавата, ние трѣбва да проявимъ всички грижи за него и да му дадемъ възможностъ да богатѣе. Той ще даде войската, той ще плаща и данѣнитѣ. Само когато увеличимъ производителността на националния трудъ въ всички негови проявления и особено въ селското стопанство, тогава ние ще бѣдемъ и финансово добре.

Азъ отварямъ тукъ една скоба, за да се изясни по единъ въпросъ, който смѣтамъ, че погрѣшно се разбира и по който с-нъ министърътъ на финанситѣ даде своя отговоръ. Да си правимъ илюзия, че ще намалимъ данѣнитѣ, изключено е и опасна демагогия върши онзи, който казва, че данѣнитѣ могатъ да се намалятъ. Ако държавата има да върши такива функции, каквито ѝ възлага времето, данѣнитѣ, за нещастие, ще растатъ. Спорътъ собствено не бѣше въ това. Той бѣше стариятъ споръ, който съществуваше преди войната — нека кажа преди повече отъ четвъртъ столѣтие — и който раздѣляше ни-

телигенцията на две школи. Социалистите, между които бях и аз на времето си, поддържаха, че прѣкият данѣци трѣбва да легнат въ основата на данѣчната система. Другите поддържаха обратното — че косвените данѣци трѣбва да легнат въ основата на данѣчната система. Г-да! Всѣка данѣчна система е присѣща на известна историческа епоха. Прѣкият данѣци бѣха свързани съ епохата на капитализма, съ епохата на нагрупване на богатствата, която си отива. Днес, когато на социалната сцена се явяват два нови фактора — работникът и селянинът — когато богатствата трѣбва да бждат демократизирани, по-равномѣрно разпредѣлени — а това значи, че много богатства ще бждат унищожени и че този процес, макаръ и времененъ, е свързанъ съ едно обединяване — системата на прѣкият данѣци принадлежи на миналото.

Йорданъ Русевъ: Богатствата не сж унищожени, г-нъ Цанковъ.

Александъръ Цанковъ: За да бждат косвените данѣци поносими, безспорно, ще трѣбва да се внесе въ тяхъ разумъ.

Обаче да не вършимъ тая опасна демагогия, да искаме само прѣко облагане, сочейки на нѣкакви грамадни богатства, които, за нещастие, отлетѣха и ги нѣма. Ако ги имаше, и азъ щѣхъ да се наредя съ онѣзи господа, които искатъ да ги облагатъ още повече. Нашето нещастие и нещастieto на свѣта асж е тамъ, че епохата, която иде, новиятъ строй, който иде, ликвидира съ капитализма. Иде нѣщо ново, което ще донесе едно демократизиране, едно по-равномѣрно разпредѣление на богатствата. Безспорно е, че за да може да се издръжа държавата, данѣци трѣбва да бждатъ плащани. А за да бждатъ плащани, трѣбва да има този, който носи главния товаръ. Той трѣбва да може да ги плаща. Ако можемъ да го направимъ платежнспособенъ, като увеличимъ неговото благосъстояние, като подобримъ неговото материално положение, като стане той по-богатъ, тогава той по-безропотно ще изпълнява задълженията си къмъ държавата и ще плаща и данѣците си.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни)

Александъръ Цанковъ: Правя това отклонение и свършвамъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-нъ Цанковъ! Азъ Ви продължихъ времето съ 20 минути. Не мога да го продължавамъ повече.

Александъръ Цанковъ: Г-нъ Пешевъ! Свършвамъ. Ако Събранието не желае да ме слуша, готовъ съмъ да се оттегля отъ трибуната. Не се тревожете, свършвамъ подиръ 5 минути. Вие знаете, че азъ много рѣдко говоря.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Давамъ Ви още 5 минути да свършите.

Александъръ Цанковъ: Г-да народни представители! Азъ съмъ принуденъ да свърша.

Българската икономическа политика, съгласно духа на времето, съгласно задачите, които ни носи времето, съгласно това, което ни предстои, действително трѣбва да върви изъ нови пѣтища. Ние трѣбва да работимъ по планъ, съ методъ и система. И съ срокъ! Всѣка поставена задача трѣбва да бжде разрешена въ единъ точно опредѣленъ срокъ. Нашата икономическа политика, която обгръща всички стопански отрасли, трѣбва да бжде планова, дирижирана, добре проведена въ защита на основния поминѣкъ — на селското стопанство, въ защита на българския селянинъ. Защото, както казахъ, нему, на тоя селянинъ, ние дължимъ всичко. Азъ не казвамъ това отъ демагогия, азъ го казвамъ отъ разбиране. И не само отъ разбиране, но и отъ чувство — отъ чувството, което имамъ къмъ селския народъ, защото самъ произхождамъ отъ селска срѣда. Зная не само отъ приказките на моите родители, но и самъ съмъ ималъ възможностъ да видя условията, при които живѣе българскиятъ селянинъ. Той заслужава нашите усилия и нашите грижи. Но тѣ трѣбва да бждатъ проведени съ една система. И азъ си задавамъ въпроса: може ли да бжде проведена тази система отъ днешното правителство? Всичките ми уважения къмъ господата. (Сочи министрите) Азъ ги уважавамъ, тамъ има

фигури, но това, което ще кажа, казвамъ го не отъ умраза къмъ тяхъ, а единствено отъ любовъ къмъ моето отечество, отъ уважение къмъ моите избиратели, отъ симпатия и отъ преданостъ къмъ българския народъ. Правителството нѣма планъ, нѣма система! И затова, г-да, вашите добри усилия нѣма да дадатъ резултатъ. Тѣ ще бждатъ резултатни когато тамъ, на централното мѣсто (Сочи министъръ-председателското мѣсто) седне единъ, който да внесе идейно единство, да даде програма и да постави целъ. (Нѣкои отъ лѣво рѣкоплѣскаятъ)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Димитъръ Кушевъ.

Димитъръ Кушевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Азъ ще избѣгна да говоря за стопанските проблеми и по-специално за стопанските системи въ чуждите страни и у насъ. Ще избѣгна същевременно, за голѣма изненада на всички ви, да се занимавамъ и съ техническите въпроси, които се изнесоха съ такива подробности отъ тази трибуна отъ повечето г-да народни представители, говорили досега. Азъ ще гледамъ да се огранича около онѣзи въпроси, които интересуватъ жнѣво управлението на държавата и които сж свързани съ настоящия бюджетъ, за да получимъ едно по-реално разбиране за нашата земеделско-стопанска политика.

Преди да говоря по бюджета на Министерството на земеделството, азъ ще се спра за нѣколко минути на изложението на нашия министъръ на финансите г-нъ Божиловъ, което, трѣбва да кажа, ми направи добро впечатление, защото въ него виждамъ една искреност, едно огледало на изминатите нѣколко години, макаръ че и той пожела по необходимостъ да свърже своята нова дейностъ съ изминатия периодъ отъ три години, понеже е въ кабинета на г-нъ д-ръ Кьосеиановъ.

Ако се спрете на стр. 4 отъ изложението на нашия финансовъ министъръ и вземете подъ внимание постъпленията на държавата, благосъстоянието на нашия народъ, изразени въ общия националенъ доходъ и ценитѣ на земеделските произведения, вие ще забележите, че тамъ сж дадени цифри за 1932/1933 г., които използва въ своето изложение и министърътъ на търговията. Азъ намирамъ една грѣшка въ това да се взематъ за основа цифрите отъ 1932/1933 г., за да се сравняватъ ценитѣ на земеделските и на индустриалните произведения отъ 1938 г. Ако ние вземемъ за база ценитѣ на внасяните индустриални и на изнасяните земеделски произведения въ 1932/1933 г., бждете увѣрени, че ще дойдемъ до единъ много фалшивъ заключение. Ние трѣбва да сравняваме цифрите отъ 1926 и 1929 г., понеже въ 1926 г. стана преброяването, а въ 1929 г. настѣпи кризата и тогава почнаха силно да спадатъ ценитѣ, както на земеделските, така и на индустриалните произведения. Г-нъ министърътъ на търговията въ своето изложение по бюджета на Министерството на търговията ни каза, че като вземемъ за индексъ 100 ценитѣ на земеделските произведения презъ 1933 г., презъ 1938 г. тѣ сж покачени на 147, а ценитѣ на индустриалните произведения сж се покачили на 103. Сжщото нѣщо каза въ изложението си и министърътъ на финансите. И той взема за индексъ 100 ценитѣ презъ 1932 г. и заключава, че презъ 1937 г. ценитѣ на изнасяните земеделски произведения сж се покачили на 135 кръгло, а на внасяните стоки сж се покачили на 111. И у васъ остава впечатлението, че действително имаме едно голѣмо подобрене на положението на нашето земеделско стопанство. Но за да бжде сравнението истинско, трѣбва да видимъ какви сж били ценитѣ презъ 1929 г. Затуй азъ вземамъ сведенията на Народната банка отъ 1929 г. Споредъ тяхъ, ако вземемъ за индексъ 100 ценитѣ презъ 1929 г., земеделските произведения въ 1933 г. сж спаднали отъ 100 на 37. Значи, ако въ 1929 г. единъ земеделски продуктъ е струвалъ 100 л., въ 1933 г. цената му е спаднала на 37 л., когато внасяните индустриални артикули отъ 1929 г. до 1933 г. сж спаднали само на 72. Виждате една голѣма разлика. Като се вземе 1933 г. за основа, излиза, че има голѣмо подобрене въ земеделското стопанство, но основата е свършено погрѣшна.

Действително, г-да, има едно подобрене въ ценитѣ на земеделските произведения, но презъ 1932, 1933 и 1934 г. ние бѣхме въ едно жалко състояние. Следъ като бѣше създадена Дирекцията за хранителностъ отъ покойния Липчевъ, голѣмата тревога поради спадане ценитѣ на земеделските произведения принуди прѣвъ д-ръ Сакаровъ,

който сега е между нас, да заговори, че трябва да се пристъпи към решително ваторизирание на цените. И тогава се установиха твърди пени на розовия цвят, на ориза и на тютюна. Тогава започнаха да се правят всевъзможни жертви от страна на обеднялата държава, за да могат да се задържат цените на земеделските произведения на едно по-високо ниво в полза на селското стопанство.

Г-нът министърът на финансите в своето изложение много право каза, че въпреки подобрението в цените през последните години, цените на изнасяните артикули са далеч по-ниски от ония през 1926 и 1929 г. Тая констатация на г-нът министър на финансите идва да осветли цялния въпрос.

Похвално е и неговото разбиране, че никакви възможности за повишение данните в нашата страна няма. Това, обаче, не изключва прехвърляне на данъчния товар върху онези сфери, които имат по-голям доход, които имат едно по-голямо състояние. Това е вече въпрос за една правителствена политика, това е вече въпрос за онези, които ръководят държавата.

Но г-нът министърът на финансите ни каза, че бюджетите през последните три години били уравновесени, както ни говореше и г-нът Гунев в извънредната сесия. Това прави добро впечатление както вътре в страната, така и вън в чужбина. Обаче същността на въпроса не е изяснена достатъчно. Нашият финансов министър има доблестта да даде и таблица, с която подчерта, че бюджетните излишци, които се явяват за 1936, за 1937, а вероятно и за 1938 г., се дължат на една особена счетоводна и финансова манипулация, която е показана на стр. 13 от изложението. Там виждате извънредните приходи по бюджета в 15 точки, в които влизат и всички фондове. За тях г-нът Гунев каза, че те не са от значение за нашата държава. Това ние всички тук оспорваме. Фондовете, стотинките на българския селянин, взети от износ на яйца, на грозде, на птици и т. н. не могат да бъдат включени в общия бюджет, особено когато няма една програма в общия бюджет за задоволяване специалните нужди на българското село. На стр. 13 от печатното изложение на министъра на финансите се казва, че за 1936 г. в съгласие с правителствената политика, е трябвало да се впишат в повече по редовния бюджет 1.708.000.000 л., а за 1937 — 2.287.000.000 л. извънредни приходи от всякъде, където се намират в държавата. В края на краищата се показва, че имаме около 360.000.000 л. излишек, който е фиктивен, както се казва и на стр. 27 от отчета на Българската народна банка. Това положение довежда до много да подпомогне на г-нът Божилов в Лондон при водене на преговорите за плащанията по нашите дългове. Той отвори тая страница от отчета на банката, за да покаже на г-да представителите на портфейтите, че не е вярно това, което се пише за нашите бюджети в разни изложения. Впрочем, вярно е, че има излишци, но те се дължат на вътрешни манипулации, които могат да ни заблудят, че има излишци. Няма никакви излишци. Напротив, има вписани в бюджета 2 милиарда лева, взети от фондовете, за да се попълни бюджетът, и оттам се явява един такъв случаен излишек. Отврътете на стр. 27 от отчета на Народната банка и четете. Г-нът Божилов, можа да подкрепи твърдението си в Лондон и с други доводи, разбира се.

Та, г-да народни представители, когато от трибуната се говори за излишци по бюджета, трябва да бъдем внимателни и да не отдаваме абсолютно никаква заслуга за сключените бюджети в последните три години с излишци.

В последната страница на изложението на нашия финансов министър в пет точки се казва откъде са дошли извънредните приходи, как са те събрани и накрая как е уравновесен бюджетът чрез манипулации в сметките на Народната банка и в сметките на държавата. Аз моля Народното събрание да спре вниманието си на тия факти, защото те са от голямо значение за водената политика в връзка с настоящия бюджет.

Каза се от мнозина, че бюджетът на Министерството на земеделието е бил всекога подценяван, мъроприятията по земеделието не са били схващани правилно и не са намирани местото си в цялостната държавна политика. Това е вярно. В една земеделска страна, в която всички г-да депутати, с много малки изключения, говорят преди всичко за подпомагане на българското

село, тъй като поминъкът на цялния български народ се основава на производството на селото, не може да не кажат депутатите, че до сега бюджетът на Министерството на земеделието са били твърде малки в сравнение с другите бюджети. Това особено силно се подчертава в последните години. Няма да говоря за времето, когато нашата държава беше в паника — от 1931 до 1935 г. Тогава нашето стопанство беше в тревога, изнемогваше. Ще спомена за последно време, за което се каза, че земеделското стопанство било в възход, че имало грамадно подобрене. Ние знаем, че има възход, че има подобрене, но то се дължи на външната всезна конюнктура, на програмата за подобрене на нашето земеделско стопанство и на неговото рационализиране и приспособяване към пазарите. Но ние знаем и друго — че това подобрене на народното стопанство не можа да се отрази чувствително върху положението на българския земеделец-стопанин. Защото, първо, търговията не беше организирана така, че цените на земеделските произведения да ваторизират труда, вложен в стопанството, и второ — държавата в туй време увеличи бюджетните си разходи от 1934 до 1938 г. с 3 милиарда лева. При увеличение на бюджета на държавата с 3 милиарда лева кръгло, бюджетът на Министерството на земеделието през цялото време е бил оцеляван и оставян в едно състояние едва да може министерството да бъде регистрирано, че съществува и да поддържа най-обикновения си чиновнически състав.

Дончо Узунов: Сега вече Парламентът поправя това.

Димитър Кушев: Естествено общият повик, който се яви и в Парламента, който се яви и долу, и настроението, с което идат българските депутати, избрани от долу, не можеше да не принуди настоящия кабинет, както ще принуди и всички кабинети дотогова, докогато ще има Парламент, да обръщат по-голямо внимание на Министерството на земеделието и да не го включват, както стана след 19 май, в друго министерство, да се изгуби то като неуживо, и след туй, когато го изваждат на нова сметка на сцената, като самостоятелно министерство, да го разтоварват от главните му ресори. Това министерство трябва да се разширява и да бъде истинска опора на българското земеделско стопанство.

Това разбиране, г-да народни представители, което имаме ние в Парламента, не се споделя напълно от Министерския съвет, който управляваше в миналото и който сега управлява. Подъ напора на обстоятелствата и на народното представителство, и благодарение авторитета на новия министър на земеделието, ние имаме вече една промяна и в никой случай не трябва да има поврат, в никой случай не бива да допускаме едно реставриране на старото незначително към този така важен отрасъл — българското земеделие.

Аз бих могъл да ви дам данни, за да видите и новият гледища в сферите на нашите икономисти. Разбира се, и в миналото също имаше икономисти, които споделяха тези гледища. Но сега има хора в Българската народна банка, които издават едно ново списание „Българско стопанство“ и които пишат за базата на народното стопанство и за грижите за нашето земеделие с по-големи мъроприятия и с повече средства. Аз имам наржка книгата на г-нът д-р Чакалов, един добър финансист у нас, в която той подчертава грешките на близкото минало и бъдещите задачи на нашата финансова политика. Той казва в своята книга: „Докато се намириха възможности да се дадат в последните три години 1.500.000.000 л. за пътища, след като се сключиха маса заем от Българската земеделска банка и от другаде, за българското земеделие, от освобождението на България до сега не се направи един голям заем за някое голямо мъроприятие в тази страна“. Всички тези факти идат да ни подпомогнат в нашето заключение, че у нас просветените хора, икономисти, стопановеди, финансии, онези, които нямат ангажимент с частните интереси в нашата страна, са на позицията на българското село и на българското земеделие.

Г-да народни представители! Тук се каза от мнозина, че ние трябва да имаме преди всичко един план за нашето земеделие, една програма за провеждане на

всички мѣроприятия. Преди да кажа, че трѣбва да имаме планъ, да имаме програма, азъ ще кажа, че е необходимо да имаме една държавна стопанско финансова система, въ която като начало, като принципъ, трѣбва да легне и да се усвои отъ всички, включително и тѣзи, които управляватъ държавата, българското село, българското земедѣлие да бѣде поставено на съответното мѣсто, защото то ангажира повече отъ 80% отъ труда на активното население. Но макаръ че то ангажира 80% отъ труда на населението, то дава едва 47—50% отъ националния доходъ. И понеже всички говоримъ, че на него ще базираме нашето национално развитие, че на него ще базираме нашата национална мощъ, не можемъ да не го приемемъ като центъръ на една цѣлостна система. Какво значи то? Поставено въ центъра на нашата цѣлостна стопанско-финансова система, ние не можемъ да не вземемъ въ съображение неговото развитие по една програма и да съгласуваме това негово развитие съ всички останали отрасли на нашия стопански и финансовъ животъ. И тамъ трѣбва да се опредѣли мѣстото на българската индустрия; тамъ трѣбва да се даде мѣсто на българската търговия, чрезъ кооперациитѣ и частната инициатива; тамъ трѣбва да си намѣри мѣстото нашата митническа политика, нашата банкова политика, кредитното дѣло, търговскитѣ договори и всичко оуи, което засѣга нашето стопанство. Всичко, обаче, ще трѣбва да бѣде подчинено безусловно на задачите на българското земедѣлие. И щомъ ние усвоимъ тази цѣлостна система, тогава ние ще можемъ много лесно да се разберемъ и на политическа почва. Защото слабитѣ грижи по отношение на 80-ти процента отъ активното население, което влага труда си въ земедѣлието, и неговото обединяване преди много години, преди 35—40 години, предизвика създаването на земедѣлското движение въ нашата страна. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) И безгрижието на правителството въ продължение на последнитѣ четири години, подценяването на Министерството на земедѣлието, докарването му до едно положение едвамъ да вегетира и своеволието на единъ финансовъ министъръ, който казваше: „Докато има такива министри на земедѣлието, азъ не давамъ пари“ — всичко това подскли позициитѣ на земедѣлското движение въ нашата страна. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

! Азъ не говоря, уважаеми г-да народни представители, за партии, азъ ви говоря за едно движение народно, голямо, което е основата на нашия икономически, стопански и политически животъ. И ако ние искаме всички да се обединимъ политически, трѣбва, първо, да обединимъ страната си стопански, икономически, около една стопанска система, която да бѣде усвоена отъ всички, която да бѣде проведена отъ тѣзи, които управляватъ държавата, отъ изпълнителна властъ.

Но, г-да народни представители, азъ дължа да ви кажа, че Министерството на земедѣлието, особено следъ войнитѣ, е работило твърде интензивно по създаването на единъ планъ, на една програма. Обаче, този планъ, тази програма не е могла да бѣде проведена, защото не е имало единно разбиране за общитѣ начала на нашата стопанска и икономическа система, защото, когато единъ се махна въ Министерството на земедѣлието да работи и да прави нѣщо, други го развалятъ, не допускатъ то да стане. И винаги е имало по-силни отъ ръководителитѣ на Министерството на земедѣлието и отъ българскитѣ селяни въ управлението на нашата държава. И поради туй ние не сме могли до сега да създадемъ действително една цѣлостна стопанска система. Затуй въ настоящия моментъ се вълнуватъ всички г-да народни представители и говорятъ отъ тази трибуна съ такава любовъ къмъ българското село, говорятъ съ такъвъ ентузизмъ за българското земедѣлие. Има нѣщо, което не е завършено, което се мѣчимъ да започнемъ, но което не можемъ да свършимъ. Това е именно да се усвои отъ всички една цѣлостна стопанска система, да се начертаятъ началата, по които трѣбва да вървимъ, независимо отъ това кой управлява държавата. Трѣбва да се създаде единъ кодексъ на българското земедѣлие, на българското национално стопанство, който да се следва отъ всички, които идватъ да управляватъ държавата.

Г-да народни представители! Тукъ се помъчиха пѣхон да оспорятъ заслугитѣ на бившия министъръ Христовъ по отношение българското земедѣлие. Азъ, макаръ че изхождамъ отъ тази страна (Сочи въ лѣво) и макаръ че не всички ще сподѣлятъ мосто гледище, дължа да ви кажа, като неговъ близъкъ сътрудникъ, като чиновникъ въ

провинцията въ разни пунктове и райони и като подначалникъ въ Министерството на земедѣлието, че той бѣше единъ ентузизистъ, единъ човѣкъ, който обичаше българската земя, българското земедѣлие — вървамъ, че ги обича и днесъ — и положи всички усилия да наложи една нова политика въ страната за българското земедѣлие. Естествено, въ своя устремъ той имѣ прекалености, които не се дължатъ на него, а се дължатъ на неговитѣ близки сътрудници въ онуй време. Той достави голѣми плугове, въ което ние намираме и всички намиратъ една грѣшка. Но голѣмитѣ плугове представляватъ единъ твърде малкъ процентъ отъ инвентара, който той достави. Той, обаче, трасира въ нашето земедѣлие една нова политика и издигна българското земедѣлско стопанство на такава висота, каквато то заслужаваше. И затуй, когато ние критикуваме неговата политика, можемъ да подчертаямъ грѣшкитѣ — и сме длъжни да направимъ това — но ние не можемъ да му оспоримъ, че той удари една дълбока бразда, особено следъ единъ министъръ преди него, който отъ агрономическия факултетъ чертаеше една политика, който, обаче, не можеше да впрегне интелектуалнитѣ и финансови сили въ тази земя, за да дадатъ резултатъ за нашето земедѣлие. Когато г-нъ Христовъ отдаде цѣлото свое внимание на нашето зърнено производство, на нашето скотовѣдство и на нѣколко дребни отрасли, той е билъ на правъ пътъ. И тази политика не може да не бѣде следвана и днесъ, като се изключатъ прекаленоститѣ. Рационализирането на нашето зърнено производство, въ смисълъ единица площъ, единъ декаръ да дава срдѣно не 115 кгр., а 200 кгр. — това е една постоянна задача на българското земедѣлие. Тази задача ще се постигне съ всичкитѣ срдѣства на нашата агрикултурна наука, практика и техника. И когато г-нъ Христовъ ви говореше за дълбока оранъ, за подмѣтане на стърнищата и за редъ други мѣроприятия, това сж все мѣроприятия, които ще продължаватъ и въ бъдеще, защото сж необходими. Въ 1930 г. г-нъ Христовъ бѣ замѣненъ съ другъ министъръ, пакъ при управлението на Стовора. И пакъ отъ агрономическия факултетъ се каза: нѣма дълбока оранъ, нѣма подмѣтка на стърнищата. Единъ професоръ издава окръжно до агрономитѣ. Тѣ се обяха срещу този човѣкъ, усмѣха това, което е вършилъ, и веднага то се отмѣни. Това не бива да става въ нашата страна. Това сж грѣшки.

Г-нъ Григоръ Василевъ има особени заслуги за нашето земедѣлие, защото веднага следъ Димитъръ Христовъ той напуща туй, което бѣше дефектъ въ неговата политика. Той поиска засилването на интензивнитѣ култури, които поглъщатъ повече човѣшки трудъ и изискватъ повече интензивностъ, но даватъ повече доходъ отъ единица площъ земя. И той заговори тогава за доматитѣ. Мнозина го усмѣха. Съвсемъ не е за усмиване, това е единъ сериозенъ въпросъ. Това значеше грѣшкитѣ въ политиката на Димитъръ Христовъ да се поправятъ съ нови мѣроприятия. Когато въ 1931 г. дойде блоковото управление, въ Министерството на земедѣлието всичко бѣше подложено на една преценка и тогава именно установихме това, което трѣбва да бѣде като програма на българското земедѣлие: да се засили зърненото производство, да се повиши доходътъ отъ единица площъ, да се работи за провеждането на мѣроприятията по скотовѣдството, както г-нъ Христовъ ги чертаеше, да се обърне по-голямо внимание по отношение на интензивнитѣ култури. И макаръ съ малко срдѣства, защото знаете какво бѣше тогава положението на страната, започна се системно провеждане на всички мѣроприятия, предвидени въ тази програма. Успѣхи имаше голѣми; на тѣзи успѣхи се радватъ и ние: организиране износа на гроздего, организиране износа на овозията търговски договори, засаждане на нови овозни градини, които достигатъ вече 200 хиляди декари, срещу 70 хиляди декари стари комплекси. Азъ имамъ доклада на главния инспекторъ по овозарството, отъ 1932—1933 г., въ който се казва, че до 1930 г. не се е вършило нищо системно по овозарството. Нашитѣ разсѣдени трѣбва да получатъ задача, по единъ планъ да добиватъ годишно до 700 хиляди дръвчета, колкото вървамъ, че въ 1936—1937 г. добиватъ.

Ето, виждате, че онуй, което линееше въ времето на Димитъръ Христовъ, впоследствие се допѣла, безъ да се изоставятъ и онѣзи мѣроприятия, които той е начерталъ — разбира се не той лично, а агрономитѣ негови сътрудници, които сж работили тогава, които работятъ и сега въ Министерството на земедѣлието. Налага се една

последователност, която трябва да бъде създадена съ закон, а не въ едно и също време, въ една и съща епоха, когато управлява единъ и същъ режимъ, единъ министъръ да отрича другъ и да създава мѣроприятия, които нѣма да допринесатъ твърде много за българското земеделско стопанство.

Програма Министерството на земеделието има. И въ блоковото управление тази програма бѣше известна. И г-нъ Григоръ Василевъ е написалъ своята програма — имаме я винаги предъ себе си като настолна книга. И други г-да иматъ написани програми за българското земеделие. Не може да бъдатъ проведени тия програми само поради туй, както ви казахъ, че нѣма едно общо разбиране за една цѣлостна стопанска система, като на тази система се подчини политиката въ нашата държава. Въ блоковото управление Министерството на земеделието жела да проведе известни мѣроприятия, обаче финансовитѣ магнати въ Финансовото министерство рѣжатъ исканитѣ кредити, дадени отъ Народното събрание, като казватъ: „Не стига, късо е. Не може да се намалява персональтъ, не може да се намалятъ вещественитѣ разходи — ще се съкратятъ мѣроприятитѣ“. Ето, виждате пакоститѣ, които се вършатъ поради неразбиране.

Азъ бихъ могълъ да ви прочета тая програма за развитието на земеделието и за цѣлостното стопанско и икономическо развитие на страната, обаче времето не позволява да сторя това.

Та до 19 май по отношение на нашето земеделско стопанство успѣхме да наложимъ действително една програма. Тя бѣ възприета, но не можа да се изпълни въ нейната цѣлост. Вие знаете направенитѣ жертви, които сж признакъ на едно разбиране въ онуй време, за да се разшири нашиятъ износъ. За ваше учудване, азъ трѣбва да ви съобща, че въ онуй време, когато България изнемогваше, когато България страдаше, когато нѣмаше срдѣства, когато имаше катастрофа и бедствия, Министерството на земеделието намираще възможностъ да отдели отъ своитѣ бюджетни срдѣства, за да насърчи износа. Трѣбва да ви кажа, че сушенитѣ сливи по онуй време се превозваха по желѣзницитѣ безплатно до Варна, за да могатъ да се изнесатъ въ чужбина и да бъдатъ конкурентноспособни, да намѣрятъ нови пазари, за да дойдемъ днесъ да се похвалимъ, че имаме отъ износа на сливитѣ 150 милиона лева. Същото нѣщо бѣше и съ гроздето, същото нѣщо бѣше и съ лука. Въ онуй време лукътъ се превозваше безплатно по желѣзницитѣ. Виждате жертвитѣ, които сж правени отъ бедното наше стопанство за засилване на износа.

Трѣбва да ви съобща и единъ печаленъ фактъ. Преди 3 години се създаде една индустрия у насъ въ връзка съ нашето земеделие — консервната индустрия, която се увлече въ перспективитѣ за външни пазари. Тая индустрия цели да подпомогне най-интензивния отраслъ въ нашето земеделско стопанство — градинарството. Въ 1936 г., следъ като се създадохъ у насъ нови фабрички за доматено пюре, около 28 на брой, а заедно съ старитѣ станаха 38 и произведоха пюре, държавата трѣбваше да имъ се притече въ помощъ, за да можеха да го изнесатъ, да отиде то на Лондонския пазаръ и въ Скандинавскитѣ пазари, поради спадане цената му на чуждитѣ пазари. Азъ, като председателъ на Градинарския съюзъ, съмъ ходилъ съ тѣзи г-да индустриалци предъ г-да министритѣ, за да пледирамъ тѣхната кауза, защото тя е права — да имъ се даде безплатенъ превозъ до Бургасъ, за да може да се откриятъ нови пазари за нашата индустрия. Отговори се, че не може, като въ началото, разбира се, се каза, както винаги у насъ: „Комисия ще проучи въпроса“. Обаче въ края на краищата не се направиха отстъпки и хората не можаха да изнесатъ пюре, 2/3 отъ него остана тукъ. Въ 1937 г., поради подобрението на ценитѣ му на чуждитѣ пазари, то можа да се изнесе, обаче нашето градинарство претърпи единъ ударъ, защото на следната година консервната индустрия не можа да работи и се отказа отъ тѣзи рискове.

Г-да народни представители! Виждате, когато нѣма едно усвоено гледище за пълно развитие на земеделското стопанство и за провеждане на една смислена земеделска политика, макаръ че държавниятъ бюджетъ се е движилъ въ възходъ, не е могло да се намѣрятъ никога срдѣства за провеждането на една такава политика.

Никола Контевъ: Г-нъ Кушевъ! Тази година желѣзницитѣ сж изгубили около 100 милиона лева, за да подпомогнатъ нашето природно стопанство, за да подпомогнатъ износа на земеделски произведения.

Димитъръ Кушевъ: Г-нъ Контевъ! Дълга да Ви отговоря, а Вие длъжите да ме слушате, когато ми правите апострофъ, че желѣзницитѣ не сж изгубили 100 милиона лева отъ износа на земеделскитѣ произведения. Желѣзницитѣ спечелиха много стотици милиона отъ износа на тия произведения, а загубиха отъ други неуредени тѣхни вътрешни организационни действия.

Никола Контевъ: Не е това причината.

Димитъръ Кушевъ: Нѣщо повече, преди 2 години желѣзницитѣ увеличили тарифитѣ. Пътническитѣ билети и такситѣ на всички видове транспортъ бѣха увеличени съ 10%, само и само да могатъ желѣзницитѣ да увеличатъ своя бюджетъ и да дадатъ на българската държава около 130 милиона лева за изплащане на заемитѣ, вложени въ тѣхната постройка. Желѣзницитѣ презъ тази година, съ този грамаденъ износъ на земеделски произведения, спечелиха твърде много.

Никола Контевъ: Азъ твърдя, че загубиха 100 милиона лева.

Нѣкой отъ лѣво: Спечелиха.

Димитъръ Кушевъ: Нѣма защо да казвате, че отъ земеделието е тази загуба.

Никола Контевъ: Азъ искахъ да кажа, че държавата подпомага

Димитъръ Гичевъ: Вѣрно е, че желѣзницитѣ губятъ, но не отъ износа на земеделскитѣ произведения — отъ него печелятъ.

Димитъръ Кушевъ: Г-да народни представители! Когато разглеждаме бюджетопоекта на Министерството на земеделието, ние не можемъ да не спремъ своето внимание на персонала, който провежда политиката на Министерството на земеделието, и следъ туй на вътрешното устройство на всички служби, които провеждатъ тази политика.

За да видите, че не е имало последователност въ персоналната политика на Министерството на земеделието, трѣбва да отбележа, че следъ 19 май почти всички началници на отделиния и на главни, ръководни служби бѣха смѣнени. Трѣбва да отбележа и другъ фактъ, че началницитѣ на отделиния въ това министерство и ръководниятъ персоналъ до 17 май бѣха останали въ по-големата си частъ още отъ времето на г-нъ Димитъръ Христовъ, защото веднага може да кажете: ама това сж дружбаши, затова трѣбва да бъдатъ смѣнени. Не е така. Г-нъ проф. Павловъ, създателътъ на усюитѣ на нашата ветеринарна служба; този, който издигна името и престижа на българската ветеринарна служба, ръководилъ отъ 1923 г. ветеринарното отделиние, бѣше уволненъ следъ 19 май. Началникътъ на водното отделиние, доведенъ отъ г-нъ Димитъръ Христовъ, инженеръ Зелковъ, който е билъ на египетска служба преди време, изучавалъ твърде добре напояването въ Египетъ, бѣше уволненъ следъ 19 май; не бѣше уволненъ отъ г-нъ Гичевъ и г-нъ Муравиевъ. Цѣлиятъ ръководенъ персоналъ на земеделското отделиние, останалъ въ по-големата си частъ още отъ времето на г-нъ Димитъръ Христовъ — Сава Ботевъ, Ковачевъ, Чалъковъ и др. — бѣше уволненъ, бѣше ликвидиранъ въ нѣколко дни, за да дойдатъ нови хора съ 2—3—5-годишна служба, които не сж участвували абсолютно никакъ въ прогреса и въ ръководството на българското земеделие. И като резултатъ, безъ съмнение, ние имаме отслабване на дейността на това министерство; проваляне на много мѣроприятия и, заедно съ смѣняването на министритѣ съ течение на времето, стигнахме до най-големото упадане презъ времето на бившия министъръ г-нъ Банковъ, който, разбира се, бѣше въ пълна хармония съ ония хора въ министерството, които бѣха немошни, а и той бѣше съвършено немощенъ, за да задържи позицитѣ на своето министерство.

Стойно Славовъ: Най-веселиятъ министъръ е той!

Нѣкой отъ лѣво: Най-дошниятъ министъръ.

Председателстваващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни)

Димитъръ Кушевъ: Г-да народни представители! Не стигаще ликвидацията на онѣзи опитни, подготвени бъл-

гарски агрономи, които съ успѣхъ ръководѣха политиката на Министерството на земедѣлието въ разнитѣ времена — и въ разнитѣ партизански времена, ще кажа азъ — ами трѣбваше да дойде, като провокация на новото въ тази страна — единението на българския народъ — създаването на две и три дружества. Агрономитѣ бѣха до тогава въ едно дружество. Следъ 19 май се създаде една организация на цѣлия персоналъ въ Министерството на народното стопанство, а малко по-късно, като се отдели Министерството на земедѣлието, се създаде още едно дружество на агрономитѣ, начело съ хората на агрономическия факултетъ и земедѣлското отделение. Защо имъ е това дружество? Има едно дружество, което съществува отъ 32 години насамъ и което обединява 80% отъ агрономитѣ. Че старото дружество не бѣше цѣлѣ за насъ, които сме управлявали, това се знае. Мене и министритѣ тѣ сж ни държали, обаче не може, когато ви държатъ, когато ви коригиратъ, вие да закривате дружеството и да създавате ново дружество отъ персонала при Министерството на земедѣлието, за да ви хвали. Твърде жалка картина: има две дружества, на агрономитѣ-академици така наречено, начело съ факултета и отделение на земедѣлието, и друго дружество — на прогресивнитѣ, народнически агрономи, които сж 85% отъ всички агрономи въ България, което съществува отъ 32 години.

Сжщото нѣщо ще видите и въ отделение на лесовѣдитѣ. Покрай едно лесовѣдско дружество, създадено отъ твърде дълго време, съ традиции и разбирания, отстоявайки интереситѣ тъкмо на Министерството на земедѣлието и народното стопанство, изниква едно дружество на лесовѣдитѣ-академици, ръководено отъ новитѣ шефове въ Министерството на земедѣлието.

Сжщото става и съ ветеринарнитѣ лѣкари. Въ дружеството на ветеринарнитѣ лѣкари, което съществува отъ много време, идватъ нови хора, които изпѣждатъ проф. Павловъ; създава се и друго, културно дружество на ветеринарнитѣ лѣкари, за да волятъ борба именно срещу ония, които провеждатъ мѣроприятията и сж въ защита на ръководството на Министерството на земедѣлието.

Уважаеми г-да народни представители! Като ви излагамъ този въпросъ, недейте смѣта, че вземамъ нѣкаква страна. Това е болно нѣщо. Азъ въ старото дружество на агрономитѣ, въ което се числя и днесъ, съмъ изслушвалъ твърде горчиви речи и съмъ изключванъ отъ него. Но когато вие ще пресъздавате единъ народъ, когато ще създавате една цѣлостна политика и ще я ръководите, не трѣбва да създавате такива ефимерни дружества. А тѣ се създаватъ отъ началствата въ министерството и се снабдяватъ съ срѣдства отъ тия министерства. Тѣзи дружества се отричатъ въ такъвъ случай, отъ онова, което провежда политиката и като следствие се явява единъ отпоръ на всички долу, които трѣбва да проведатъ политиката на тѣхното ръководство въ Министерството на земедѣлието. И вие говорите за единение на българския народъ, вие говорите за цѣлостно нѣщо! Разтурихте политическитѣ партии, не давате никжде да се прояви политическа мисль, а отъ друга страна давате възможностъ да се създаватъ по 2—3 дружества подъ носа на министерството и на ръководителитѣ въ тая страна!

Азъ моля другаритѣ отъ мнозинството — когато говоря за мнозинство тукъ, бждете увѣрени, че ми е твърде болно — щото въ нашата Камара, тъй както се чертаеше въ главитѣ на мнозина преди изборитѣ, да нѣма раздѣление, а да бждемъ всички едно, за да отстояваме интереситѣ на българския народъ. Не вие, но нѣколкото души тамъ (Сочи министерската маса), които си отидоха, създадоха това раздѣление. А то не трѣбва да съществува. Ние трѣбва да се разберемъ на идейна почва, на политическа почва, въ името на интереситѣ на цѣлия български народъ, на цѣлостното българско народно стопанство. Не могатъ тия господа да ни дѣлятъ, защото тѣ сж много преходни, защото тѣ никога не могатъ да пустнатъ корени съ своитѣ политически стремежи.

Г-да! Много отъ г-да ораторитѣ се занимаха съ техническитѣ проблеми на нашето земедѣлие. Азъ ви казахъ, че техническитѣ проблеми ще гледамъ да избѣгна, защото времето ми е малко. Все пакъ трѣбва да се спра на единъ отъ важнитѣ въпроси — на въпроса за нашето голѣмо национално богатство — скотовѣдството.

Направи се констатация съ данни отъ нашата статистика, че отъ кръгло 1.800.000 глави едъръ добитѣкъ презъ 1926—1934 г. ние сега имаме около 1.300.000 глави

едъръ добитѣкъ. Това е действително нѣщо потресающо. Мнозина искатъ да подчертаятъ, че намаляването на броя на нашия добитѣкъ се дължи на издигане на качеството. Може да има нѣщо вѣрно въ това, но насъ не може да не ни тревожи този въпросъ. И заради това задачата на отделение за скотовѣдството е, да се задълбочи въ проблемата и да потърси пѣтица и възможности, за да спаси страната отъ силното намаляване на броя на едрия добитѣкъ, като го подобрява, разбира се, качествено, за да се замѣства онова, което е загубено като количество. Всичко това ще може да стане съ съвмѣстни действия както на отделение служби въ Министерството на земедѣлието, които работятъ за нашето скотовѣдство, така и чрезъ цѣлостна политика, изразявана отъ правителството. Защото не можете вие да засилвате скотовѣдството, когато нашиятъ селянинъ, който отглежда добитѣкъ, нѣма смѣтка и губи, когато продаде сиренето си, когато продаде малкото си теле, когато продаде кончето си. Тамъ, кждего нѣма смѣтка, както каза и г-нъ проф. Цанковъ, вие изкуствено не можете да налагате известенъ отрасль, както е случаятъ съ нашето скотовѣдство.

Уважаеми г-да народни представители! Пакостнитѣ борби, които се развиха така силно между ветеринарнитѣ лѣкари и агрономи, на всѣка цена трѣбва да бждатъ потушени. Ама това чудо става въ България! Вие четохте въ в. „Утро“ — и цѣлиятъ български народъ чете — потресающитѣ работи, които станяха въ Министерството на земедѣлието въ 1936 и 1937 г. Ами това нѣщо не е ставало по-рано. Имало е различия между агрономи и ветеринарни лѣкари, но никога не е допускана такава пакостна борба, цѣлото си време тия служители да изживяватъ въ борба, въ телефонни надпреварвания до своитѣ органи долу и пр. Това нѣщо се е проявявало така силно и жарко въ последната 1937 г., че трѣбваше да стигне и да се узнае чрезъ в. „Утро“, за общо разочарование, долу отъ цѣлия български народъ, отъ българскитѣ селяни. Нѣма ли министъръ въ това министерство, нѣма ли ръководство? И кои сили подкрепятъ единитѣ и другитѣ личности, за да не може да се прекрати тази ужасна борба и за да може най-после, както каза г-нъ Григоръ Василевъ, да се пристѣпни къмъ резултатна и добра дейностъ за успѣха на нашето скотовѣдство?

Стефанъ Цачовъ: Зависи само отъ министра.

Димитъръ Кушевъ: Азъ това нѣщо въ управлението не можахъ да видя. Въ времето на г-нъ Димитъръ Христовъ това го нѣмаше. Има го сега, когато ужъ все за единение, за обединение и цѣлостъ приказвате, а въ края на краищата, като го разнишишъ, виждашъ разложение, упадѣкъ, никаква система и никакво провеждане на политика. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Когато говоря за ветеринарната служба азъ съмъ длъженъ, уважаеми г-да народни представители, да ви кажа, че ти е отишла въ много отношения твърде назадъ. Ние имаме сведения, че г-да ветеринарнитѣ лѣкари въ последнитѣ години пакъ сж унесени въ борби: отъ една страна, въ вътрешни борби между ветеринарнитѣ лѣкари, между дветѣ дружества — единитѣ управляватъ, другитѣ трѣбва да провеждатъ борба противъ тѣхъ — и отъ друга страна, въ борбитѣ между ветеринарнитѣ лѣкари и агрономитѣ. Въ края на краищата вие виждате резултата — въ 1936 г. шарката по овцетѣ у насъ е взела грамадни размѣри. Г-да! Трѣбва да се забележи, че това не е било никогато отъ 1923 г. до 1936 г. Азъ дължа да ви дамъ нѣкои малки сведения, за да разберете това.

Нѣкой отъ центъра: Кажете, защо се разпространи шарката?

Димитъръ Кушевъ: Ще Ви кажа. — Имамъ сведения, че отъ 1910 до 1922 г. включително сж умирали годишно срѣдно 10.000 овце отъ шарка; отъ 1923 г. до 1935 г. — забележете — само 800 овце, а въ 1936 и 1937 г. сж умирали по 10.000 овце. Това е една катастрофа. Въ Бургаската областъ шарката е забелязана само въ едно село, въ Врачанската областъ — въ 98 села, въ Пловдивската областъ — въ 80 села, въ Пльвенската областъ — въ 18 села, въ Софийската областъ — въ 54 села. Най-ярко се е изразила болестъта въ Врачанската, Софийската и Пловдивската области. И за изненада, както на службата въ Министерството на земедѣлието, така и на всички въ тая страна, шарката не е могла да бжде ограничена. Следъ това списѣцитѣ за изплащане на тия умрѣли овце сж

представени така безсистемно, така без констатации, каквито се искат според закона, че ако в едно село сж умрели 89—100 овце, представени сж констатации за 300—800 овце, за да бъдат изплатени загубите.

Нъкой отъ центъра: Кой ги е представлявал?

Димитър Кушевъ: Представили сж ги службите. Не е имало никакъв контрол. Тръбва да ви кажа, че по сведения на службата...

Сжиятъ отъ центъра: Коя служба, кажете!

Димитър Кушевъ: ...и отъ анкетата, която се направи, се констатира, че това нъщо се е правило, поради протекцията на ветеринарните лъкари отъ върховете до долу. (Ръкопляскания отъ лъво)

Нъкой отъ центъра: Агрономитъ даватъ тия сведения.

Председателстващъ Димитър Пешевъ: (Звън)

Димитър Кушевъ: Г-да! Нъколко думи за чумата по свинетъ. Вие знаете, че свинетъ станаха обектъ на износъ и че нашата ветеринарна служба тръбва да бъде изправна въ всъко отношение. Чумата по свинетъ не може да бъде въ никой случай премахната, ако нъмаме достатъчно серумъ; миналата година се достави отъ чужбина, но сега е недостатъченъ. Отъ две години се представя единъ проектъ и се гласуватъ суми за създаване на наша противочумна станция, която да изработва този серумъ въ нашата страна. Този серумъ не може да бъде обектъ на частна търговия, а тръбва да бъде доставянъ отъ държавата. Въ последните две години имаме споръ, къде да бъде противочумната станция — дали въ Стара Загора, дали въ Плевенъ или въ Враца. Изредиха се маса делегации отъ различни градове. Г-да! Нъма ли министъръ въ това управление, който да каже, като се съветва съ своитъ служби: ето тукъ ще бъде станцията? Този въпросъ тръбва да се реши, за да имаме серумъ, за да можемъ да действуваме, а не да чакаме и догодина пораженията отъ чумата по свинетъ и да се излагаме на загуба на чуждитъ пазари. (Възражения)

Г-да! Азъ зная, че тия въпроси, които засъгамъ, сж много парлани! То не е да приказвамъ за стопанскитъ системи въ чуждитъ държави, нито да ви разправямъ какъ се копаятъ картофи! Всичко това вие го знаете и вие вълува. Мнозина отъ васъ сте представители на тия околии, въ които има чума и знаете това, което изнасямъ. Ние апелираме къмъ г-нъ министъра да ликвидира съ този въпросъ: да се постави тази станция тамъ, където службата намъри за добре, и веднага да пристъпи къмъ производство на серумъ, за да спасимъ нашето свишеводство.

Нъкой отъ дъсно: Кждето има свине, тамъ ще бъде.

Димитър Кушевъ: Изказвамъ пожелание сжщо да се ликвидира борбата между агрономитъ и ветеринаритъ, както и борбата между самитъ ветеринари, за да служимъ на българското скотовъдство тъй, както изискватъ новитъ времена и съобразно предвиденитъ срѣдства въ настоящия бюджетопроектъ.

Никола Стамболиевъ: Г-нъ Кушевъ! И да осигуримъ пашата — да не се разораватъ меритъ.

Димитър Кушевъ: Ще дойда и на този въпросъ, г-нъ Стамболиевъ. — Г-да народни представители! Въпроситъ за повдигането на нашето земедѣлие сж много интересни, обаче азъ тръбва да съкратя, да разгледамъ найпарланивитъ, които не се засегнаха генерално отъ преждеговорившитъ.

Каза се отъ г-нъ проф. Цанковъ и отъ г-нъ Григоръ Василевъ: науката, заедно съ българскитъ агрономи, заедно съ Министерството на земедѣлието, ще тръбва да се движатъ неразривно, за да се насърчи българското земедѣлие и да се работи за неговия успѣхъ. Това го приематъ всички и не допусамъ да има тукъ народенъ представителъ, който да поддържа, че науката не може или не тръбва да бъде полезна на нашето земедѣлие.

Уважаемъ г-да! Когато се говори за науката, вие не тръбва непремѣнно да смѣтате, че това е агрономическия факултетъ въ неговата цѣлостъ или въ неговитъ частни проявления, защото има и такива агрономи, които

сж свършили въ чужбина, или пъкъ сж довършили своитъ науки тамъ. Азъ дължа да подчертая, че Министерството на земедѣлието винаги се е ползувало отъ наставленията, съветитъ и съдействието на агрономическия факултетъ въ неговата цѣлостъ, на професоритъ по разнитъ дисциплини. Но Министерството на земедѣлието не може да не даде отпоръ, когато забележи, че нъкои отъ професоритъ излизатъ вече отъ своята орбита на дейностъ, да създаватъ чиста наука и да учатъ своитъ студенти на тази наука, да дадатъ своята наука на българска почва, за приложение въ българското земедѣлко стопанство. Ние имаме тѣжни случаи, които характеризиратъ само известни професори отъ този агрономо-лесовъдски факултетъ, които желаятъ да подчинятъ Министерството на земедѣлието въ неговата дейностъ на своитъ дисциплини и желания и тѣ да ръководятъ тѣзи отдѣли, безъ да може Министерството на земедѣлието да държи смѣтка за тѣхнитъ действия. Ето различието, по което ние имаме да говоримъ; ето проблемата, която така силно вълува цѣлото българско агрономство, или ако не цѣлото, то 90% отъ агрономитъ въ България. По внимателството на нъколко души професори и опититъ имъ да подчинятъ дейността на Министерството на земедѣлието — по този въпросъ ние имаме да се разберемъ.

Така, както е съставенъ бюджетопроектъ за настоящата година, вие можете да видите въ него разпределението на службитъ по опитното дѣло. Ние имаме опитни станции въ нашата страна, които отговарятъ на така голѣмото разнообразие на култури и терени у насъ. Тѣзи опитни станции иматъ подготвени практики и подготвени въ своята областъ учени, които още въ времето на Димитър Христовъ съ конкурси заминаха за чужбина, учиха при много професори, работиха въ много станции и работятъ отъ 10—15 години въ тѣзи институти, създадоха нови сортове памуци, пшеница и ечемикъ; вълузоха въ връзка и сж въ връзка съ населението презъ цѣлото време, и населението ги уважава не само като практики и техници, то ги уважава и като учени. А нъколцина отъ г-да професоритъ казватъ: „Тѣ не сж учени“. Ето къде е различието. Не всички, подчертавамъ това, но нъколцина отъ тѣхъ казватъ: „Учени сме само ние, които предаваме цѣла дисциплина, четемъ едно и сжщо нъщо всѣка година на студентитъ и ученицитъ си и работимъ по всички култури отъ земедѣлието“. За г-нъ Милковски, който е въ Чирпанската опитна станция, който е посветилъ живота си на памука въ България и е създадъ дѣло, което се оценява отъ всички въ България и чужбина, има специализация по конкурсъ при голѣми хора въ чужбина, за него въ България казаха: „Той не е ученъ“, шкартирахъ го, дадохъ му свидетелство, че не е голденъ, и го изпратиха. А тѣ, които предаватъ тия дисциплини, които четатъ всѣка година едно и сжщо нъщо на студентитъ, тѣ били учени. Г-да! Не оспорвамъ — нека се разберемъ добре — претенциитъ на нашитъ професори, уважавамъ тѣхната наука. Дължа, обаче, да подкрепя тия хора, които сж на брой 15—20 души въ България. Г-нъ Процевъ въ Русе, който работи 25 години, който има име и въ чужбина съ своитъ трудове за царевичата и други, не можеть да има претенцията да бъде ученъ и опитникъ!

Ако азъ излъза съ данни за опитното дѣло, ще видите чудновати работи. Въ 1935 г. се свика конференция въ Министерството на земедѣлието, която тръбваше да разгледа цѣлостно опитното дѣло. Тукъ предъ менъ сж протоколитъ на тази конференция, въ който е написано кой какво е говорилъ. Нъма да ви занимавамъ съ всичко, но ще ви прочета само какво е казалъ г-нъ Симовъ, бившъ главенъ секретаръ, въ времето на Димитър Христовъ. Той казва така: „Фитопатологическия институтъ — за болеститъ по растенията — въ София е единъ наименъ институтъ. Ние не можемъ да се мѣримъ съ богатитъ държави. Единъ Вангъ, напр., когато прави опити, не изследва само 3.000 растения, а 300.000. Научната работа не е непосрѣдствено за опитнитъ станции. Факултетътъ може да се занимава, напр., съ проблема за създаването на хибриди между ръжъ и пшеница. На изпитателнитъ станции, обаче, азъ не позволявамъ да се занимаватъ съ това“. Искат да каже, че тѣ не могатъ да се занимаватъ съ високо научна работа. „Опитнитъ станции тръбва да ги произведатъ сортове, но опитнитъ станции не могатъ да се занимаватъ съ хромозоми. Азъ не позволявамъ това — отвлѣченитъ работи да бъдатъ предметъ на опитнитъ станции“. По-нататкъ той казва, че това тръбва да бъде работа на професоритъ. Проф. Атанасовъ отъ агрономическия факултетъ казва: „Никога не бива да искаме отъ фитопатолога да води борба съ болеститъ по културнитъ растения. Фитопатологътъ ще направи своитъ проучвания, ще ги напише, ще ги конкретизира, ще ги

изнесе, ще ги оповести на цял български народ, а агрономите — каза по-нататък — „ще водят борбата. Фитопатолозите ще стоят в София. Тези хора не могат да бъдат долу, между агрономите, там ще чезнат в своята наука. Тези хора там биха се изгубили, там те няма да могат да работят. Когато стоят няколко души на едно място, има контрол, има подпомагане, което е много ценно“.

Така сж се развили дебатите между всички участващи в конференцията. Един сж били на мнение да се занаят опитните станции с техничните ръководители, други сж искали да се съберат всички опитни станции в София, та по този начин да тръгне нашата наука по мед и масло, а долу да работят само техните, само хора с ердно образование, да дават опитите и да служат на българското земеделие. И като резултат на тази конференция не се взема окончателно решение. Г-н проф. Атанасов, обаче, в 1936 г., като министър, заповядва да се закрие Винарската опитна станция в Плевен, която съществува от 36 години, да се закрие Бударската опитна станция в Враца, която съществува от 32 години, да се закрие Окопската опитна станция в Кюстендил, която съществува от десетина години и Дръновската опитна станция, която съществува също от десетина години. Веднага се закриват службите, ученият персонал се докарва в София, химическите лаборатории също се пренасят в София. Всички други опитни станции тръгват по пътя да станат опитни полета, а в София се създаде един граждански апарат за научни изследвания, за изследване на българската земя, за изследване на българското земеделие.

Г-да народни представители! Въз това отношение ние стоим на диаметрално противоположни позиции. Ние смятаме, че българската наука може да бъде изорна и в провинцията, точно на мястото, където се намират българските култури, българското земеделие, българските земеделци. Ние не оспорваме правото на агрономическия факултет да продължава своята научна работа. Паралелно с своята професорска работа професорът има своя институт, който му дава възможност да работи и да дава всичко ново на нашето земеделие. Това, обаче в никой случай не значи, че трябва да се съкратят долу опитните станции, да се доведе цялния персонал тук и се създадат, както е в настоящия бюджет, около 10 института с 50 и няколко души учени агрономи в тия институти. Вън от тези учени, ценовани агрономи, в институти има и други, припадени на служба, повече от 25 души. Вън от тях, всички професори си имат свои асистенти и помощници-агрономи. Ние ще помислим в тези институти събирани около 100 души специалисти, най-добрите специалисти в България. Българското село е осиромашено от такива хора. То е негивно да види добри специалисти, тъкмо когато страдат растенията и има нужда да получи съвети от тях. (Ржкоплевски от ляво)

Иван Петров: Защо не казахте тия работи онзи ден в бюджетарната комисия? Трудът на тия 100 души специалисти би могъл да се използва долу.

Нкой от ляво: Каза ги. (Плъчка)

Димитър Кушев: Моля, г-да. Аз съм в състояние да отговоря. — Г-н Петров! Аз не зная дали бяхте там, но по отношение на опитното дло, когато г-н Григоръ Василев държеше тази професорска позиция, аз говорих така жарко, така силно, че ако почна от тук да приказвам така, никога няма да ви харесам. Понеже там бяхме в един по-тесен кръг, около 50—60 души, аз се изразих много ясно и категорично. В 1936 г. е прокарана една наредба-закон от г-н Атанасов, който е уредил материята по този начин, по който е изразена в настоящия бюджетпроект. Сега нашият министър на земеделието, г-н Багрянов, който не е далеч от това народническо, чисто земеделско и справедливо разбиране на земеделието, бие принуден по закона — ние сме законджии, уважаваме законите — да върви още по този път и да остави институти тий, както съществуват. Аз съм убеден, обаче, че новият министър на земеделието, въ името на нашето стопанство, въ името на нашето село, въ името на големите интереси, а не въ името на ефимерната наука, която може би няма да плоди, няма да даде големи величия, от световно значение, въ нашия факултет, ще върне институти по мястата им (Ржкоплевски от ляво) и ще направи ревизия на извършените досега конкурси, защото има станали чудновати неща. Няма да ви чета списъка на хората, които сж се явили

на тия конкурси. Между тях има деятели, хора, които работят по 10—15 години, които сж конкурс сж специализирали и сж дали нещо. Явиха се и всички тях, въ поголмото болшинство, ги отрязаха като негодни, а избрах като годни своите асистенти с 1—2—3 годишна служба, някои от тях неспециализирали въ странство и сега се намират на специализация.

Председателстващ Димитър Пешев: (Звъни) Заключете!

Димитър Кушев: Моля да ми дадете още 10 минути. — Г-да! Напълвам се, че г-н министърът ще даде възможност на Народното събрание този въпрос да го разгледа цялостно въ връзка именно с закона за опитните институти у нас. Ние ще можем тогава да се изясним по-свободно, а въ това време вие, г-да народни представители, заинтересувайте се като отидете долу въ районите си, където има опитни полета, където има опитни институти, за да видите какво става с българските учени, какво става с българските агрономи, посветили се на живота си да творят въ това отношение.

Ще ви дам само един драстичен пример, който дадох и въ бюджетарната комисия. Бях на градинарския съборъ на гара Раковски. Явиха се градинари съ бунтъ да казват: имаме един сорт домати — казва се „Заря“ — произведени въ Пловдивската опитна станция от г-н Даскалов; той произведе този сорт домати преди 4—5 години, изпита го, изпитахме го и ние, оказа се много добър сорт за външния пазар, но Министерството на земеделието не му дава кредит да произведе от този сорт домати семе. Преди две години бях свидетел на една конференция въ Пловдив, когато председателят на Министерството на земеделието г-н Копаранов въ тази конференция, за да уязви г-н Даскалов, който е директор на опитна станция и е голям отг. Министерството на земеделието, става и каза на градинарите: „Ще вземете от това доматено семе, но ще подпишете декларация, че знаете, че е негодно“. Той искаше да каже, че е негодно, понеже двама от професорите, изпратени от Министерството с задача да го смъкнат, ходиха при г-н Христов и при г-н Стойчев и направиха един протокол, че новото семе е негодно. Като се базира на този протокол, Министерството заповяда градинарите, когато ще получат от това семе, да дават декларации, че знаят, че е негодно. Впоследствие, когато семето се наложи, когато миналата година на градинарския конгресъ поднесоха букетъ на г-н Даскалова, ние имаме произведено твърде малко количество от това семе, само 14—15 килограма, а се нуждаем от 130 килограма. Миналата година само Земеделието дружество е произвело 10—12 килограма и го продава на градинарите, които го търсят, по 3000 л. килограмът, а опитната станция го дава по 400 л. килограмът, но го няма. Ние нямаме семе, за да направим един идеален износ.

Уважаеми г-да народни представители! Когато говоря по тези работи, аз мога да ви наред много такива факти. Можете ли да се примирите че вашата съвест, когато се солидаризирате с едно такова управление, е чиста? Вие имате задължението да вземете въ връзка с българските градинари, за да видите какво става въ нашата държава. Всички тия пакости трябва да бъдат елиминирани и да дадем подкрепа на всички онзи деятели и учени, които работят така упорито и създават за българската земя напредък и успех. (Ржкоплевски от ляво)

Никола Контев: Другите не сж ли учени, бе?

Димитър Кушев: Г-н Контев! Аз казвам, че и едините и другите сж учени, за да няма никой оскърбен. Г-да! Дълга да кажа също няколко думи и по един важен ресоръ — горите. Нашето горско дло е било присърдие на много управници и ръководители въ тази страна. Тук, когато се говори за партизанството, когато се говори за порочното минало, не може да се отказват заслугите на известни деятели въ нашето народно стопанство. Това би било едно пакостно действие — да отричате миналото, да отричате творчеството на един народ и на един поколбния, да отричате заслугите на нашите бащи. Така ли смятате вие да обновявате един народ — на базата на отрицанието, на базата на търсене само лошото въ далечното и близкото минало? Ще търсите лошото само въ настоящето и ще посочвате само него. За далечното минало вие имате задължението да изнесете добрите деяния. Аз имам съвестта, без да бъда политически или роднински заангажиран, да

кажа, че въ миналото има твърде много хора, работили за нашето земеделие и за нашите гори. Единият от тях е г-нъ Рашко Маджаровъ, който управлява твърде малко Министерството на земеделието, но който така добре го управлява, че можа да регистрира една телеграма, която е гордост за българския общественик и политик. Когато гърците имаха стремежа да обхванат цѣлитѣ Родопи и Пирина и да вземат горитѣ, съ своитѣ претенции по яйлацитѣ, г-нъ Рашко Маджаровъ на 26 септември 1918 г. издаде една заповѣд до лесничитѣ и инспекторитѣ, съ която казва: „Всичкитѣ тѣзи гори въ Централнитѣ Родопи и въ Пирина сѣ държавни гори и никой нѣма никакво право на тяхъ. Заповѣдвамъ на лесничитѣ веднага да влѣзатъ въ своята роля“. И впоследствие, когато дойде процесътъ, претенцитѣ; когато ние трѣбваше да изплащаме именно тѣзи претенции, благодарение само на оная дейност на лесовѣдитѣ, благодарение на тази съобразителност на единъ преданъ човекъ на българското земеделие и на нашето горско дѣло, можахме да спасимъ горитѣ и тѣ се намиратъ въ наши ръце. (Ржкоплѣскания отъ дѣво) Имамъ телеграмата тукъ, но нѣма да я чета, поради краткото време, съ което разполагамъ.

Г-да! Не малко преданъ на българското земеделие бѣше и г-нъ Димитъръ Христовъ. Може да му търсите кусури; може да изкарвате, че сега се върши едно голѣмо дѣло за горитѣ — не оспорвамъ, въ известни отношения така трѣбва да бѣде, трѣбва да вървимъ все напредъ — но дължа да кажа, че г-нъ Димитъръ Христовъ обичаше българското земеделие и българскитѣ гори и той остави една дълбока бразда въ заселяването и укрепяването на поронищата. Следъ него следва — малко ми е неудобно да говоря, понеже и азъ работихъ въ него време въ Министерството на земеделието — г-нъ Константинъ Муравиевъ. Г-да! Ако се е сложило едно ново начало по отношение на нашитѣ гори, което се признава отъ българскитѣ лесовѣди, като специалисти, то е въ времето на Константинъ Муравиевъ. Той издаде едно окръжно по горитѣ, неиздавано отъ никого досега — следъ една обиколка изъ Родопитѣ — което окръжно и днесъ служи като ръководно начало въ Министерството на земеделието и въ което окръжно той има смѣлостта да каже: „Вследствие на нашитѣ явраи, вследствие на нашата практика и вследствие на нашитѣ партизански действия нашитѣ гори често пѣти сѣ страдали. Но вие, г-да лесовѣди, носите най-голѣма отговорност“. И изрежда дефектитъ на тѣхната дейностъ въ мѣстата, презъ които е миналъ и какво е констатиралъ, като имъ подчертава, че ще подкрепи всѣки отъ тяхъ, ще го защити отъ всѣкакъвъ произволъ и отъ партийно влияние отъ кждето и да иде то. Тази епоха не може да бѣде забравена отъ българскитѣ лесовѣди. И тогава се създаде правилникътъ, за който често тукъ се говори, че на него се дължи успѣхътъ при въвеждането на стопанската експлоатация. Гласуваха се въ онуй бедно време, въ 1932 и 1933 г., 13.500.000 л. и се извърши прочистването на нашата гора отъ сухата маса, снабдяването на нашитѣ мини съ подпори безъ да се внасятъ отъ чужбина и т. н. Нашитѣ гори, уважаеми г-да, вървятъ по добъръ пътъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Моля, завършете!

Димитъръ Кушевъ: Нашитѣ лесовѣди гледатъ своята работа, ние имъ даваме подкрепа, вие всички имъ давате подкрепа и нѣма да се намѣри български общественикъ, който да не имъ даде подкрепа. Стопанската експлоатация действително е регистрирала известни успѣхи. Азъ обаче, дължа да заявя, че социалниятъ елементъ, който трѣбва да бѣде ръководно начало въ стопанската експлоатация, както ние я основахме и предвидѣхме, е оставенъ на твърде заденъ планъ. Заради туй по-миналата година, когато бѣхъ запитанъ отъ редактора на в. „Горско дѣло“, какво мога да кажа за горитѣ, азъ, следъ като подчертахъ хубавото, дейността на лесовѣдитѣ, успѣха имъ, казахъ: социалниятъ елементъ е изпуснатъ. Не можете, уважаеми г-да, чрезъ стопанската експлоатация, като вземете народното богатство, като съчете разумно горитѣ, да продавате въ днешното бедно време 2.500 л. кубика дървенъ материалъ, дъски; не можете въ туй бедно време да слагате по 700 л. тарифна такса, когато въ миналото тя бѣше 400-450 л.; не можете въ сжщото време да минирате по туй начинъ горскитѣ кооперации и да правите наемници хората отъ Родопитѣ, като съ едно малко възнаграждение заплащате тѣхнитѣ усилия въ горитѣ и впоследствие съ срѣдствата отъ фонда „Обществено подпомагане“ да имъ носите царевина и да ги правите пролетарии.

(Ржкоплѣскания отъ дѣво) Както се каза и отъ други специалисти по горитѣ, трѣбва да се направи нѣщо въ това отношение. Ние трѣбва да внесемъ социалния елементъ, като запазимъ нашитѣ гори. Не съмъ азъ човекътъ, който ще искамъ да бѣдатъ опустошавани горитѣ; напротивъ, искамъ тѣ разумно да бѣдатъ използвани, но въ това да има социаленъ елементъ — да се подпомогне именно онова население, което ги обитаватъ, да се подпомогне сжщо и земедѣлското стопанство, защото селянинътъ не може да купува дървенъ материалъ по тѣзи цени; градътъ си служи съ желязо и циментъ, като употребява твърде малко дървенъ материалъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Приключете, г-нъ Кушевъ!

Димитъръ Кушевъ: Ще приключа. Уважавамъ твърде много Вашето желание.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Това не е мое желание, а правилникътъ го налага.

Димитъръ Кушевъ: Ще се откажа да говоря по бюджета на Върховното правителство, ако ми позволите да говоря още 10 минути.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Не мога да Ви позволя.

Георги Говедаровъ: Дайте му още 10 минути!

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Не мога, г-нъ Говедаровъ.

Димитъръ Кушевъ: За да приключа, трѣбва да ви кажа, че родовиятъ съюзъ на индустриалцитѣ, които преработватъ горски материали, е намѣрилъ, че днесъ 1 кгр. дъски струва 6 л., а 2 кгр. жито едва струва, колкото 1 кгр. дъски. Това казва този съюзъ въ своето изложение. Колкото и да се радвамъ на изложението на моя съученикъ и другаръ г-нъ д-ръ Загоревъ, началникъ на горитѣ, който по-рано бѣше инспекторъ на горитѣ, не мога да не констатирамъ тѣзи слабости на неговото изложение. Много доходи за държавата били получени — изкарва ги 170-200 милиона лева. Въ 1924 г. бѣха сжщо 145 милиона лева. Не е тамъ целъта на нашето горско стопанство. Нашата целъ е да залесимъ България, да използваме горитѣ правилно, но и да дадемъ продуктъ на българското население, както подхожда на конъюнктурата въ тази страна.

Г-да! Завършвамъ съ въпроса за водното отдѣление — единъ много тежъкъ, боленъ въпросъ въ настояще време, който поради отдѣлни желания и амбиции, се изнесе вече на обществената сцена. Азъ стоя на становището на мнозина отъ васъ, на мнозинството отъ тоя Парламентъ, че водното отдѣление не може да не върви рѣка за рѣка съ Министерството на земеделието, че то е неговъ съставка, че то не може да даде резултатъ, ако не бѣде включено въ програмата на Министерството на земеделието. И азъ се радвамъ, че най-после г-нъ министърътъ на земеделието успѣ да се наложи, щото една частъ отъ туй отдѣление да се върне къмъ Министерството на земеделието, като ще бѣда още по-радостенъ, ако то бѣде заличено въ бюджета на Министерството на благоустройството и цѣлостно си остане въ Министерството на земеделието. Г-да! Ако се намѣри, че е нужно да се вършатъ голѣми строежи, строежи за много и много милиони лева, да кажемъ за 500, за 700 милиона лева, съобразно обекта, ще се създадатъ, бѣдете увѣрени, нови специални дирекции, както се създаде дирекция на Рилския водопроводъ, за който се изразковаха 800 милиона лева. Не може Министерството на благоустройството да има претенцията за тѣзи строежи. Тамъ сѣ специалисти хора; тамъ разбирамъ контролъ, и съмъ убеденъ, че водното дѣло ще си отиде тамъ, кждето му е мѣстото.

За да завърша, като си запазвамъ правото да говоря по бюджета на Върховното правителство, защото не ми се даде сега повече време, трѣбва да кажа, уважаеми г-да, че въпроситѣ за нашето земеделие сѣ много интересни. Ние съ васъ (Сочи въ дѣсно и къмъ центъра) не можемъ да бѣдемъ раздѣлени. Ако има известно различие, то се явява вследствие подкладкитѣ отъвън. Известни приятели влиятъ и ще раздѣлятъ даже депутатитѣ на тѣй наречената оппозиция. Но ние не можемъ да бѣдемъ раздѣлени по въпроситѣ за нашето село и нашето земеделие. Ние ще се обединимъ по тѣхъ, а следъ това ще се разберемъ и политически, за да дадемъ едно истинно

ско управление на тая страна на базата на нашия Парламент. Аз имам вънра въ българския Парламент, аз държа на българската конституция, аз държа на законите въ тая страна. И смѣтамъ, че всички ония, които не държатъ на законите въ страната, които миниратъ конституцията, които сѣмъ противъ демокрацията, която отговаря на нашия битъ, сѣмъ пакостници, сѣмъ вредители, сѣмъ случайни хора въ тая страна и носятъ лоши послѣдствия за нашия поколение. (Ржкоплѣскания отъ лѣво)

Председателствувашъ Димитъръ Пешевъ: Има думага народниятъ представителъ г-нъ Първанъ Марковъ.

Първанъ Марковъ: (Отъ трибуната. Чете) Г-да народни представители! Разглеждайки въпросите на земеделската ни политика, поради кактото време, съ което се разполага, азъ не ще се спирамъ на необходимостта отъ единъ общъ стопански планъ, който е една важна предпоставка за успѣшното развитие на стопанството днесъ. Не ще се спирамъ също и на въпроса за една планомерност и устойчивост, за единъ планъ на земеделската ни политика поне за нѣколко години. Знаете всички, че почти всѣки министъръ на земеделието у насъ имаше своето предпочитание къмъ нѣкой клонъ на земеделското производство, като пренебрегваше другите клонове. Азъ ще премина направо къмъ разглеждане на проблемите на земеделската ни политика.

Първото нѣщо, което бихъ желалъ да кажа, то е, че имаме всичкото основание да поздравимъ министъра на земеделието съ успѣха му да предвиди въ бюджета повече срѣдства за земеделието, отколкото се предвиждаха досега. Този успѣхъ трѣбва да ни радва. И нека пожелаемъ да се направи и втората стѣпка — отъ институтъ само за практическа, повечето инструктивна политика, Министерството на земеделието, като официаленъ представителъ и покровителъ на земеделска България; да стане центъръ на цялата стопанска политика на страната, за да може, като съгласува всички мѣрки на държавната ни политика, засѣгащи земеделското производство, да обезпечи неговото правилно и безсирно развитие. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Този пръвъ успѣхъ може да ни радва, може да ни създава надежди, но все пакъ увеличението срѣдства сами по себе си не сѣмъ достатъчни, тѣ не значатъ още резултатъ. Не бѣ най-голяма бедата, че досега е имало по-малко срѣдства. Срѣдствата — това е кръвта на земеделската политика, но тая кръвъ трѣбва да бѣде канализирана въ организма и за движението ѝ трѣбва да се премахнатъ всички прѣчки. Не е достатъчно да се предвиждатъ срѣдства за земеделски училища, безъ да се създадатъ условия за приложението на школуванъ трудъ; не е достатъчно да се организиратъ обществено-агрономически служби, които да поучаватъ и инструктиратъ земеделските стопани, безъ да се създадатъ условия за стопански изгоди отъ селския трудъ; не е достатъчно да имаме опитни и показателни полета, ако не създадемъ икономическите предпоставки на производството. И ако досега се е грѣшило, то най-голямата грѣшка е била тази, че земеделското стопанство е било обектъ само на практическа земеделска, но не и на стопанска политика. Преобладавало е погрѣшното схващане, че назаднявостта на нашето земеделско производство се дължи най-главно на невежествеността на нашия селянинъ, че тамъ, въ училището, въ инструктирането лежи главната задача на Министерството на земеделието, като се е изпускало изпредвидъ, че както при всѣка стопанска дейностъ, така и тукъ въ основата трѣбва да лежи смѣтката. Бързото развитие на нѣкои по-доходни култури показва, че не невежеството, а лошата смѣтка е причината за нашата стопанска изостаналост.

Димитъръ Гичевъ: Смѣтката е най-добриятъ стимулъ за стопанска дейностъ.

Първанъ Марковъ: Г-да народни представители! Стопанската политика на почти всички страни доби презъ последните години силенъ социаленъ отенъкъ и постави на преденъ планъ въпроса за по-социалното и по-равномерно разпредѣление на националния доходъ и на възможностите за работа и препитание. И ако самъ г-нъ Багряновъ въ речта си презъ първата извънредна сесия каза, че новото въ управлението трѣбва да бѣде да се подпомогнатъ бедствуващите слоеве, то азъ не бихъ могълъ да кажа дали има другъ слой отъ нашия народъ, който да се нуждае повече отъ бърза и широка подкрепа, отколкото голѣмата частъ отъ нашето балканско население. (Нѣкой отъ лѣво ржкоплѣска)

Ето защо, като държа смѣтката за този фактъ и за възможностите, които имаме за увеличаване на земеделското ни производство, азъ раздѣлямъ задачите на земеделската ни политика на три главни групи, като поставямъ на първо мѣсто решителните мѣрки за подпомагане бедствуващото балканско население, маломощните и задължителните селски стопани, на второ мѣсто — мѣрките за създаване условия на сигурност и обезпечаване плодотъ на селския трудъ отъ пакости, похищения и болести, и на трето мѣсто — въпросите за рационализация и осмисляне на селския трудъ.

Подъ това освѣтление и все съ огледъ да се създадатъ благоприятни условия за оползотворяването на огромните резерви отъ трудъ, които нашето село крие, азъ ще разгледамъ последователно най-важните мѣрки, които решително се налагатъ за подобрене положението на нашето селско население и за увеличаване на поминѣчните му и производителни възможности.

Г-да народни представители! Отъ тази трибуна не е пропуснато никога да се напомни за неволите на населението отъ балканските краища, но и досега не е сторено нищо за осезателното му подпомагане. Това бедно население, разположено главно по границите на България, е най-търпеливиятъ елементъ въ нашата държава; то е скромно, стоически понася мизерията си и, за разлика отъ населението въ вътрешността, изпълнява всѣкидневна своята безкористна служба по опазване границите на България. То непрекъснато носи извънредни тежоти, безъ да се оплаква и безъ да получава за това каквито и да било облекчения.

Типични въ това отношение сѣмъ околните Голечка — моята избирателна околия — Трънска и Бръзничка, синовете на които отъ първа дивизия прославиха името на България. Въ нормални години тия три околии добиватъ само половината отъ житото, което имъ е необходимо за изхранване.

Съ въвеждането на монополния режимъ за житото, положението на балканското население се влоши още повече. Това извънредно бедно население, заедно съ селското население на всички наши непроизводителни краища, всѣжностъ е натоварено да плаща разликата въ цените на житото, която отива въ полза на земеделските производители отъ богатите производителни райони на страната. Въмѣсто да може да получава житото по международните цени — сега къмъ 1.80-2 л. килограма включително и експортната премия, това население е принудено, по силата на монопола, да го заплаща по 3.60 л. килограма. А не е тайна, г-да народни представители, че премията, която държавата гарантира съ валоризирането на всѣки килограмъ жито, фактически ползува само една частъ отъ земеделските производители въ богатите производителни райони, а именно ония, които обработватъ една площъ надъ 30 декари, т. е. сравнително по-заможните и по-имотни селяни. Най-голямата полза отъ валоризирането на пшеницата иматъ едрите производители въ пшеничните райони и собствениците на вършачки и мелници. При това положение заключението е лесно: монополниятъ режимъ е немораленъ и антисоциаленъ, защото представлява единъ страшенъ облогъ върху слабитъ икономически слоеве въ полза на по-заможните.

Г-да народни представители! Далечъ съмъ отъ мисълта да завиждамъ на земеделските производители, които се ползватъ отъ валоризацията на житото, защото ми е известно и тяхното положение. Но азъ съмъ принуденъ да обърна вниманието ви върху това, че тая помощъ имъ се дава за смѣтка на едно много по-бедно и материално по-зле поставено население. Ако държавата намира за необходимо да прави жертви за зърненото производство, то нека потърси други пѣтища и други източници, а не да прехвърля тежестите отъ това върху гърба на най-слабата социална категория. По този въпросъ се отиде дори по-далече. Отъ тази трибуна тукъ се искаше реализираната отъ Храноизноса печалба презъ 1937 г. да се върне на производителите въ видъ на свръх-премия, като се твърдѣше, че печалбата била реализирана за смѣтка на производителите на пшеница. Азъ не чувствувамъ нужда отъ доводи, за да доказвамъ, че тия печалби не принадлежатъ на производителите, които сѣмъ получили точно установената и обещаната имъ отъ държавата цена. Тия печалби, по право, принадлежатъ на консуматорите, особено на бедните консуматори, които сѣмъ били обложени въ повече, отколкото се е налагало отъ валоризираната цена на пшеницата, и ако става въпросъ за връщане на реализирани отъ Храноизноса печалби, то трѣбва да бѣждатъ върнати на бедните консуматори. Явно е, г-да народни представители, че това население се нуждае отъ бърза подкрепа. Абсолютно необходимо е

да се намали цената на житото за тия краища, като на населението се отпуснат по-големи количества жито срещу труд. Тия краища сж лишени толкова много от пшеница, от благоустройство, от водоснабдяване, училища и пр., че се налага да се развият от държавата мърорприятия въ широк мащаб, въ които да се използва трудът на населението срещу дадени му храни за изхранване. Това трѣбва да стане бързо и решително, защото отдавна вече гладуването е станало главен поминък на тѣзи краища.

Г-да народни представители! Въ тѣсна връзка съ трайното подпомагане на безработното и маломотното население стои въпросът за оземляването и дооземляването на малоземлени стопани, а заедно съ това и въпросът за вътрешното преселване.

Какво има да се върши и какво трѣбва да се свърши въ това направление? На първо мѣсто, по сведения на Министерството на земедѣлнето, не по-малко от 25-30 хиляди стопанства трѣбва да бждат принудително изселени от поройните области. Основателността на тая необходимост нѣма нужда от доказателства, като се знае, че поройната унищожават милиони декари работна площ.

На второ мѣсто, поминѣтните условия въ много балкански краища сж дотолкова влошени, че населението само търси изходъ въ изселването. Само от Голечка околия сж подадени 600 заявления за изселване, което съставлява почти $\frac{1}{10}$ от общия брой на стопанитѣ. Трѣбва да се смѣта, че не по-малко от 30.000 стопанства въ балканските околии сж достигнали най-низкото ниво на нѣмотията и мизерията и трѣбва обезателно да бждат изселени и оземлени другаде.

За тия две категории стопани сж необходими поне два милиона декари обработваема площ.

На трето мѣсто идва въпросът за дооземляване на малоземленитѣ стопани въ равнинитѣ.

За задоволяване на тия три категории стопанства сж земи сж необходими към 3-3 $\frac{1}{2}$ милиона декари.

Трѣбва да подчертая, че докато положението на маломотнитѣ и безимотнитѣ въ полските села се облакчава до известна степен от обстоятелството, че тѣ се намират въ богати производствени области, кждето, от една страна, по-често се явява нужда от работна ръка, а от друга, съществувала известна възможност да се вземат под наемъ частни или фондови земи, положението на първитѣ две категории стопани е трагично и тамъ е нужна много бърза помощ. За жалост, съществуващата служба за вътрешно изселване е могла за последнитѣ четири години да пресели само 180 домакинства.

Въ връзка съ тая голѣма проблема се поставя въпросът за наличността на подходящи за дооземляване земи, като се знае, че държавниятъ поземленъ фондъ, така наречениятъ фондъ т. з. с., разполага само съ още 160.000 декари свободни земи.

Източници за такива земи има нѣколко, но азъ не ще говоря тукъ нито за засушаване на мочурливи или бластистични почви, нито за спасяване на поройнитѣ. И едното и другото изисква много дълго време, а положението на подлежащитѣ на изселване е такова, че изселването трѣбва да се предприеме въ най-скоро време.

Г-да народни представители! Освенъ държавниятъ поземленъ фондъ съществуватъ и така нареченитѣ общински поземлени фондове, общата площ на които достига къмъ 1.600.000 декари. Ние имаме случай да се занимаваме вече съ режима на тия фондови земи въ връзка съ намалението на наемитѣ по тѣхъ. Сигурно ви е направила впечатление цифрата 40 л. като минималенъ наемъ на декаръ — фактически нищоженъ наемъ. При този наемъ една община, която би разполагала съ 5.000 декари фондова земя, ще получи само 200.000 л. наемъ. Трѣбва ли да ви кажа, че множество села съ по 100-150 семейства въ известни райони намиратъ своето нѣдно препитание отъ сѣщата площ полски имоти? Ясно е, че използването на фондовитѣ земи е нерационално и слабодоходно. Отъ тѣхъ въ повечето случаи печелятъ наемателитѣ, имотнитѣ и по-богатитѣ посредници, а не пренаемателитѣ.

Съ такава стопанисване на фондовитѣ земи трѣбва да се ликвидира. По-полезно ще бжде отъ народостопанско гледище тия имоти да се раздадатъ за оземляване на мѣстнитѣ безимотни или на преселници отъ балканскитѣ райони, като се потърси начинъ да не се накрѣнзватъ доходитѣ на общинитѣ. Тукъ е умѣстна намѣската на държавата. Тя може и трѣбва да изкупи тия фондови земи по цени, съобразени съ реализирания презъ последнитѣ години доходъ отъ тѣхъ, и то като ги заплати съ лихвоносни държавни ценни книжа, за да осигури чрезъ

тѣхъ на общинитѣ сѣщата годишна рента, която нитѣ даватъ самитѣ имоти. Така доходитѣ на общинскитѣ фондове ще бждатъ запазени за общинитѣ, държавата ще може да пласира ценни книжа на голѣма сума, а земитѣ ще останатъ на разположение за дооземляване или настаняване на преселници.

Освенъ този сигуренъ източникъ на работна земя, не трѣбва да се изпускатъ и възможноститѣ, които се даватъ съ изследването на инороднитѣ елементи, главно турцитѣ. Срѣдно годишно се изселватъ нѣколко хиляди турски семейства. Режимътъ на останенитѣ отъ тѣхъ земи е билъ много пжти предметъ на публични разисквания. За тѣхъ се създаде и специаленъ законъ, който, за жалост, нито се прилага, нито се измѣня, нито се омѣня. Тоя законъ се заобикаля успѣшно отъ емлякчинитѣ, ту чрезъ икономически полици, ту чрезъ подставяне на малолѣтни и тѣ сж, които ограбватъ еднакво както изселванитѣ се турци, така и новооземленото българско население.

Трѣбва да призная, че отъ мѣрките, които спешно се плагатъ за спасяване на една значителна частъ на нашето земедѣлско население отъ гладъ и крайна мизерия, въпросътъ за вътрешното преселване е най-тежкиятъ, най-мжчниятъ и, може би, най-сжжиятъ въпросъ. Това, обаче, не трѣбва въ никой случай да означава, че ние сме се отказали отъ реализирането на единъ голѣмъ планъ за трайно подпомагане на маломотна о балканско население. Не трѣбва ни за моментъ да се създава убеждението, че положението на това население е безизходно и непоправимо. България нѣма интересъ да остави тѣзи здрави български синове да гледатъ съ завистъ на своитѣ сънародници отвъдъ границитѣ на България.

Никола Търкалановъ: Така е.

Първанъ Марковъ: Г-да народни представители! Ще пресмина къмъ една втора група помощни мѣрки, които, за разлика отъ туко що изброенитѣ, сж предназначени не само да създадатъ едно облекчение на земедѣлскитѣ стопани, но същевременно, правилно проведени, да донесатъ едно значително подобрене и увеличение на земедѣлското производство и да го насочатъ въ области, твърде желателни отъ народостопанско гледище. Въ тая група азъ поставямъ въпроса за валоризиране на скотовъднитѣ произведения и въпроса за селскитѣ задължения.

Казахъ вече, че монополътъ на житото, отъ гледище на справедливостта, е антисоциаленъ. Но въпросътъ за валоризирането на пшеницата има и други две страни:

1. Че пшеницата е фактически монополъ на малѣкъ брой стопанства само въ известни производителни райони и

2. Валоризирането на пшеницата, като измѣня съотношението въ пазарнитѣ цени на земедѣлскитѣ произведения, поставя другитѣ произведения въ положение на слаба рентабилностъ.

Ако става въпросъ да се поощрява, или дори да се валоризира нѣкое производство, за да се създаде по-големи париченъ доходъ на по-големи брой земедѣлски стопанства, то трѣбва да се избере такива земедѣлски произведения, които: първо, сж по-правилно разпределени по територията на държавата и по категория на стопанствата, отколкото пшеницата; второ — произведения, увеличеното производство на които е желателно отъ гледна точка на основната насока на нашето земедѣлско стопанство, и трето — такива произведения, които иматъ по-голема пазарностъ, т. е. по-голема частъ отъ производството на които отива на пазара, за да се реализира париченъ доходъ за селския стопанинъ, за да се създаде той като консуматоръ на индустриални произведения.

Освенъ нѣкои текстилни и индустриални култури, отъ които имаме недостигъ и за които бюджетътъ държи смѣтка, на тия три условия отговарятъ напълно скотовъднитѣ произведения: маѣко, добитѣкъ, птици, яйца и вълна. Нѣма нужда, струва ми се, отъ доказателства, че разпределението на скотовъдното производство, хоризонтално и вертикално, е много по-правилно отколкото на пшеничното. Още има въ Софийско, както въ Карнобатско, въ Старозагорско, както въ Плевенско, въ Видинско, както въ Шуменско, еднакво както въ дребнитѣ, така и въ едритѣ стопанства; птици се отглеждатъ въ всѣко земедѣлско стопанство; едъръ добитѣкъ и свини — сжщо така. Отъ валоризирането не би останало незасегнато нито едно земедѣлско стопанство. При това, пазарността на скотовъднитѣ произведения е срѣдно 40%, срещу 20-25% за пшеницата. Този процентъ показва, че ако се ва-

лоризиратъ произведенията отъ скотовъдството, паричниятъ доходъ на нашето селско стопанство би се увеличило значително.

Скотовъдното производство отговаря и на второто условие. Неговото развитие е желателно отъ гледна точка на общата ни земеделска политика. Популярно е вече гледнито, че за опонзотворение излишка на зърнени храни ние трѣбва да имаме развито скотовъдство, че нашето зърнено производство никога не ще може да конкурира главниятъ страни-производителки съ тяхното етико машинно производство и че шансовете ни въ скотовъдството сѫ по-големи, понеже животинското производство не се подава на механизирание, а изисква индивидуални грижи, и най-после, скотовъдството не само ще допринесе за по-правилното разпредѣление на работното време на селския стопанинъ, но ще погълне много повече работна ръка, отколкото екстензивното зърнено производство. Това сѫ все истини, с-да народни представители, повтаряни всѣкидневно, но нѣщо планомерно, нѣщо по-значително въ това отношение ние не виждаме да е сторено досега. Напротивъ, съществуватъ и сега множество мѣрки, които иматъ точно противното въздействие: такси за паша, бегалки, преносителни свидетелства, такси за кланични и скотовъдни фондове, за постройка на млеккарници, за подобрене на птицевъдството и пр. и пр. Разнообразенъ съ една смѣтка, че на едно теле отъ 150 кгр. на стойностъ 1.500 л., се събиратъ такси надъ 500 л., или 33% отъ стойността. При ограничената платежоспособностъ на консуматора, тия такси намаляватъ цената за производителите. Той нѣма смѣтка да отглежда добитѣкъ, той нѣма смѣтка да сѣ фуражи. До голяма степенъ на тия именно причини се дължи фактътъ, че имаме едно страшно намаление на сдрия добитѣкъ. Ние се радваме, чато виждаме, че износътъ на плодове и зеленчуци се увеличава, но никому не прави впечатление, че износътъ на скотовъдни произведения, който едно време надминаваше единъ милиардъ лева, е спадналъ съ 300-400 милиона лева, т. е. почти толкова, на колкото възлиза износътъ на плодове и зеленчуци.

Тукъ, съ нарочно избрани цифри за две случайни години, отъ тази трибуна се твърдише, че поради низките цени пшеницата на ишеницата е намалѣла въ сравнение съ 1926 г. Такива сравнения даватъ дължливи изводи. Трѣбва да се взематъ срѣдните данни за по-големи периоди, за да се очертае общата тенденция. Тия данни показватъ, че за периода 1923-1930 г. срѣдно годишно е била за-сѣта съ пшеница една площ отъ 10.880.000 декари, а за периода 1931-1937 г. т. е. следъ учредяването на Храно-износа — 12.350.000 декари пшеница. Самиятъ износъ на пшеница отъ 50.000 тона годишно преди Храноизноса се покачва на 100.000 тона за следващитъ десетъ години, безъ да се подобри изхранването на селското население. Това е истината. И ако нѣкои смѣтатъ, че дефицитерното зърнено производство налагаало валоризиратето, то въпросътъ е: имаме ли сили и срѣдства да поддържаме за неопредѣлено дълго време съ срѣдствата на държавните финанси такова дефицитерно производство, или трѣбва да го ограничимъ до размѣра на пълно самозадоволяване, да го изтргнемъ отъ влиянието на международната конкуренция, за да можемъ да поддържаме цената му безъ жертви отъ страна на държавата, или най-сетне трѣбва да рационализираме производството, за да го посветимъ? За възможноститъ на последното ще посоча по-късно нѣколко интересни цифри.

Г-да народни представители! Най-упоритиятъ въпросъ, най-мѣтната проблема следъ избухването на кризата следъ 1939 г., за насъ, както и за всички земеделски страни, се яви проблемата за задължителността на седото. Почти въ всички земеделски страни се взеха мѣрки срещу това бедствие, кжде повече, кжде по-малко ефикасни. Не може да се смѣта, че всички други земеделски страни, освенъ нашата, сѫ разрешили въпроса за задълженията по идеаленъ начинъ. Но много по-важно за спокойното развитие на стопанството и за възстановяването на доверието и кредита е това, че въ всички държави, съ изключение на насъ, на тоя въпросъ се тури веднажъ завинаги точка и никому не се създаватъ надежди, че може да се направи нѣщо повече. Особенитъ условия, при които се създадоха нашитъ закони за облекчение на длъжницитъ, създадоха една специфична психология на очакване на все по-нови и нови облекчения на задълженията.

При всѣки новъ опитъ да се разреши този твърде боленъ въпросъ, ние виждаме да се изправятъ неразрешими нагледъ проблеми. Положението у насъ е следното: облекчени сѫ около 5% милиарда лева, които натоварватъ държавните финанси съ едно задължение отъ 2.600.000.000 л. Подлежатъ на облекчаване още около 4 милиарда лева,

което, ако се проведе по същия начинъ, ще натовари държавата съ нови 1 1/2 милиарда лева. Обаче съ право се изтъква, че държавата не може да понесе повече, че тя едва ли ще може да понесе досегашния товаръ. Също така основателно се поддържа, че едно облекчение за смѣтка на кредиторитъ, които засега оставатъ главно Българската земеделска и кооперативна банка и кредитнитъ кооперации, би било катастрофално за тия институти и за кредита защото капиталътъ имъ не ще стигне да покрие загубитъ. Създаденъ е единъ омагьосанъ кръгъ, отъ който нѣма изходъ. Еднакво основателно може да се застъпва въ държавата, и длъжницитъ, и кредиторитъ въ лицето на общественитъ кредитни институти.

Г-дъ народни представители! Изнесе се вече много пъти фактътъ, че нашето земеделско стопанство, поради особенитъ си структурни и производствени условия, не е въ състояние да погълне пѣлия трудъ на активното селско население. Изхождайки отъ тоя фактъ и отъ гражданитъ нужди отъ трудъ въ държавното стопанство, азъ предлагамъ преди 4 години идеята за уреждане на селскитъ задължения чрезъ трудъ. Тя се състои въ следното:

1. Държавата поема върху себе си всички задължения на земеделскитъ стопани до опредѣленъ максимумъ и съ това сама става длъжникъ на кредиторитъ. Селянитъ се освобождаватъ напълно отъ своитъ задължения къмъ всички кредитори.

2. Своето отношение съ кредиторитъ държавата урежда съобразно интереситъ на държавното и народното стопанство. Тя може да поеме ангажмента за изплащане на дължноститъ задължения на стопанитъ къмъ общественитъ кредитни институти или частично — къмъ частнитъ кредитори. При това тя ще има възможностъ да провѣрва най-добре законността на лихвата и действителната събираемостъ на вземанията и съобразно съ това, да направи намаление въ плащането.

3. Държавата става единственъ кредиторъ на земеделскитъ стопани.

4. За изплащане на задълженията държавата дава привилегия на задължителитъ земеделски стопани да работятъ на държавнитъ предприятия, като поне една трета частъ отъ работата имъ се заплаща въ брой, а остатъкътъ имъ се приспада отъ задължението, като по желание на длъжника, частта за приспадане може да стигне и до 100%. За тази целъ държавата предвижда кредити въ бюджетитъ си за нѣколко години наредъ за увеличени строежи на пътища, ж. п. линии, напоителни и отводнителни мелiorации, залесяване и пр. и пр., при които строежи обикновената работа, която не изисква квалифицирани работници, като землени изкопи, набавяне и подвозъ на камъни, чакълъ, пѣськъ, блокчета, тухли и пр., се предоставя въ привилегия на земеделски стопани, чинто задължения сѫ поети отъ държавата.

5. Задълженията на длъжницитъ, които не желаятъ да отработватъ своето задължение, се събиратъ принудително и изцѣло.

Съществено въ тоя начинъ на уреждане е:

1. Че длъжникътъ има възможностъ да изплати задълженията си само съ работа въ редъ години.

2. Че държавата не понася никакви загуби.

3. Че държавното стопанство може да извърши много повече строежи, отколкото нормално е възможно.

4. Че кредитътъ се заздравява, защото всѣки кредиторъ ще получи своето, въ размѣръ, намѣренъ за необходимъ, отъ държавнитъ кредити, предвиждани за строежи.

5. Че ще се затвърди съзнанието — и това азъ смѣтамъ за най-важно — че задължения въ всички случаи трѣбва да се плащатъ, а освенъ това, така ще може да се пощади и спаси честта и кредитътъ на земеделскитъ стопани, които не желаятъ да ставатъ батаци по отношение на ония, които въ най-тежки моменти сѫ имъ услужвали съ срѣдства и на които ще трѣбва да разчитатъ и въ бъдеще.

6. Трудътъ на голяма частъ отъ селското население ще бъде използванъ за строежи, които ще улеснятъ земеделското и народното стопанство.

7. Замръзналитъ срѣдства на кредитнитъ институти, начело съ Българската земеделска и кооперативна банка и кредитнитъ кооперации, ще бъдатъ съживени и ще се създадатъ възможности за широкото и етико кредитиране на земеделското стопанство.

8. Държавата, вмѣсто да бъде обременена съ изпроизводителни плащания на милиарди, ще употребѣи смѣтитъ за строителство.

Такова уреждане на задълженията ще създаде здрава финансова и психологическа основа за кредита, а народното стопанство, освенъ че ще се обогати чрезъ използването на неизползувания досега трудъ, но ще получи

импулс чрез съживения кредит. Най-после, длъжниците ще се освободят от тормоза на задълженията напълно, като им се даде възможност да ги изплатят с монетата, с която разполагат — именно трудът.

Срещу такова едно разрешение на въпроса за селските задължения могат да се направят няколко възражения, най-важни от които са две взаимно противоположни. Така, някои ще поддържат, че селото е претоварено с работа и че отработването на задълженията ще означава ангирия в полза на чорбаджиите и капиталистите. Това са демагозите, защото се знае какъв характерът на кредиторите, така и фактът на големата безработица на нашето село. Други ще поддържат, че нашият селянин е ленив и батакия, че той ще предпочита да живее в нямотия и мизерия, но няма да работи, за да плаща задълженията си. Това са скептиците. На тях самата селска практика дава отговор — и сега в нашето село изпълнението на парични задължения става много често чрез отработване през работния сезон. Колкото се отнася до честността на нашия селянин, умътно е да се напомни, че той до неотдавна получаваше заеми без свидетели и на рабуш и ги изплащаше най-редовно. Своего схващане за задълженията нашият селянин е синтезирал в изрече „Борч не гние“, и ако в много случаи той не е отговорил на своите задължения, то това се дължи или на лоши съветници, или на неморалния характер на задължението, или, най-често, на абсолютна невъзможност за посрещане. Особено фатална за кредитните отношения на селото се явява полицата — записът на заповед. Селянинът не може да разбере едно задължение, при което се смъта на дни и часове, когато той получава приходи на сезони. Много умътно би било полицата да се изхвърли от употреба при селските задължения.

Нека не се забравя, че все съ оглед да се подобрят поминъчните условия на нашия беден народ, да му се създаде възможност за работа и да се подобрят доходите от богатата българска земя, от нашата държава се искат милиарди за залесяване, милиарди за напояване, други милиарди са необходими за нашето образование, за механизация на земеделието, за комасация, за птици и пр. и пр., а от друга страна се иска прехвърлянето и на частните задължения върху държавата, и милиарди разходи за непроизводителни цели. Търпи се едно положение на полубезработица на нашето селско население, а се проповядва опрощаване на задълженията и скръстени ръце. „Гладувай, но не работи!“ — това е в същност съветът, който се дава на нашето село от ония, които предпочитат да натоварят държавата с милиардите селски задължения, вместо да посветват селото да употреби своите сили и своя труд за собственото си спасение. Аз съмтам, че здравият смисъл на българското село ще надделее над демагогията, че селото ще възприеме подобен план за издължаване, особено ако има вътрата и съзнанието, че реализираните от неговия труд милиарди лева ще бъдат употребени за подобряването на собствения му халъ било чрез общи мероприятия, било чрез много евтино кредитиране на неговото стопанство.

Нашият селянин знае много добре, че стопанството му има нужда от широко кредитиране, че са необходими евтини кредити, а за да има евтини и изобилни кредити, ние трябва да създадем абсолютна сигурност за земеделския кредит. Това, обаче, в никой случай не може да стане чрез препоръчваната система на сюржера, защото няма задължения само там, където няма кредити. Съвременното стопанство не може да живее без кредит и който иска сюржера — той иска връщането на нашето стопанство към примитивното стопанство на най-старите епохи.

Г-да народни представители! Преди да пристъпя към разглеждането на мърките, които целят непосредственото подобряване на условията за сигурното и успешно използване на нашето селско стопанство, за да се получат максимални резултати, аз ще се спра за малко на една кратка характеристика що се отнася до възможностите на нашата земя и на селския труд и неговата производителност, за да се имат предвид при преценката на мърките, за които по-нататък ще говоря.

Според проучванията на Статистическия институт, върху обработваема площ от 40.3 милиона декари земя през 1910 г. е било заето в селското стопанство едно активно население от 1.820.000 души; през 1926 г. активното селско население достига близо 2.5 милиона души, а площта — 38.8 милиона декари. На един човек от активното население през 1910 г. се падат 22 декари обработваема земя, а през 1926 г. — само 15 декари.

Не малко на този факт се дължи намаляването на разходите в селското население. По-рано нашият земеделски стопанин желал да има повече деца, защото стопанството му чувствувало нужда от работна ръка. Сега той стимули не само липса, но е подтиснат напълно от липсата на работна земя.

Според друго изчисление на същия институт, от разполагаемия труд на активното селско население само 53% се използват в земеделското стопанство, или, другояче казано, за земеделското стопанство се явяват излишни над 1 милион хора, от които само 10% намират странично занятие, а другите отекват доходността на стопанството с своята издръжка. Тия само няколко цифри показват с какви огромни запаси от неизползуван труд разполага нашето селско стопанство. Използуването на този труд за производителна работа в стопанството трябва да бъде, несъмнено, главната цел на цялата ни стопанска политика и ръководно начало на политиката на Министерството на земеделието.

От друга страна трудът на нашия селянин е нерационален и затова слабо производителен. Според направени проучвания, трудът, който се изразходва при отглеждането на земеделските култури у нас, е количествено много повече, отколкото в други страни. Така, напр., при производството на зърнени храни българският селянин влага 43.7 часа труд на декаръ, шведският — 20.5 часа, а датчанинът — само 18.6 часа. При обработката на кръмното цвекло у нас се влага 110 часа труд на декаръ, а Швеция — 61.1 часа, а в Дания — само 46 часа труд. Това се дължи както на липса на сръчност, така също на липса на целесъобразност, а още и на липсата на подходящи уреди и машини.

Г-да народни представители! Има още много и много факти, не по-маловажни, които трябва да се знаят и да се имат въкога пред вид, когато ще се чертае политиката по отношение на земеделското стопанство. Но всички тия факти намират своя израз в малодоходността на нашето земеделско стопанство. Страшен факт е, че ние получаваме от нашите богати почви по-малко от половината на онова, което получават другите от много по-бедни почви. Срещу нашето сръбно производство от 100-200 кгр. жито на декаръ Германия получава от по-бедна почва сръдно 220-240 кгр. на декаръ, а Дания — забележете добре — при по-малко труд на декаръ получава 280 кгр. сръдно. Съ други думи, при двойно количество вложен труд на единица площ на една много по-плодородна земя, нашето селско стопанство ни дава по-малко от половината от онова производство, което се получава другде. При граматни количества неизползуван труд ние имаме екстензивно земеделие. При всичките богатства на нашата земя ние имаме слабо производство, а паралелно с него — скръстени ръце на стотици хиляди работен народ. Има нещо, съществувало нещо, което раздвля труда на нашия народ от плодородната наша земя, има нещо, което обезплодява земята и труда, което не позволява на благословения български труд да оплоди богатата българска земя. Тук, според мене, лежи главната проблема на българското земеделие.

Като обща мърка за отстранението на всички тия недъзи у нас, от много мѣста се препоръчва въвеждането на трудово-интензивни култури и животни, но никога не е подчертано достатъчно дебео, никога не е дори изяснено достатъчно, че всички тия препоръжки ще си останат въ областта на желанията и мечтите, ако ние, преди всичко, не поставим частното земеделско стопанство въ условия на пълна сигурност по отношение на собствеността и владението, а особено по отношение на използването, като обезпечим плодотъ на труда и на усилията на отбѣлния селянин за него самия и не направим отбѣлното частно стопанство съвсем независимо въ използването от околните стопанства.

Съ това идвам на въпроса за комасацията на земята. Г-да народни представители! Аз не ще се спрамъ на това, какви вреди търпи стопанството при съществуващата разпокъсаност от загуби въ синур и граници на 11 милиони парчета земя, нито на загубите от време за отиване и връщане до нивите. Не ще се спрамъ и на това, че неправилната форма на нивите не позволява употребата на нѣкой машини и че разпокъсаното стопанство има слаба кредитоспособност. Също така ще изоставя и много важния факт, че раздробеността и разпокъсаността на земите увеличават въ значителна степен производствените разходи на земеделските произведения. Ще отмина също така и това, че при разпокъсаното стопанство не са възможни мелиоративни мѣрки, нито е възможен стопански планъ съ плодосѣен на интензивни култури, поради са-

мня фактът на раздробеността на земята. Тия нѣща сѣ общо-известни, но тукъ бихъ желалъ да спра вниманието ви върху другъ единъ фактъ, който по мое убеждение, е първата и най-важната причина за изостаналостта на нашето земедѣлие — въпросътъ за липсата на сигурност въ използването на земедѣлското стопанство, поради разпокъсаността му и свързаното съ нея общо ползуване на селскитѣ имоти.

На малцина е известенъ фактътъ, че само въ Софийската област се съставятъ ежегодно близо 7 хиляди наказателни постановления по закона за опазване полскитѣ имоти отъ пакости. Тия 7 хиляди наказателни постановления представляватъ 14 хиляди съдебни процеси, защото, като правило, почти всички се обжалватъ въ две съдебни инстанции. Ако обобщимъ тая цифра за цялата страна, числото на процеситѣ само по опазване на полскитѣ имоти ще възлѣзе на нѣколко десетки хиляди. Като прибавимъ къмъ тѣхъ и процеситѣ за нарушено владение, които сѣщо така сѣ твърде многобройни, можемъ да имаме, макаръ и слаба представа, какъвъ баластъ представлява несигурността на владението и използването за сѣдилищата, за правораздаването, за държавния бюджетъ и за народното стопанство.

Броятъ на ежегоднитѣ неконстатиранни съ официаленъ актъ пакости, които правятъ използването на отдѣлното стопанство съвършено несигурно, е въ действителностъ многократно по-голямъ. Числото на тия пакости би било още по-големо, ако самиятъ земедѣлски стопанинъ не би избѣгвалъ да отглежда по къра, върху далечни парцели или въ незаградени мѣста, ценни, трайни или интензивни култури.

Въздействието, обаче, което тази несигурностъ упражнява върху начина на използването на имотитѣ, е далечъ по-страшно съ своитѣ последици, отколкото сѣ броя на процеситѣ и пакоститѣ. Това въздействие може да се нарече направо фатално за напредъка на земедѣлското ни стопанство.

У насъ всѣки говори за назадничавостъ, за изостаналостъ на земедѣлското стопанство, за нуждата отъ трансформация, правятъ се сравнения съ Дания и пр., но винаги се изпуска изпредвидъ, че никѣде другаде въ напредналитѣ страни, не съществува тая несигурностъ въ използването, както у насъ. Нашиятъ земедѣлски стопанинъ, освенъ че е принуденъ да се бори съ непреодолимитѣ организационни прѣчки, свързани съ раздробеността на имотитѣ, но той не е свободенъ да стопанисва имотитѣ по своя смѣтка и по своя воля. Той просто не смѣе да отглежда ценни култури, той намира за излишно да влага повече трудъ и умение при обработката на почвата и отглеждането на растенията, той не се решава да прави скѣпи подобрения на имотитѣ не защото не знае или не умѣе, или защото нѣма въ изобилие работна ръка, за да преодолѣе отдалечеността или маломѣрността на парцелитѣ и да покрие всичкитѣ излишни загуби на време и трудъ, но главно защото не иска да рискува нито скѣпото семе, нито труда си, нито паритѣ си поради пакоститѣ, поради липсата на каква да е сигурностъ, че ще прибере плодѣветѣ на своя трудъ, на своитѣ грижи и вложени сѣдства, ако върви въ разрѣзъ съ мѣстната практика.

Всѣки отъ васъ, който има разпокъсано селско стопанство и е ималъ желанието и амбицията да го рационализира, да го стопанисва различно отъ господстващия за мѣстното начинъ на стопанисване, много скоро е претърпявалъ пълно разочарование, поради несигурността отъ пакоститѣ, поради принудата да търпи и да се подчинява на общото ползуване на землището следъ прибирането на преобладаващата за мѣстото култура. Общото ползуване на землището презъ известенъ периодъ, все споредъ насокитѣ на стопанството въ даденъ районъ, е свързано съ разпокъсаността на самата собственостъ и се търпи още само въ много малко страни, които, сѣщо каго насъ, се характеризиратъ съ изостанало земедѣлие. Тукъ отдѣлнитѣ земедѣлски стопанинѣ е подчиненъ напълно на общата насока на околнитѣ стопанства и е принуденъ да държи смѣтка за нея, ако не иска да изгуби напразно своя трудъ и своитѣ сѣдства. Най-напредничавитѣ земедѣлски стопанинѣ тукъ е принуденъ да върви въ кракъ съ другитѣ и да стопанисва по сѣщия начинъ, както преобладаващото мнозинство стопани. Все поради това ние напредваме само съ темпа на най-назадничавата маса отъ земедѣлскитѣ стопани.

Комасацията ще разреши до голѣма степенъ и въпроса за борбата противъ сушата, защото борбата противъ сушата е преди всичко въпросъ агротехически, въпросъ за целесъобразна, осмислена и своевременна обработка на почвата. Миналогодишната суша ни даде множество указания

въ това направление. Така земедѣлската опитна станция въ Образцовъ-чифликъ, въпрѣки сушата, има почти нормални добиви отъ пролѣтнитѣ, на всѣки случай много по-високи, отколкото селскитѣ добиви. Добивътъ отъ пролѣтнитѣ въ земедѣлската опитна станция въ София бѣ много по-голямъ отъ селския добивъ. Селскитѣ овесъ въ Горна-бана достигаше едвамъ 25-30 см. височина, докато овесътъ на опитното поле въ непосредствено съседство имаше нормална височина и даде нормална реколта само благодарение на целесъобразната обработка на почвата. Значението на тая възможностъ за борба противъ сушата е огромно, като се знае, че чрезъ напояване могатъ да се спасятъ въ България максимумъ 6 милиони декари съ единъ разходъ не по-малко отъ 6 милиарда лева, докато чрезъ целесъобразната обработка на почвата борбата може да се води успѣшно по цялата площъ отъ 40 милиона декари. А за целесъобразна обработка може да се говори само при комасираното стопанство. Поставенъ да живѣе презъ цялото лѣто въ комасираното си стопанство, нашиятъ селянинъ ще потърси веднага да използва изобилната работна ръка на семейството си и ще усвои трудово-интензивно стопанисване. Не е невѣроятна на нѣкои мѣста, поради съществуващата оскѣдица въ изхранването, нашиятъ маломогътъ селянинъ да окопава дори зърненитѣ култури, за да добие по-голямъ доходъ за изхранване на фамилията. Имаше всичкото основание да приемемъ, че повишението на брутния доходъ следъ комасацията ще се покачи най-малко съ 25-30%, а това значи единъ добивъ въ повече отъ 5-6 милиарда лева годишно отъ земедѣлското стопанство.

Г-да народни представители! Еднакво, както за земедѣлството, необходима е, преди всичко, сигурностъ и за развитието на скотовѣдството. Не е възможенъ никакъвъ забележителенъ напредъкъ на скотовѣдното ни стопанство, колкото и жертви да се правятъ, безъ наличността на ветеринарна помощъ, безъ ефикасна борба главно противъ заразнитѣ болести по животнитѣ, които взематъ извънредно много жертви всѣка година. Всѣкому е известно каква постоянна опасностъ все още представлявагъ гня болести за развитието на скотовѣдството, въпрѣки завидната организация на нашата ветеринарна служба. Осуетяватъ се ежегодно множество голѣми скотовѣдни инициативи, особено такива за отглеждане на свини и птици, само поради опасността отъ заразнитѣ болести, загубитѣ отъ които биватъ толкова по-големи, колкото повече добитъкъ се отглежда на едно мѣсто. Това положение на несигурностъ поставя твърде опредѣлени задачи на нашата ветеринарна служба, но въпрѣки това забелязва се, че тази служба като че ли се развива твърде едностранчиво и то не въ посока на най-големитѣ нужди.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Свършватъ ли?

Първанъ Марковъ: Следъ малко. — По официални сведения, за които може да се приеме, че показватъ минимума, а не максимума въ България измиратъ ежегодно около 50.000 свини отъ чума, на стойностъ около 50.000.000 л., но все пакъ ние и до днесъ нѣмаме противочуменъ институтъ, създаването на който се забавя поради незначителни спорове. Подобно е положението и при други заразни болести. Значителнитѣ сѣдства, които можахъ да се събератъ въ ветеринарнитѣ фондове, особено тия на фонда „Епизоотии“, не отидоха по своето главно предназначение. Мнозина тукъ, изхождайки отъ необходимостта да се степенуватъ нуждитѣ, като правиха паралелъ съ хуманнитѣ болници, се изказаха противъ голѣмия брой на ветеринарнитѣ лѣчебници. Азъ не сподѣлямъ тоя мотивъ, защото ако ветеринарнитѣ лѣчебници разрешаватъ въпроса за опазване добитъка отъ болести, скотовѣдното стопанство би ни дало доходитѣ, които сѣ необходими за постройката на болници. За жалостъ, ветеринарнитѣ лѣчебници допринасятъ твърде малко или почти не допринасятъ нищо въ това отношение. Като не се вземе предъ видъ, че тѣ служатъ за жилища на ветеринарнитѣ лѣкари и за съхраняване на апаратури и медикаменти, въ тѣхъ може да става само клиническо лѣкуване на добитъка отъ неепидемични болести, като случайни наранявания и пр., които нѣматъ съществено значение. Не може да става никакво сравнение между загубитѣ отъ такива заболявания и отъ епизоотитѣ. Въпрѣки това, ние виждаме, че за лѣкуването на тия маловажни болести е създадена цяла мрежа отъ ветеринарни лѣчебници, а за ефикасната борба противъ заразнитѣ болести е направено твърде малко. Производството на сѣруми и на сероваксини е твърде ново и ограничено, а противъ нѣкои болести сѣруми съвсемъ липсва. При това правилото трѣбва да бѣде — лѣкарътъ да отиде при болния добитъкъ, а не обратното.

Борбата против епизоотията не може да се води чрез ветеринарните лечебници. За спирането на появилите се заразни болести трябва да се създаде специална служба — аз бих я нарекъл служба на ударни бригади за борба против тия болести. Тя трябва да разполага със своята, специалисти и техници, със своя подвижна апаратура, дезинфекционни апарати и за да бъде бързо подвижна трябва да бъде снабдена с моторни превозни средства, за да може всякога да е във състояние сама да вземе не само карантинните мърки, които са необходими за спиране на болестта, но и всички други ограничителни мърки.

Освен това ветеринарната служба трябва да е готова да удовлетвори всички нужди от серум и ваксини, производството на които трябва да се организира въ широк размах, ако искаме да предпазим скотовъдците от грамадните рискове, свързани със заразните болести и да създадем сигурна база за развитие на нашето скотовъдство.

Г-да народни представители! Преминавам на въпроса за земеделското образование, който сам по себе си е една отговорна задача както за Министерството на земеделието, така и за българската държава. Този въпрос заслужава по-специално третиране. Системата, която е усвоена понастоящем, по мое убеждение, не дава резултати.

Ще кажа няколко думи и за опитното дѣло. Един от най-важните, най-съществените институти на Министерството на земеделието за практическата земеделска политика, един инструмент, който пренася постиженията на науката въ практиката, който чертае пътищата, по които научните постижения могат да бъдат използвани успешно от практиката за добиване на максимални резултати от земеделието, е несъмнено опитното дѣло. То е връзката между практиката и придобивките на науката, които то използва и проверява при условията на полето, за да ги даде изпитани на селския стопанин. Чрез опитното дѣло Министерството на земеделието въвежда новите сортове, нови начини за обработване на почвата, нови плодосмени, нови начини на торене и на борба със сушата — все неща, които прѣко интересуват практическата земеделска политика на държавата.

Не толкова за задачите и функциите на опитното дѣло, колкото за неговото ръководство се води спор, който предизвиква ожесточени борби, въ които паднаха и жертви, а самата работа на опитните институти е до голяма степен парализирана. Време е да се тури край на тая борба. Дълг се налага на Министерството да вземе категорично становище и да ликвидира тоя пагубен спор. Съ изключение на отдели за земеделско-стопански проучвания и за защита на растенията, които са повече научни и изследователски, Министерството трябва да запази за себе си ръководството на всички други отдели с опитен и контролен характер, които трябва да направлява и управлява, ако иска да има сигурен инструмент за провеждане на своята политика. Министерството трябва да помисли също и за уреждане положението на специалистите по опитното дѣло, които станаха жертва на тия борби. Нека се надѣваме, че г-н Багрянов ще има и тук куража да разреши този въпрос окончателно, за да се осигури спокойствието, така необходимо за ползната работа на тия институти.

Г-да народни представители! От тази трибуна срещу агрономите се казаха много горчиви думи. На мене, като агроном, най-малко се пада да ги защитавам. Но бих молил всякога, когато се говори за българския агроном, да се имат пред вид условията, въ които е поставен той да работи, от една страна, и от друга страна — органическата връзка на земеделското стопанство съ общата стопанска политика на страната. Аз бих употребил за илюстрация едно сравнение: българският агроном, който има да въздействува на една огромна аудитория, на нашето село, прилича на един лодкар, който отплава здраво на греблата, но не забелязва, че лодката е вързана за нѣкой коял. Наш дѣлът е, ако искаме нашето стопанство да върви напред, ако искаме българското земеделие да преуспѣва, най-напред да го откачим от подводните котви, съ които то е закотвено на дъното. Само по такъв път, след като се освободи от тия котви, нашето земеделско стопанство ще може да върви напред. (Ръкопляскания от всички страни)

Председателстващ Димитър Пешев: Има думата народният представител г-н Сирко Станчев.

(Председателското мѣсто заема председателя Стойко Мошанов)

Димитър Гъркланов: Сирко! Кажете си речта без да я четеш, че ни омръзна четенето.

Сирко Станчев: (От трибуната). (Чете): Г-да народни представители! Голѣмият интерес, който всички проявяват към представения ни от Министерството на земеделието бюджетпроект, е напълно оправдан по изтъкнатите вече от прѣдговорившите оратори съображения и мотиви, които аз напълно сподѣлям. И ако вземам съ радост думата, то не е за да теоретизирам върху общите проблеми на нашето земеделие, а да изтъкна нѣкои практически насоки за трансформиращото се наше земеделско стопанство, които нуждите на чуждите пазари, съ оглед на дългогодишния ни опит там, ни дават. Тѣзи насоки, мисля, трябва да се имат предвид от почитаемото Министерство на земеделието и ако тѣ се сподѣлят от него, да се проведат авторитетно по наредба до земеделеца-стопанин, за да не се повтарят известните вече увлечения въ безпозлезни или масови насаждения на този или онзи артикул съ оглед на неговия износ въ чужбина, преди да бъде осигурен пазарът му там.

Развитието на всеки земеделски артикул е тѣсно свързано съ неговите пазарни възможности на вътрешния и външния пазари и от там произлиза важноста на препоръките, които съ тая реч си поставям да дам. Прочее, без по-големи предисловия, аз ще почна разглеждането на нѣкои от нашите най-важни експортни артикули.

Най-големият перо въ нашия износ заема тютюнът, който представлява 1/3 от стойността на цялия ни износ. При разглеждане законопроекта, съ който се даде право на Българската земеделска и кооперативна банка да закупи на твърди цени известни количества тютюни направо от производителя, се говори достатъчно много, изобщо, за тютюна, за да не се впускам въ по-големи подробности сега. През последните три години износът на тютюн е бил следният — аз имам да четя всичките цифрови данни, ще ги дам после на стенографите, ако се съгласи съ това. През 1936 г. износът на тютюни е бил на стойност крѣгло 1.263.000.000 л., през 1937 г. — 1.609.000.000 л. и през 1938 г. — 2.363.000.000 л. Папироси през последните две години са изнесени крѣгло по за 5 милиона лева.

Трябва да бъде поздравена инициативата на г-н министра на земеделието да се даде право на Българската земеделска и кооперативна банка да закупи на твърди цени известни количества тютюн направо от производителя, съ цел да се получат по-добри цени за него. Необходимо е, обаче, да се внимава да не се отиде до нѣкои опасни увлечения. Тазгодишната тютюнева реколта е малка — едва 22-25 милиона килограма. Като приспаднеме от нея около 4 милиона килограма за вътрешна консумация, ще остане за износ едно количество от около 18—20.000.000 кгр. При доброто качество на тазгодишната реколта, това количество трябва да се счита за сигурно продадено.

Най-големият купувач на нашите тютюни си остава Германия. Нови надеждни перспективи ни откриват американските и други свободни пазари за нашите висококачествени тютюни, за отглеждането и сортировката на които трябва да се положат специални грижи и да се създадат по-добри условия за купувачите.

Старанията от германска страна да се купува поевтино наложили от нѣколко години насам почти стабилизирани цени. Тѣ не са много високи, защото Германия произвежда масово евтини цигари. От тѣзи условия произлиза деликатното положение за Българската земеделска и кооперативна банка, когато тя ще определя твърдите цени за покупка на тютюни, за да изиграе действително полезна за производителя роля, без да реализира загуби, или пък — още по-лошото — да прогони купувачите от нашия пазар.

Г-да народни представители! От миналата година насам второто мѣсто въ нашия износ заема гроздето, овоцията и зеленчуците. Общият износ през 1938 г. на тѣзи артикули достигна по стойност 1.100.000.000 л. Да разгледаме нѣкои от по-важните артикули от този отдел на износа.

Да започнем съ ягодата — най-ранният и най-прекрасният плод на нашата хубава земя. Касае се до износа на ягоди въ прѣсно състояние и на такива въ полу-консервирано състояние — тѣй нареченият ягоди въ пулп. Износът на прѣсни ягоди е напълно незначителен, защото се касае до един твърде тѣрсен и високо ценен на Запад наш хубав плод-приморь. Тѣй като ягодата е нѣжен и недостатъчно издржлив на дълъг път плод, износът ѝ въ прѣсно състояние може да се извършва само съ хладилни вагони. Необходимо е още и

охлаждане на стоката преди товаренето ѝ въ вагона. Ре-
шиителен опитъ съ предохладяването на прѣсни ягоди се
направи презъ миналата година. Резултатитъ бѣха отлични
та идеята за създаване на необходимитъ предохладителни
и нѣобиче хладилни инсталации за плодове намѣри вече, за
обща на всички ни радостъ, едно дѣлово приложение въ
нашата страна.

Ала едно значително разширяване на този износъ се
запрудява отъ липсата на достатъчно хладилни вагони.
Презъ миналата година се изнесеха прѣсни ягоди за Гер-
мания крѣгло 950.000 кгр срещу 183.000 кгр. презъ 1937 г.,
128.000 кгр презъ 1936 г. и 92.000 кгр. презъ 1935 г. Па-
заритъ и други условия въ чужбина позволяватъ презъ
тази година да се удвои миналогодишното количество, като
се стигне до 2 милиона килограма. Но за това са нѣобко-
дими около 400 хладилни вагони. За жалостъ, една съ по-
добро желанне направена смѣтка за възможноститъ да
наемемъ отъ съседнитъ и по-далечнитъ желѣзопѣтни
администрации хладилни вагони ни дава една цифра отъ
най-много 300 хладилни вагони, годни да превесатъ едно-
кратно — защото толкова асамъ е времето — 1.500.000 кгр.
прѣсни ягоди. Самъ голѣмиятъ рискъ да се товари и въ
обикновени вагони при студено време и издразъ плодъ,
както това позволи миналогодишната реколта, може да
увеличи до известна степенъ това количество. Явно е,
процесъ, че при тѣзи условия износътъ на прѣсни ягоди
вече е достигналъ своитъ граници, ако, разбира се, не се
удѣлки износнитъ сезонъ съ засаждането на ранни ягоди
въ нашитъ южни краища — Св Врѣчко и Петричко — за
което се полагатъ похвални усилия въ последното време.

Всѣмощностъ, твърде увеличеното въ последнитъ години
наше производство на ягоди различа изключително на из-
носа въ полупреработено състояние — на ягодовъ пулпъ.
Това е единъ новъ — отъ 1935 г. — нашъ експортенъ ар-
тикулъ. Ягодовитъ пулпъ служи на консервената, марме-
ладената и сладкарската индустрия за приготвянето на
мармелади, ѣмове и други сладки. Докато общото про-
изводство на ягоди презъ 1934 г. бѣше само 1.070.000 кгр.,
презъ 1935 г. това количество се удвоява, става 2.248.000
кгр, като за прѣвъ пътъ, тогава се изнасятъ 272.842 кгр.
пулпъ. По-нататъкъ износътъ на ягодовъ пулпъ се развива
както следва: презъ 1936 г. — 1.862.000 кгр., презъ 1937 г. —
3.080.000 кгр., презъ 1938 г. — 6.754.000 кгр. Виждале какъвъ
голѣмъ скокъ е направилъ износътъ на ягодовъ пулпъ.

Общото производство на прѣсни ягоди презъ 1936 г.
достига до 3.300.000 кгр., а презъ 1938 г. — крѣгло
13.500.000 кгр. Докато общата засѣта съ ягоди площъ у
насъ презъ 1935 г. е била само 4.140 декара, презъ 1938 г.
тя е стигнала 26.198 декара, сиречъ едно увеличение отъ
6 1/2 пъти. За тази година очакваме една по-благоприятна
реколта, едно още по-увеличено производство. По по-
нятни причини не искаме да фиксираме дори приближи-
телнитъ му цифри. Важното което тукъ искаме да из-
тъкна, е неконтролираното или неограниченото отъ дър-
жавно мѣсто напреварване въ насаждане на все по-голѣми
и по-голѣми пространства съ ягодови градини, които още
презъ тази година ще ни поставятъ решително предъ едно
свърхпроизводство.

Главнитъ пазари за нашитъ ягоди са Германия и Ан-
глия. И на двѣтъ тия мѣста, а особено въ Англия, ние
търпимъ силната конкуренция на холандското производ-
ство на ягодовъ пулпъ. Холандцитъ, които до преди нѣ-
колко години имаха почти европейския монополъ на до-
ставички на ягодовъ пулпъ, са силно засегнати и ревниви
къмъ нашето появяване на пазара. Отъ две години насамъ,
покрѣпени отъ своята държава, тѣ продаватъ подъ ко-
стувени цени, доста по-евтино отъ насъ, своето произ-
водство, стараяйки се да подбиятъ нашия пазаръ въ Ан-
глия и отчасти въ Германия. Напразно тѣ губятъ много
пари. Успѣхътъ на нашия ягодовъ пулпъ е гарантиранъ,
защото нашето по-хубаво слънце и по-добра почва ни осигу-
ряватъ по-хубавъ ароматъ и по-високо качество. Ние
сме твърдо убедени, че въ най-близко бъдеще холандцитъ
ще се примирятъ съ нашата конкуренция, но заедно съ
това и ние не бива да си правимъ иллюзии, че можемъ да
останемъ сами на пазара, докато отетомъ толкова далече
отъ Англия и плащаме много по-скъпи вътрешни и външни
транспортни разходи и сме въ неблагоприятно положение
и при амбалажа. Холандцитъ си прибиратъ амбалажа
обратно. Колкото се касае до Германия, самата тя има
голѣми пространства съ ягодови насаждения, особено
следъ присъединяването на Австрия, които при благо-
приятна реколта не могатъ да допуснатъ единъ неограни-
ченъ износъ. Въ това направление нуждитъ преду-
ждения отъ германска страна са налице, та едно чув-
ствително повишение на миналогодишния ни износъ на
ягодовъ пулпъ къмъ Германия е немислимо.

Поради всичко досега казано, трѣбва да се страхуваме
съ основание, че неограничено голѣмитъ ягодови на-
саждения у насъ ще донесатъ още презъ тази година из-
вестни разочарования било за ядопроизводителитъ, било
за търговцитъ-производители на ягодовъ пулпъ, поради
липса на достатъченъ пласментъ.

Вземайки подъ внимание всичко това, моля г-нъ ми-
нистра на земедѣлието, ако не направи нѣкои ограничения
по законодателенъ редъ, поне да направи, чрезъ своитъ
органи, едно сериозно внушение на населението да не се
увлича въ нови ягодови насаждения, докато следващитъ
една-две години не ни дадатъ нѣкои други ориентировки
за нови пласментни възможности въ чужбина. Поне при
ягодитъ преходътъ къмъ нови култури не е толкова ма-
личенъ, защото животътъ имъ е по-малкотраенъ и инвести-
цитъ са по-незначителни.

Г-да народни представители! По редъ следъ ягоди-
тъ идатъ домати. Ето нѣкои данни за износа на домати и
доматено пюре. Презъ 1935 г. се изнесеха 3.335.000 кгр. до-
мати, презъ 1936 г. — 3.615.000 кгр., презъ 1937 г. —
7.030.000 кгр., презъ 1938 г. — 7.425.000 кгр. А доматиено
пюре е било изнесено: презъ 1936 г. — 210.000 кгр., презъ
1937 г. — 700.000 кгр., презъ 1938 г. — 270.000 кгр.

Доматитъ са единъ артикулъ, на катастрофата, на прѣ-
комѣрното развитие на който ние всички бѣхме свие-
тели. Касае се и за прѣснитъ домати, и за доматиено пюре.
Увѣчението дойде по време на итапо-абисинската война,
а катастрофата — презъ 1937 г. Въ този артикулъ и пр из-
водителитъ, и търговецътъ са вече достатъчно трезви за
пласментнитъ възможности. Италианцитъ доминиратъ ре-
шително надъ всички европейски пазари съ своето по-
евтино производство на прѣсни домати и доматиено пюре.
Мене ми е неудобно да цитирамъ разликата въ цената на
доматитъ у насъ и въ Италия, както и изключително бла-
гоприятнитъ условия, поради които ние все още можемъ
да правимъ нашия износъ. Но тамъ стои и една отъ при-
чинитъ за досегашнитъ ни неуспѣхи въ опита за пласментъ
на доматиено пюре. Нашитъ градинари и износители не
бива, обаче, да се отчайватъ. Макаръ по-предпазливо, но
конкуренцията борба трѣбва да продължава. Все още ние
сме твърде назадь въ рационализирането на това произ-
водство. Важно е нашитъ домати да излизатъ поне единъ
месець по-рано на пазара отколкото досега сме ги до-
ставявали. Едно засилване на износа на прѣсни домати
може да се очаква отъ производителнитъ центрове Св.
Врѣжъ и Петричъ, където общитъ климатически условия
позволяватъ едно особено ранно производство, за което
сѣщо напоследъкъ се полагатъ добри грижи.

Азъ пакъ обръщамъ внимание, г-да, да не се надѣваме
много на домати. Географското положение на Италия по-
звоява тя да бѣде въ всѣко време конкурентноспособна.
Домати въ Европа се доставятъ подъ редъ: презъ ранната
зима отъ Канарскитъ острови, следъ това, като излизатъ
холандскитъ домати, канарскитъ бѣгатъ отъ пазара, а по-
късно, като излизатъ италианскитъ домати, холандскитъ
пъкъ бѣгатъ отъ пазара. По времето, когато Италия до-
ставя домати само отъ Сицилия, когато не са почнали
още да излизатъ домати отъ Ломбардия, нашитъ домати
вървѣха, обаче географското положение на Италия, съ ней-
ния бѣтушъ, позволява доматиено производство отъ Си-
цилия да се развива на северъ къмъ Ломбардия, и отъ
Ломбардия на югъ, така че доставянето на домати става
вече непрекъснато.

Не искаме да пропуснемъ да спомена и за износа на бе-
лени домати за Англия съ всичкитъ му възможности за
разширяване.

Тукъ му е мѣстото да кажа, че градинарството е най-
интензивниятъ отраслъ на земедѣлието. При правилно и
редовно торене една и съща нива се заема последователно
отъ нѣколко култури презъ годината. Препорѣжитъ въ
този отдѣлъ на ранното зеленчуково производство се све-
ждатъ къмъ подпомагане на професионалиститъ-градинари
отъ естествекитъ райони на ранното зеленчуково произ-
водство въ страната съ изпитани семена за ранното про-
изводство, съ евтинъ превозъ на оборски торъ, съ евтини
изкуствени торове и инструкции за употреблението имъ,
доставка на евтини стѣкла и материали за парници и оран-
жерии и евтинъ и лесодостъпенъ кредитъ. Останалото на
шитъ отлични майстори-градинари и благодарното българ-
ско слънце и почва сами ще дадатъ. На трудолюбието, уме-
нието, заслуженото възмогане на нашия градинаръ отъ
долината на р. Марица, отъ нѣкои други мѣста въ Северна
България и отъ долината на р. Струма ние всички трѣбва
да отдадемъ заслужена похвала и искрено да имъ се
радваме.

По-нататък трябва да споменем прѣснитѣ пиперки. Тѣхното развитие за експортъ следва нормаленъ ходъ, въпреки тежката унгарска конкуренция. Презъ 1938 г. сѣ изнесени 301.000 кгр. прѣсни пиперки срещу 274.000 кгр. презъ 1937 г. Постепенно ние приучаваме германцитѣ отъ Виена и бивша Австрия да консумиратъ нашитѣ прекрасни зелени долма пиперки и сѣ готвятъ вкусни пълнени чушки.

По-важенъ и съ обещание на по-близки и по-широки експортни пласментни възможности се явява нашиятъ млѣнъ червенъ пиперъ. Касае се до задоволяване на американския пазаръ и съответно до получаване на долари. Нашиятъ сладъкъ червенъ пиперъ е ненадминатъ по вкусъ, ароматъ и съдържание. Презъ последнитѣ 1-2 години въ фабричното му производство се достигна до пълно съвършенство. Необходимо е правилна насока отъ официално мѣсто къмъ засаждането на най-добрия типъ сладъкъ червенъ пиперъ, като се изостави досегашната примитивна техника за сушене и безразборно млѣне; да се подпомогне създаването на усъвършенствувани сушилни и мелници и производството на еднообразна, качествена и стандардизирана, типова, строго контролирана стока.

Една друга важна насока, къмъ която трябва правилно да бѣде ориентирано нашето градинарство, това е късното полско зеленчукопроизводство. Тукъ трябва да бѣдатъ култивирани евтинитѣ и подходящи сортове домати за доматено пюре, кромидниятъ лукъ, чесновиятъ лукъ, сладкиятъ червенъ пиперъ за сладъкъ млѣнъ червенъ пиперъ и др. Трѣбва да бѣде установено точно разграничение между ранното, срѣдното и късното полско градинарско производство, за да се рационализира трудътъ и да се диференциратъ видоветъ споредъ тѣхното предназначение. Тукъ спадатъ и грижитъ за строго регламентиране на зеленчуковото семеизпроизводство.

Г-да народни представители! Пристъпвайки по-нататъкъ къмъ овоциятъ, трѣбва да справимъ вниманието ви преди всичко върху гроздето. Ето нѣколко данни за износа на грозде презъ последнитѣ години: презъ 1935 г. е изнесено 33.995.576 кгр. нето грозде, презъ 1936 г. — 23.159.362 кгр. нето, презъ 1937 г. — 35.957.844 кгр. нето и презъ 1938 г. — 57.237.755 кгр. нето. Стойността на гроздето, изнесено презъ последната година, възлиза на 554.323.000 л. Отъ сѣщото количество грозде за Германия и Австрия сѣ отишли 52.507.141 кгр. Съотношението по сортове грозде е: 70% „болгаръ“ и 30% „даматъ“ и „чаушъ“.

Безъ да ви давамъ по-обширни пояснения, общоизвестно е, че ние сме въ свръхпроизводство въ този експортенъ и за вътрешна консумация артикулъ. Само въ десертни сортове, при благоприятна реколта презъ тази година, нашето производство ще надскочи 100 милиона килограма, докато общиятъ вносъ на десертно грозде въ Западна Европа се приближава до цифрата 150 милиона килограма. Сравнително голѣмото увеличение и по-лекиятъ пласментъ на гроздето ни въ Германия презъ миналата година не бива да се взема като нѣщо нормално. То се дължеше на изключително слабата гроздова и овощна реколта въ Срѣдна Европа, която за Германия доведе до формаленъ гладъ за плодове. Липсата на собствени плодове, както и на свободни девизи за покупка на плодове отъ западноконтинентални страни, допринесоха да се извърши сравнително полесно този нашъ голѣмъ експортъ на десертно грозде. Разумява се, че едно бѣдещо постепенно и бавно разширяване на вноса на десертно грозде въ Германия може да се очаква, защото народътъ тамъ привиква на тази консумация и защото науката за модерното хранене налага това. За сега, обаче, българското разширение въ участието на този гроздовъ вносъ въ Германия трѣбва да се счете като ограничено въ достигнатитѣ презъ миналата година рамки.

Прочее, трѣбва да признаемъ, че стоимъ въ криза съ нашето десертно грозде, поради свръхпроизводството. Отъ много години и отъ различни страни се надаваха сериозни предупреждения за това, но, за жалостъ, не се обърна внимание отъ съответнитѣ официални мѣста и нови неразумни гроздови засаждания продължаватъ да се вършатъ. Крайно време е да се спре това ненормално и пълно съ опасности и разочарования положение, и азъ моля г-нъ министъра на земедѣлието да стори въ най-скоро време потребното, като ни представи за одобрение съответни законодателни предложения.

Не по-розово е състоянието и на виненитѣ сортове грозде. По-голѣмото търсене на „болгаръ“ и съответно по-голѣмитѣ засаждания съ този сортъ десертно грозде ще изискатъ неминуемо досегашния десертенъ сортъ „даматъ“ къмъ виненитѣ сортове, та положението и тамъ ще се отеки още повече. Ние живѣемъ съ надеждата, че презъ тази година ще можемъ да изнесемъ за Германия известни

количества червени вина за директна консумация и другъ такива за индустриални цели, за производство на вермутъ, оцетъ и др. Възможноститѣ за пласментъ на вина въ Германия сѣ били винаги значителни, но и броятъ на странитѣ, които участвуватъ въ този вносъ, и които сѣ си извоювали здрави позиции въ тази областъ, е твърде голѣмъ. Нашето вино трѣбва да отговори на много условия, за да получи едно редовно търсене отъ германска страна. За директна консумация Германия е купувачъ само на червени вина, защото тя сама произвежда бѣли и розови вина. Вносътъ на бѣли и розови вина се препятствува съ високи мита. Нашиятъ бѣли и розови вина могатъ да бѣдатъ внесени тамъ само за производство на вермути, индустриални вина и др. Въ зависимостъ отъ по-слабитѣ реколти въ Германия на вина и при по-свършена винарска техника у насъ, сѣ огледъ на вкуса на западноевропейска, можемъ да разчитаме на подобрена пласментна възможностъ за нашитѣ вина въ чужбина. Ето защо резултатитѣ отъ тазгодишния по-значителенъ опитъ съ експортъ на различни наши вина трѣбва да очакваме съ голѣмо внимание и повишенъ интересъ.

Българската земя и климатъ даватъ много добри условия за развитие на ябълковото производство. И наистина, то върви съ бързи крачки напредъ. Отъ 10.680 декара презъ 1935 г., презъ 1938 г. площта съ ябълкови градини е нарастнала на 54.800 декара. Поради овошния гладъ въ Германия презъ 1938 г. ние можахме да пласираме почти цѣлия си излишекъ отъ ябълки, като изнесохме за тази страна 846 вагона, равни на 7.490.000 кгр., срещу 282.000 кгр. презъ 1937 г., когато реколтата бѣше слаба, 4.401.000 кгр. презъ 1936 г. и 4.630.000 кгр. презъ 1935 г.

При нормални реколтни години, обаче, нашиятъ износъ на ябълки се спѣва решително отъ голѣмото мѣстно хубаво и евтино производство на всички страни отъ Централна Европа. Трѣбва да признаемъ, че по отношение качеството на ябълкитѣ ние стоимъ още доста назадъ, докато пъкъ въ ценитѣ сме доста скѣпни. Така може да се обясни по-ниската цена на ябълкитѣ, внесени отъ чужбина, когато Българската народна банка разреши вноса имъ отъ Калифорния.

За добро качество ябълки пазаръ има винаги. Отъ тукъ изхожда повелението да се загрижимъ за производството само на първокласни сортове ябълки. Всички указания отъ чуждитѣ пазари ни сочатъ, че сортътъ „златна пармена“ има най-добритѣ вкусови качества за европейска и че този сортъ е най-търсениятъ и съ най-голѣми шансове за пласментъ въ Германия и всички други западноевропейски страни. Другитѣ наши сортове ябълки нѣматъ това добро име и не сѣ тѣтъ търсени. Ето защо налага се едно сериозно внушение къмъ българския земедѣлецъ-стопанинъ да ликвидира съ увлѣчението да разнообразява градинитѣ си съ най-различни сортове ябълки.

Чуждитѣ пазари търсятъ и сушене ябълки. Но за тази целъ се искатъ пакъ ябълки отъ сѣщото качество и голѣмина, както ония за износъ въ прѣсно състояние. Отъ това следва да заключимъ, че е крайно време да се ликвидира съ ябълковитѣ градини, които даватъ дребнитѣ, подъ 4 см., „йовки“ и други видове габровски и др. плодове, които тежатъ вече толкова много на вътрешния пазаръ.

Кайсии. Този плодъ има едно по-благоприятно бѣдеще, като експортенъ артикулъ, както въ прѣсно и въ сушено състояние, тъй и въ видъ на кайсиевъ пулпъ. Кайсиевиятъ пулпъ има едно по-голѣмо търсене за сѣга на германския пазаръ, отколкото ягодовиятъ пулпъ. На английския и на други свободни пазари нашиятъ кайсиевъ пулпъ не издържа силната конкуренция на испанското богато кайсиево производство.

Презъ 1938 г. сме изнесли 221.000 кгр. прѣсни кайсии срещу 220.000 кгр. за 1937 г. Презъ 1938 г. сме изнесли кайсиевъ пулпъ 1.660.000 кгр. срещу 700.000 кгр. за 1937 г.

Както кайсиевиятъ, тъй и ягодовиятъ пулпъ служатъ на германската консервена индустрия за производство главно на мармеладъ. П. и липсата на достатъчно прѣсно масло за нѣмския бутербротъ, отъ германска страна се прави глорно пропаганда за замѣната на маслото съ мармеладъ. Заедно съ това се провежда една силна акция за налягане ценитѣ на всички мармелади, която акция не може да не засегне и ценитѣ на нашиятъ пулпове, което пъкъ ще се отрази неминуемо и върху цената на нашиятъ плодове.

Орѣхи. Това е единъ сѣщо така добре търсенъ експортенъ артикулъ, изнасянъ съ черупки и като орѣхови ядки. Но и тукъ за редовна търговска, типова стока има още да се желае. Орѣховата култура трѣбва да бѣде широко насърчена, защото при нея се полага трудъ само по засаждане на дървото и обирването на плода. Следва, обаче, да се подбератъ само най-добритѣ сортове орѣхи.

За лешниковата култура трѣбва сѣщо да кажемъ хубави думи като обектъ за експортъ, още повече, че се касае до засаждане на гори. Турцитѣ взиматъ отъ този артикулъ много пари. Тѣ иматъ грамадни доходи отъ своитѣ лешници.

И бадемозата култура трѣбва да се подобри. Бадемозата култура не струва, плодътъ е лошъ и тя трѣбва да бѣде замѣнена съ другъ хубавъ плодъ бадемъ. Сегашнитѣ ни бадеми не сѣ търговска стока и се отказватъ отъ чуждитѣ пазари.

Сливи. Касае се до износъ на прѣсни, сушени сливи и на сливовъ мармеладъ. Този износъ е ориентиранъ главно къмъ германския пазаръ. Износътъ на прѣсни сливи се обуславя изключително отъ реколтата на сливи въ Германия, защото запретителнитѣ мита сѣ твърде високи.

Ето нѣколко данни за износа на сливи презъ последнитѣ години. Презъ 1938 г. сѣ изнесени поради овошенъ гладъ въ Германия, 8.540.000 кгр.; презъ 1937 сѣ изнесени 125.000 кгр., поради слабата реколта.

Сушени сливи — ето единъ хубавъ напредѣкъ — презъ 1935 г. сѣ изнесени 10.000.000 кгр.; презъ 1936 г. — 5.500.000 кгр.; презъ 1937 г. — 3.500.000 кгр.; презъ 1938 г. — 11.118.000 кгр., или всичко за 132.524.000 л. А имаме още остатѣкъ, който ще бѣде изнесенъ презъ тази година.

Сливовъ мармеладъ презъ 1937 г. е изнесенъ 629.000 кгр. Отъ нѣколко години насамъ износътъ на сушени сливи отъ България успѣ да си извоюва едно почетно мѣсто въ редицата артикули, които представляватъ предметъ на единъ редовенъ износъ. Безъ съмнение, това се дължи преди всичко на външни причини, а именно на търсенето на такава стока отъ Германия. Въ износа на сушенитѣ сливи ние показваме значителенъ напредѣкъ. Този износъ дава единъ отличенъ приходъ на народното ни стопанство и главно на ония балкански краища, които иначе трудно изкарватъ прехраната си.

Качеството на българскитѣ сушени сливи, макаръ и по-дребни на видъ, е извънредно добро.

Презъ миналата година се положиха добри грижи за правилното сливопечене. Това трѣбва да продължи и за напредъ отъ органитѣ на Министерството на земедѣлието и Експортния институтъ. Между производителитѣ на сливи трѣбва да се поведе ефикасна пропаганда за знание относно правилнитѣ грижи при създаване и поддържане на сливовитѣ градини. Следва да се регламентира сушенето на сливитѣ. Овощарската опитна станица въ Дръново трѣбва да проучи и изработи една нова подобрена сушилна отъ типа на „хавелкитъ“ и най-главно — да се достави една модерна сушилна, американски типъ, която да послужи за образецъ и постройка на нови подобни такива у насъ. Такава една сушилна ще струва около 300.000 л., но употребителитѣ за нея пари ще бѣдатъ стократно възвѣрнати.

Новопроектираното овощарско училище въ с. Ново село, Троянско, е сѣщо така добре замислено и мѣстото му добре избрано.

Малини. Презъ 1938 г. сѣ изнесени 128.000 кгр. малиновъ и капиновъ пулпъ, презъ 1937 г. — 48.800 кгр., а презъ 1936 — 25.000 кгр.

Малинитѣ сѣ единъ експортенъ артикулъ, при който ние сме останали твърде назадъ. Касае се до износъ само въ видъ на пулпъ или въ видъ на малиновъ сокъ. И едното и другото иматъ своя осигуренъ пазаръ въ чужбина. Отъ германска страна малиновиятъ пулпъ е сега повече желанитъ дори и отъ ягодиовия пулпъ. А малиновиятъ сокъ, както и всички други плодови сокове, е предметъ на едно голѣмо внимание въ чужбина.

Нашитѣ диви горски малини, макаръ отлични по ароматъ и качество, сѣ слабъ обектъ, за да задоволятъ тѣзи експортни нужди, за които говоря. Голѣмитѣ количества малини ще се получатъ отъ редовни градински насаждения. Препорѣчва се дори изкореняване на недоходни лозя, за да бѣдатъ замѣнени съ малини.

Върху всичко това обръщамъ сериозно вниманието на г-нъ министра на земедѣлието и го моля да се занимае съ този новъ интересенъ артикулъ за трансформиращото се наше земедѣлско стопанство. За препорѣчване е да се направятъ съответни съсѣрѣдоточени насаждения въ опредѣлени подпланински райони. Ако това може да стане въ Розовата долина — това горешо го препорѣчвамъ — то ще донесе облекчение на затрудненитѣ днесъ розопроизводители, като се замѣнятъ отчасти розовитѣ градини съ малинови такива.

Трѣбва да кажа нѣщо и за маслодайнитѣ растения.

На първо мѣсто тукъ стои слънчогледовото семе, шротъ и слънчогледово масло. За тия артикули има постояненъ и хубавъ пазаръ не само въ Германия, но и въ много сво-

бодни страни, като Англия, Дания и Холандия. Слънчогледовото семе трѣбва да бѣде поощрено въ пълни размѣри.

За да приключа съ растителнитѣ артикули отъ нашето интензивно земедѣлие, трѣбва да кажа нѣколко думи още за медицинскитѣ и други растения, които въ последнитѣ години се развиватъ у насъ. На първо мѣсто отъ тѣхъ трѣбва да споменемъ ментата, после пиретрума, ричина, валериана, лавандулата, босилековото масло, естрагановото масло, беладоната, ружата, липовия цвѣтъ и др.

Съ ментата започнахме въ 1924 г. Слабото първоначално производство на ментово масло се бързо увеличи, за да стигне следнитѣ цифри на износъ: презъ 1935 г. — около 4.480 кгр.; презъ 1936 г. — 9.711 кгр.; презъ 1937 г. — 28.795 кгр.; презъ 1938 г. — 24.357 кгр. и е останало още за износъ.

Презъ 1938 г. ние вѣздохме съ ментата въ свръхпроизводство. Нашата мента има да се бори съ силната американска и японска конкуренция. По-нататѣшнитѣ ментови насаждения трѣбва да бѣдатъ спрѣни, забранени.

Пиретрумътъ. Пазарътъ му е още въ проучване и неустановенъ. Малага се внимание въ нови насаждения. Въ сѣщото положение е и лавандулата и другитѣ медицински растения.

Въ последнитѣ години износътъ на билки се засили. Презъ 1938 г. сѣ изнесени разни билки за 7.500.000 л., а презъ 1937 г. — само за около 4.000.000 л.

Медицинскитѣ растения не бива да се сѣятъ поѣснато по цѣлата страна. Растенията за етерни масла трѣбва да бѣдатъ съсѣрѣдоточени главно въ Розовата долина, за да се помогне тамъ на розовата индустрия и на голѣмитѣ инвестиции въ фабрицитѣ за розово масло.

Г-да народни прѣставители! Следъ артикулитѣ отъ растителенъ произходъ, следва единъ другъ важенъ отдѣлъ отъ нашето земедѣлско стопанство — продуктитѣ отъ животински произходъ.

До 1938 г. на второ мѣсто въ нашия общъ износъ стоха яйцата и птицитѣ. Едва отъ сѣщата година тѣ отстъпиха това си мѣсто на гроздето, овошията и зеленчуцитѣ.

Тукъ искамъ да спра вниманието ви върху упадѣка на птицевѣдството у насъ. Рекордниятъ износъ на яйца и птици бѣше достигнатъ презъ 1931 г. за яйца — около 850.000.000 л. и за птици — около 125.000.000 л., или общо износъ за около 1 милиардъ лева. Отъ тогава насамъ този износъ намалява, за да спадне за яйцата презъ 1937 г. съ 420.000.000 л. Презъ 1938 г. износътъ на яйцата ще приключи съ едно намаление отъ 250—300 десеттонни вагони, върѣжки че ценитѣ, въ сравнение съ ония отъ 1937 г., бѣха по-високи.

По-лошо е положението на птицитѣ, при които износътъ показва намаление и по количество, и по стойностъ. При липсата на стока презъ 1938 г. ние не можахме да изпълним даленитѣ отъ германцитѣ и швейцарцитѣ контингенти за яйца. Отъ две години престанахме да изнасяме яйца и на испанския пазаръ, където по-рано изпращахме до 400 десеттонни вагони яйца. При подобрени грижи за нашето птицевѣдство, ние можемъ да логонимъ единъ благоприятенъ износъ най-малко отъ 3.000 десеттонни вагони яйца. Индустриална Белгия изнася 4—5 хиляди вагони яйца! При това нашето яйце е висококачественъ и търсено на европейския пазаръ. Необходимо е да привлѣчемъ сериозно вниманието на нашия производителъ върху това голѣмо богатство, което се постига съ толкова малко трудъ и грижи. Яйцата и птицитѣ днесъ снабдяватъ най-лесно селянина съ пари и служатъ за размѣнна монета. Тази година, поради липса на храна, производителитѣ продаватъ масово птицитѣ си, та както износътъ на яйца, тъй и този на птици ще покаже голѣмо намаление. Въ другитѣ страни при такива неурожайни години правителствата взематъ мѣрки за запазване живия птицевѣденъ инвентаръ, като раздаватъ денатурирани храни за птицитѣ.

Като обръщамъ вниманието върху този важенъ отраслъ отъ нашето стопанство, моля г-нъ министра на земедѣлието да вземе сериозни мѣрки за издигането му на оная висота, която по право и по достоинство заслужаваме да имаме. Съответната служба въ министерството има предвидъ всички мѣрки, които сѣ необходими, за насърчение на птицевѣдството, за да нѣма нужда тукъ да ги изброявамъ. Нужно е, прочее, само волята и енергията на г-на министра, за да постави въ правилень ходъ работитѣ, да тури всичко въ редъ.

Подъ редъ следва да разгледаме свинеѣдството, съ гледъ на нашия износъ.

Нашето земедѣлско стопанство преживява една нова ориентация и по отношение на животновѣдството сѣ огледъ пакъ на износа. Ползата отъ трансформацията на поевтинитѣ зърнени и други храни въ по-скъпо платени скотовѣдни произведения е явна за народното стопанство. А при износъ на преработени продукти се заплаща повече националенъ трудъ и се намалява безработицата.

Индустриалните страни на Западна и Сръдна Европа се нуждаят от значителен внос на животни и животински произведения. Този внос се върши главно от Европейския Изток, а за Англия — и от Дания и Ирландия.

От всички държави в Европа, па дори и в света, свинеят в Германия е най-много развито. Макар и с много развито свинеярство, Германия, Англия и Чехословакия, поради големият употребен на свинско месо и продукти от него, са принудени да внасят големи количества живи свине, прясно и преработено свинско месо и свинска маса. Само Германия има нужда годишно от 23.000.000 свине, с живо тегло от по 100 кг. за задоволяване на своите нужди! Открай време в Германия, като главен хранителен продукт от животински произход, е служило и продължава да служи свинското месо.

До 1935 г. износът на свине от България е бил незначителен, твърде ограничен. Едва през 1935 г. и началото на 1936 г., поради измънените стопански и политически условия в Германия, България се яви за пръв път на германския пазар с 10.000 заклани свине. През 1936 и 1937 г. този износ се значително увеличи, като се отбеляза и явяването ни с свине и на швейцарския, чехословашкия, австрийския и италианския пазари.

Ето и някои по-важни данни от този износ през последните години. Живи свине: през 1937 г. — за 85 милиона лева, през 1938 г. — за 126 милиона лева; заклани свине: през 1937 г. — за 51 милиона лева, през 1938 г. — за 86 милиона лева; бекон: през 1937 г. — за 9 милиона лева, през 1938 г. — за 13½ милиона лева; свинска маса: през 1937 г. — за 42 милиона лева, през 1938 г. — за 34 милиона лева; солена сланина: през 1938 г. — за 4.700.000 л. Изобщо през 1937 г. сме изнесли живи и заклани свине, свинска маса, бекон, солена сланина общо за 186.365.000 л., а през 1938 г. — за 265.000.000 л.

Климатическите и стопанските условия у нас позволяват да се развие едно доходно свинеярство. Въ много страни развъждането на свине съставлява един от най-главните поминъци на населението поради това, че свинята е всеядно животно и оползотворява всички отпадъци от храни, бързо се размножава, бързо достига зрялост и доставя вкусно месо и изобилни тлъстини. Разбира се, говорим само за подобрените раси: йоркшир, германската благородна свиня и монголицата.

През 1936 г. Министерството на земеделието извърши една твърде полезна реформа, като разпредели страната на четири отделни свинеярски райони. От германска страна, г-да, имаме похвали, че сме се приспособили твърде бързо и успешно към строгите изисквания на германския пазар за производството на свине у нас. Това трябва да ни насърчава за още по-голямо подобрене и строг контрол върху качеството на нашата стока. Германският пазар за дълги години г-е поглъща живи и заклани свине, и това налага повече грижи за нашето свинеярство.

Като говорим за контрола върху износа, искам да обърна внимание върху съществуващия антагонизъм между някои служби на Министерството на земеделието и тях, които извършват контрола, и да помоля да се премахне този антагонизъм. Необходимо е пълна хармония между производител, износител и държавни контролни органи, за да бъде осигурено добро бъдеще за този толкова важен отрасъл от нашето стопанство.

Говедоупство. И това е един от стълбовете на народното ни стопанство. През 1937 г. сме изнесли от България 15.569 глави едър рогат добитък за 58.133.000 л., а през 1938 г. — 9.429 глави за 41.403.000 л. — намаление голямо.

Въ износа на добитък ние тървим сериозната конкуренция на ромъни и югославци, които изнасят по-едър и с по-голям месоядност добитък. Тяхният добитък има до 55% рандеман, а нашият достига до 45%, поради слабо и неправилно хранене. И Ромъния и Югославия с специални държавни мърки подпомагат и поощряват говедоупството и експорта на добитък.

За да подобрим положението си на чуждите пазари — Гърция, Египет, Палестина, Малта и Додеканеза — трябва да подобрим количеството на нашия добитък, което е в голямо намаление. По отношение пък на качеството, налага се едно поддържане на изнасяния добитък, като се по-добре угоява и като се ориентира производството по-вече в някои области на страната към по-търсена за месо говежда раса.

Моля г-н-та министър да си вземе добра бележка от казаното за говедоупството, от досегашното развитие на което ние имаме сериозни основания да бъдем недоволни.

Г-да! Да кажа няколко думи за млечните произведения. За времето от януари до ноември през последните две години сме изнесли следните количества:

Кашкавал — за 1938 г. сме изнесли общо 1.392 тона за 49.410.000 лева, а за 1937 г. сме изнесли общо 1.055 тона за 28.892.000 лева — голямо увеличение. Най-много кашкавал изнасяме за Египет, а след това за Гърция, Палестина и другаде.

Обикновено сирене сме изнесли за 1937 г. общо 228 тона за 4.032.000 л., а за 1938 г. — 158 тона за 3.830.000 л. Въ износа на сиренето през 1938 г. имаме намаление. Това се дължи на размирницата в Палестина, която е най-големият консуматор на нашето обикновено сирене. Износът на кашкавал пък показва едно увеличение и в количеството, и в стойността, поради по-добрите цени през 1938 г.

Въ износа на кожите също така имаме намаление. Увеличение имаме само въ износа на мешините. Това е добро явление, защото показва, че овчите и кози кожи се ползват в България и тогава се изнасят въ странство.

Г-да народни представители! Агрономските и ветеринарни органи на Министерството на земеделието, пренати по цялата страна, вършат и контролната служба върху качеството на изнасяните продукти на земеделието стопанство. Въ това си качество те са органи и на Експортния институт по време на съответните сезони за износ. Тази двойствена функция в подчинението, при съществуващия скрит антагонизъм между службите на Министерството на земеделието и Експортния институт — върху това, кому да бъде подчинена контролната агрономска и ветеринарна служба по износа — е твърде вредна. Износителят стои твърдо на становището, че контролната служба по износа трябва да бъде безусловно подчинена на Експортния институт, който най-добре познава условията на чуждите пазари. Ето защо моля г-н-та министър на земеделието да направи своите строги внушения дето е потребно, за да се утвърди тъй необходимото единство въ контрола на износа. Противното ще води към все по-голямо увеличение на собствените контролни агрономски и ветеринарни служби на самия Експортен институт, което ще кръстосва излишни служби и подсилва още повече спомнатия антагонизъм.

По-нататък, на контролната служба по износа може да се направи един сериозен упрек, че тя е недостатъчна, слаба и в някои случаи едностранчива. Недостатъчна, защото често пъти контролните органи въ усиления сезон на износа са затрупани от много работа и не могат да извършат редовния преглед на стоката. Слаба, защото някои контролни органи не съзнават добре задълженията си, да бъдат строги навсякъде и към всички, когато се касае да се допусне действително само най-хубавото и най-здравото, както правилниците за качеството на някои артикули за износ повеляват. И, най-сетне, едностранчива, защото най-често известни агрономи се престарават да защищават фалшиво само производите, като се правят слъпи да виждат действителни дефекти или развала въ стоката, предназначена за износ, само и само да успеят производителите да предаде на вагона одобрената от агронома стока, па макар тя дори да Драгоман да покаже съвсем ясно пълната си развала. Тази късогледна и пакостна защита носи големи вреди за общото народно стопанство, като излага доброто име на българската стока въ чужбина и защото позволява от известни райони да се изнесе и по-долнокачественото, докато от други места поради изчерпани вече контингенти остава здрава и хубава стока да тежи излишно на местния пазар.

Никола Стамболиев: Значи, трябва да се уреди въпросът с районирането.

Сирко Станчев: През 1938 г. ние имаме и най-сериозни оплаквания от чужбина за заглаждането на стоката ни с хубави капаци отгоре, под които е била скривана лоша стока. Това обвинение е твърде тежко за доброто име на българския износ въ чужбина.

Г-да народни представители! За да приключи, трябва да кажа няколко думи по хладилното дѣло, като обект за подпомагане на нашия износ. Като гсворихъ за износа на ягоди въ прясно състояние, спомнахъ за нуждата от предохладяване на стоката, преди тя да бъде поставена въ хладилните вагони. Казахъ, че направените миналата година опити дадохъ отлични резултати. Предохладяването ще бъде необходимо не само при прясните ягоди, но и при кайсити, прасковити и особено при гроздето, когато въ дъжделива есен то не ще бъде тъй издръжливо на дълъг път. Предохладяването и въобще транспортът с хладилни вагони за гроздето и другите ни площи ще се наложи и за износа ни към по-далечните страни, респективно Англия и северните страни, защото досега ние третираме по един варварски начинъ тези прекрасни плодове, а нашата земя, като ги изпраща, непродуктивна

и въ обикновенни вагони, да скитат по 10 и 15 дена по дългия път до Англия или Швеция, за да пристигнат на тези богати пазари въ едно окаяно положение и да дискретно дават доброто име на българския плод.

Хладилници съществуват не само за предохлаждането, но и за хранилища на плодове и зеленчуци, за да се изчака по-благоприятен момент за износ. По липса на хладилни помещения ние оставаме през зимата без собствени плодове, особено без ябълки, или пък те стават толкова скъпи, че внасят — за срам! — калифорнийски ябълки идат по-евтино на нашия пазар.

През миналата година Българската земеделска и кооперативна банка взема инициативата и обеща да построи постепенно първите по-големи хладилници при гарите на най-големите производствени центрове за грозде, ягоди и овощия. Началото ще бъде сложено на гара Кричим. Моля г-нъ министъра на земеделието да упражни своето авторитетно влияние, за да бъде час по-скоро разширена мрежата на обществените хладилници въ България. След Кричим и Плевен, хладилници трябва да бъдат построени въ Пловдив, Горна-Орховица, Преслав, и един голям, централен — при гара София. Призовавам, че техниката на хладилното дѣло, водена от американците, върви ежегодно съ голѣми крачки напред и че на мѣста ние не ще построимъ най-модерното. Но това не бива да ни спъва въ работата, защото нуждата от хладилници е въпиюща, постройката имъ не е толкова скъпа, а амортизацията имъ осигурена само за няколко години.

През сезона намъ липсва и необходимият ледъ за предохлаждането или за хладилните вагони. Още при износа на прѣсните ягоди нуждите за ледъ сѣ толкова голѣми, че сѣ необходими значителни запаси, та дори се налага докарването на ледъ чакъ отъ съседните държави. Своевременното набавяне на ледъ е единъ добъръ гешефтъ и азъ го препоръчвамъ на интересуващите се, на първо мѣсто въ Пловдивския районъ, а следъ това и въ другите по-големи центрове за производство на свинско месо, грозде, овощия и други.

Г-да народни представители! Азъ свършвамъ. Моята задача бѣше много скромно поставена: при разглеждане бюджета на Министерството на земеделието да дамъ препорѣки върху онова, което опитътъ отъ износа ни дава, за да се взематъ подъ внимание и бждатъ авторитетно доведени до знанието на нашия земеделецъ-стопанинъ. Помѣнихъ се да покажа истинската картина, която общото ни увѣщание и държавна непредвидливостъ сѣ очертали, и да посоча спякитъ и неприятноститъ, на които нашето възродено земеделско стопанство ще се натъкне въ своя неограниченъ устремъ къмъ все по-големо и по-големо производство на единъ и същъ артикулъ. Поставамъ се да обясня и днешнитъ, и бждещи възможности на нашитъ пазари въ чужбина, за да знаемъ границитъ на нашето стопанско развитие.

Накрай трѣбва да кажа, че нашата земя е много хубава, много благодатна и съ благоприятни климатически условия, и, безъ да искамъ да бжда обвиненъ въ шовинизъмъ, желая съ радостъ да ви съобща общоизвестната въ странство констатация, че нашата земя дава и може да даде най-хубавитъ плодове въ свѣта. Да бждатъ тѣ постоянно такива и да бждатъ поднесени въ най-хубавъ видъ на чуждитъ пазари — сто грижата на Министерството на земеделието и моята молба съ тази ми речъ. (Продължителни ръкоплѣскания отъ всички страни)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Стефанъ Стателовъ.

Стефанъ Стателовъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Споредъ мене, най-важното министерство въ държавата е Министерството на земеделието. Едини или други отъ ораторитъ, обаче, считаха, че на първъ планъ трѣбва да стои народното здраве, други — търговията, трети — просвѣтата. Азъ смятамъ, че тѣ не сѣ прави, защото, г. г. народни представители, здраве ние има тогава, когато има широко благосъстояние между българския народъ. Здравото се добива не съ лѣкарства, не съ санаториуми, а когато има за народа по-силна храна и по-спокоенъ животъ. Същото е и съ търговията: ще имаме добра търговия тогава, когато българската земя ражда повече, когато селянинътъ може да продаде повече и следъ туй да купи.

Фактътъ, че цѣлнятъ почти износъ днесъ принадлежи на артикулитъ на земеделското производство, ни дава да разберемъ, че действително Министерството на земеделието е най-централното, основното въ нашата държава. Има единъ упадъкъ на нашето земеделско стопанство отъ 1929 до 1934 г., който упадъкъ тогавашниятъ министъръ

на финанситъ г-нъ Стефанъ Стефановъ въ своето експозе охарактеризира така: „Националниятъ доходъ на България отъ 1930—1932 г. е спадналъ отъ 40 милиарда лева на 20 милиарда лева; външната ни търговия е спаднала съ 250%; притокътъ на чужди девизи е спадналъ отъ 5.5—6 милиарда лева на 1 милиардъ и 800 милиона лева; националниятъ търговски кредитъ навън отъ 5 милиарда лева е спадналъ на 2 милиарда лева; консумативната способност на населението е спаднала за селата съ 75%, а за градоветъ съ 50% и 3/4 отъ артикулитъ на земеделското производство не могатъ да покрийтъ производственитъ си разходи“. Правейки тази тежка констатация, той апелира за стопанска диктатура, защото България отива къмъ зле, бюджетътъ се склчва съ дефицитъ. Въпреки това, обаче, тогавашното правителство, което идѣше отъ името ужъ на земеделския народъ, представи единъ бюджетъ на Министерството на земеделието отъ 274 милиона лева, когато днешното правителство, днешниятъ министъръ на земеделието ни представява единъ бюджетъ на Министерството на земеделието отъ 566 милиона лева. А, както казва нашиятъ уважаемъ министъръ на земеделието, когато цифритъ говорятъ, и боговетъ мълчатъ. Следователно, тези господи, които критикуватъ често пъти днешната политика, нека иматъ предвидъ какво е било тогазъ, какво наследство сѣ оставили и какво е положението днесъ. Безспорно, днесъ имаме единъ подеъмъ, единъ широкъ пламъкъ на плодетъ на българската земя и това безизходно положение, което е било тогазъ, днесъ го нѣмаме. Този подеъмъ трѣбва да ни радва. Г-да народни представители! Отъ дашитъ, които имамъ, се вижда, че нашиятъ бюджетъ тази година има съ 10% повече постѣпления, отколкото миналата година; че предвижданията на министъра на финанситъ сѣ надвишени съ 4%, че приходитъ отъ желѣзницитъ сѣ съ 28% въ повече, отколкото предната година. Това сѣ симптоми, които идатъ да покажатъ, че имаме едно съживяване.

Въпреки това, г-да народни представители, България живѣе въ една аграрна криза. Това се дължи на нейната структурна особеност, на обстоятелството, че у насъ има едно силно разпокъсване на поземелната собственост. Презъ 1934 г. ние сме имали на едно земеделско стопанство 16 парцели, а единъ парцелъ е ималъ срдна голѣмина 3 декари и 3 ара. Въ нашето земеделско стопанство машината е почти непозната. У насъ има повече отъ 300.000 дървени плугове. Изкуственитъ торове сѣщо не сѣ познати у насъ, съ изключение за нѣкои по-интензивни култури, каквито сѣ ягоди, лозята и т. н. Вследствие на тая особеност почвата у насъ е недоходна и земеделието е екстензивно и макаръ да се е увеличила площта на индустриалнитъ растения, имаме ежегодно около 12-13% цѣлини и угари. Интензивнитъ култури у насъ, както казахъ, сѣ увеличили, но въпреки това 74% отъ нашето земеделско производство принадлежи на зърненитъ храни, следователно, грѣбнахътъ на нашето земеделие е зърненото производство. И понеже ценитъ на зърненитъ храни сѣ спаднали, нашето земеделско производство боледува. Отъ доходитъ, които получава земеделецътъ-стопанинъ, той не може да изхрани своята челядъ, не може да отѣли срдѣства, за да върши трайни подобрения или подобреня на почвата; той не може да добие запаси за неурожайни и сушави години, каквато бѣше, напримеръ, миналата. И въ такива кризисни години винаги се разтърсва цѣлнятъ общественъ и стопански животъ на страната.

Между кредиторитъ на българското земеделие, както всички знаемъ, централно мѣсто заема Българската земеделска и кооперативна банка. Обаче Българската земеделска и кооперативна банка никога не е имала достатъчно срдѣства, за да извърши едно дългосрочно кредитиране. Българската земеделска и кооперативна банка дава заемъ съ високъ лихвенъ процентъ, вследствие на което земеделското стопанство се забатачва повече. То се нуждае отъ кредити за 15-20 години. Краткосрочнитъ кредити за българското земеделско стопанство не сѣ полезни, защото хвърлени въ трайни подобрения, доходътъ добитъ отъ тѣхъ, не може да настѣпи тѣй бързо, тѣй скоро, че да могатъ да се изплатятъ задълженията и лихвитъ. При високитъ лихви земеделецътъ изпада въ положението да не може да ги покрѣта, да ги капитализира и да изпада въ едно отчаяно и бедствено положение. При такова едно състояние и дума не може да става, че той може да отѣля срдѣства да върши подобрения и модернизиране на своето стопанство. Прибавете къмъ тия причини, г-да народни представители, и факта, че отъ 1929 г. настѣпи всеобщата земеделска стопанска криза. Тази стопанска криза, както ви е известно, се дължи на три причини. Първата причина е увеличението на обработваемитъ площи, вследствие на аварията, вследствие на желанието следъ вой-

ната всяка страна да се самозадоволява. Разработиха се много площи, от които се произведоха по-големи количества храни, и, вследствие на това пък, стана катастрофално спадане на цените. Втората причина е индустриализирането и машинизирането на земеделското производство в Европа и главно в задокоеанските страни. Третата причина е намаление на консумацията на хляба в Германия и Италия. Това индустриализиране, което настъпи така бързо в Америка, намали производствените разходи. Намалените производствени разходи дадоха възможност да се хвърлят големи количества храни на ниски цени; тези ниски цени убиха земеделското производство в екстензивните страни, каквато е България.

Г-да народни представители! От 1929 г. имаме спадане цените на земеделските продукти с 65 до 70%. Съ толкова спадна и доходът на земеделеца. Докато нашият земеделец през 1923 г. от един хектар пшеница добиваше 6.141 л. бруто доход, през 1933 г. той добива само 2.096 л.

При това спадане на цените на артикулите от растителен произход, статистиката ни показва, че цените на животинските произведения запазиха стабилност; въпреки това не стана катастрофално спадане, тъй запазиха една устойчивост, една твърдост. Това показва, че ние трябва да трансформираме нашето земеделско производство в животновъдство.

Г-да народни представители! Дали, обаче, ние вървим по този път? Статистиката ни показва, че от 1920 г. до 1934 г. нашия едър рогат добитък е намалел с 440.716 глави. Като вземем предвид, че за последните 4 години, от 1934 г. насам, едрият добитък сигурно е намалел с още 150.000 глави най-малко, следва че от 1920 г. досега едрият рогат добитък е намалел у нас с около 550 до 600 хиляди глави, или сега имаме с 1/4 по-малко едър рогат добитък, отколкото през 1920 г. И забележете, че това става при едно увеличение на населението от 1920 г. до днес с 1.172.784 души.

Статистическите данни показват, че най-големи намаления има в младия подрастващ добитък — бълбешето на нашето скотовъдство. Крайно време е нашите ветеринарни власти да вземат решителни мерки за запазване на подрастващия добитък. У нас, г-да народни представители, още няма достатъчно разплодници, и поради това много добитък остава ялов. Това е много сериозен въпрос, защото нашето скотовъдство не може да се развива при липса на разплоден добитък.

В България има 183.417 кобили, за покриването на които са необходими около 3.000 жребци, а у нас има всичко — държавни, частни и общински — 1.062 жребци, поради което годишно около 120.000 кобили остават непокрити, като се смятне, че един жребец може да покрие максимум 60 до 70 кобили годишно. Във страната има също около 145.000 биволици, за покриването на които са необходими 1.810 разплодници, а ние имаме всичко — общински и частни — 1.276 разплодници, или годишно, поради липса на разплодници, остават неоплодени около 40.000 биволици, като се смятне, че един разплодник може да оплоди максимум 80 биволици. У нас има около 500.000 крави, а всичко — общински и частни — бии има 3.509, които могат да покриват годишно, по 80 на разплодник, 280.720 крави, или около 220.000 крави остават неоплодени. Така че ние имаме недостиг от около 3.000 бии, а годишното ни производство е едва около 500 бици. Свинки за разплод имаме около 160.000, за оплодяването на които са необходими около 4.000 перъзи, а ние имаме всичко — общински и частни — 1.753, или имаме нужда от над 2.000 перъзи, тъй като годишно остават неоплодени около 90.000 свини.

Г-да народни представители! Вие виждате, че ако не се вземат навреме най-сериозни мерки за увеличение на разплодния добитък, ние не можем да разчитаме на никакъв успех в развитието на животновъдството. А че то е полезно и необходимо — за това говориха всички оратори. Ние трябва да смятнем вече, че сме ликвидирали с износа на жито. Във бюлетина на Централния земеделски институт в Рим от 9 януарий т. г. се казва, че световното производство на жито миналата година е силно увеличено и че имаме едно свръхпроизводство от 1.480.000.000 бушела — производство, каквото от 5 години не е било достигано — когато нуждите на световния пазар от жито са 540 милиона бушела. Следователно, светът е запасен за 2 години с храни. Във бюлетина на този земеделски институт се говори, че трябва да се намали обработваемата площ.

Забележете, че това голямо свръхпроизводство иде в една година, каквато беше 1938 г., когато светът се тресе пред пръвиза на войната и всички държави побързаха колкото се може повече да се запасят с големи

количества, при тези ниски цени на жито. При такива цени на жито ние не бива да си правим илюзии, че можем да изнесем навън жито, и като тъй налага се част по-скоро да трансформираме нашето зърнено производство в животновъдство. Обаче това нѣщо, г-да народни представители, както казах, не става. Докато нашите ветеринарни власти спорят, къде да бъде прогивочуната станция, дали въ Плевен, Стара-Загора или другаде, хиляди и хиляди свини умират от чума. Част по-скоро трябва да се тури край на това положение. Във Сърбия има много противочумни станции, които обслужват населението, и затова там свиневъдството се развива с бързи крачки.

Животновъдството у нас е ограничено с маса фискални закони, с тежести и облагания с около 40% от първоначалната стойност на добитъка. Вие виждате, че днес има норма за продуктите от животински произход, когато за индустриалните и други произведения няма такава норма. Следователно, това отегчено положение, което засяга животновъдството, безспорно, влияе за неговото намаление, както се вижда от статистиката, която ви прочетох.

Г-да народни представители! Във България имаме около 8.500.000 овце. От тях около 6 милиона са дойни и докато въ държавните стопанства една овца дава 150 литри мляко годишно, въ частните стопанства се добива до 60 литри. Затова въ бюджетопоекта е предвиден кредит от 400.000 л., за набавяне агнета от добри раси за подобрене на нашата овца. Установено е от нашите специалисти, че „черноглавата плевенска“ овца е с двойно по-голямо тегло и че дава двойно повече мляко, но това, което искаме да се направи, едва ли ще може да стане с тези 400.000 л., предвидени за тази цел въ бюджета. Трябва да се предвидят средства, за да увеличим млякопроизводството поне до 100 литри на овца годишно, което на 6 милиона овце се равнява на 240 милиона литри въ повече годишно. А това значи един доход въ повече за нашето национално стопанство към 1 милиард лева. Тези наглед дребни пера дават един добър добив за общото национално стопанство. Ние трябва да престанем да изнасяме фураж, защото когато говорим за едно рентабилно животновъдство, трябва да запазим кюспето и триците за вътрешни нужди, тъй като те са богати с бълтъци, а само такива храни могат да поддържат едно истинско развитие на животновъдството.

Г-да народни представители! Земеделското производство не е така еластично като индустриалното. Индустриалното производство веднага се нагажда след една криза, но не е така съ земеделското производство. Макар че въ 1929 г. земеделското производство преживя една тежка криза, ние виждаме, че българският селянин е най-голям патриот въ държавата, защото той продължаваше да произвежда жито и тогава, когато губеше. Статистиката ни показва, че площта, засяга с жито и зърнени храни, не се е намалила от 1929 г. насам, даже при катастрофалното падане на цените им, защото българският селянин чувства, че трябва да храни всички.

Обемът на земеделското производство показва увеличение, като казах, обаче въпреки това доходите от него намалѣха катастрофално. Така, докато през 1927/1928 г. ние имаме от земеделското производство крѣгло 25 милиарда лева доход, през 1932/1933 г. той доход вече пада на 9 милиарда лева, а през 1933/34 година отива на 10.820.000.000 л. Националният доход от земеделското производство на глава от населението се понижи от 4.548 л. въ 1927/1928 г. на 1.637 л. през 1932/1933 г., или на 36%. Значи едно намаление с 64%. Спадането на цените въ България не стана равномерно при земеделските и индустриални продукти. Българският земеделец, за да си набави сжитите индустриални продукти, каквито му трябваша по-рано, трябваше да дава много по-голямо количество земеделски продукти.

Вследствие на туй селянинът обедини, положението му стана лошо, той не можеше да посрѣща нуждите си. Държавата беше принудена да вземе мерки за спасение на положението. Взеха се два вида мерки. Първо, държавата се опита да поддържа високи цени на земеделските продукти вътре въ страната съ Дирекцията за храноизнос. Съществуваше спор, дали това поддържане на високи цени за земеделските продукти да лежи върху бюджета на държавата, или пък върху консуматорите, каквито са градските жители. Държавата възприе втория принцип — да лежи върху консуматорите.

Второ, държавата се зае да уреди земеделските задължения. Понеже нашето земеделие е екстензивно, необходимо, то беше задължѣно още преди войните. Обаче, дойде войната съ инфлацията и нашите земедельци се изплатиха, но причините, които създаваха задълженията, останаха да действат. И ние виждаме, че българският

земеделец е задължителен през 1924 година към главния кредитор на българското земеделие — Българската земеделска банка — с 1.170.000.000 л., а през 1930 год. вече той дължи 5.369.000.000 лева. А понеже доходът на земедельците, както казах, спаднах с 65 — 70%, то с цялото си земеделско производство земеделецът не може да покрива дори само лихвите, които се капитализираха, и положението му се отекчаваше всеки ден. Неплащане имаше, но не от нежелание. Неплащането идеше от липсата на реална възможност, и въпросът за задълженията се разрази въ острейше.

Обаче аз съмтам, че въпросът за земеделските задължения ще продължава да се издига дотогава, докато не се изправят структурните грешки на нашето земеделие, докато не се тръгне по друг път.

По въпроса за земеделските задължения, правителствата от 1931 г. насам се опитаха да вървят в погрешен път, според мене. Издадоха се три закони през време на блоковото правителство, които не можаха да разрешат проблемата за задълженията. Правителството след 19 май се наредба-законът от 7 август 1934 г. разреши окончателно въпроса за земеделските задължения по един смисъл начин, като се създаде централна Погасителна каса, за чиято издръжка се харчат 22 милиона лева. Аз съмтам, че крайно време е тази централна Погасителна каса да се разтури, като службите ѝ — понеже се касае за смисловодни служби — се прехвърлят към Българската земеделска и кооперативна банка и популярните банки. Ние предвиждаме ежегодно по 130 милиона лева за лихвите на облигациите, издадени от централната Погасителна каса. Държавата поема върху себе си един дълг от кръгло 5 милиарда лева. Държавата ангажира своята кредитоспособност за един период от 20 години. Тя се натовари с тежки задачи. Всичко това би било оправдателно, ако действително проблемата за задълженията беше разрешена и в един дълг период тя не би била повдигана. Обаче, г-да народни представители, какво виждаме? Четири години не минаха от последния закон, който е измениян 17 пъти, и тази проблема на нова сметка изникна с острота и настоячивост, като преди този въпрос никога не е бивал разрешаван.

И понеже държавата не е в състояние безконечно да разрешава въпроса за задълженията, той вече се обръща на живеница. И тъй като ние не вземаме мерки да лъкуваме злото от кореня, а стрижем отгоре, и с своите бездействия поливаме отдолу корена, проблемата за задълженията ще продължава да съществува с голяма острота. И затова ние виждаме, че е по-добре ангажираме на нова сметка да се занимаваме с нея. Аз, обаче, съмтам, г-да народни представители, че ние трябва да минем в друг път, не да вървим по пътя на опрощения и намаляния, а да тръгнем по пътя на реставриране, на стабилизирание земеделското производство, за да може самият стопанин да покрие своите задължения с доходите, които не получи от своето земеделско стопанство.

Аз ще се помъча да препоръчам няколко мерки, които идат да преобразят земеделското стопанство, съобщие неговата структура, на една здрава база, за да може да се тури край на това положение.

Първо, трябва да се прекъсне процесът на раздробяване на земята. Трябва да се разреши въпросът за комасацията, за който се говори. Защото, г-да народни представители, има околини, в които земята е раздълбена вече на зроче, където има земеделец с един декар с половин декар земя на различни места и трябва да пътува няколко километра, да губи цял ден, да губи много усилия и средства, за да работи своята земя. Това е такова дребно разпокъсване на земята, че не може да става дума за никакво интензивно земеделие, за никакво модернизиране на земеделието.

Второ, трябва да се установи веднаж за винаги една минимална величина на земеделското стопанство, което трябва да се наследява само от един член на фамилията, като по тоя начин му се гарантира достатъчно количество земя, за да може от тази земя той да се изхранва, да може да добива средства, за да върши трайни подобрения, мелiorативни работи и да може да модернизира стопанството си. Иначе ние ще стоим на същото място, на което сме стояли досега. Обаче ако не се измъкне законът за наследството, всичко ще бъде напусто. Защото аз имам случай да наблюдавам села, които са комасирани от 10—15 години, но с закона за наследството те вършат наново към разпокъсване на земята, следователно ние ще наливаме от пусто в празно. Всички усилия, които досегашните министри на земеделието полагаха за развитието на службата по комасирането на земята, ще отидат на пусто, ако не турим край на това раздобр-

ление на земята, ако не измъкнем закона за наследството, защото, иначе, с едната ръка ще градим, а с другата ще разрушаваме.

Председател Стойчо Мошанов: Г-да народни представители! Часът е 9. Аз ви моля да се съгласите да работим тая вечер малко повече, докато се изчерпи листата на ораторите и остане утре да говори г-н министърът. Моля тия, които са съгласни с това мое предложение, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Стефан Стателов: Трето, трансформацията на земеделското производство, за която много говорим, трябва да стане с култури, които имат сигурни пазари, без големи колебания. Въ трансформираното земеделие ние ще намерим пласмент на повече работна ръка. По такъв начин ще водим най-успешна борба срещу най-голямото зло на съвременното общество — безработицата.

Г-да народни представители! Според проф. Янаки Молдов, загубите на българското земеделие са: 1) от неизползуване човешки сили — 1.708.500.000 л., защото не можем да намерим работа на селяните през зимата; 2) от неизползуване животинските работни сили — 1.258.225.935 л.; 3) от сушата ежегодно губим 1.000.000.000 л.; 4) от неизползуване оборския тор — 2.500.000.000 л.; 5) от болести по културните растения — 3.000.000.000 л. Всичко това прави 9.500.000.000 л. кръгло. Ако ние можем да водим борба срещу това зло, тези загуби биха се спестили и ние бихме увеличили националния доход годишно на глава с 1.500 л.

Самата криза, г-да народни представители, научи нашия земеделец да извършва сам трансформацията. Вие виждате, че той се ориентира вече към по-интензив и култури. Обаче в това отношение нашата бюрокрация също го спъва. Аз ще ви посоча един случай. Преди две години органи на Министерството на земеделието решават да закупят от Америка няколко нови сортове млади дръвчета за 200.000 л. Водят се преговори, парите се изпращат там, стоят цяла година, но никой от нашите хора не поема отговорността, къде да се извърши сделката, тук или там, и най-после американската фирма връща парите и сделката се осуетява. Ако тия дръвчета бяха доставени, може би щяха да растат у нас много добре и щяха да се развдят нови сортове, годни за вътрешна консумация и за външен пласмент.

Четвърто, ние трябва част по-скоро да разрешим въпроса за намиране на по-евтини и дългосрочни кредити за земедельците, с една ниска лихва, защото всяка по-висока от 3% лихва е пагубна за българското земеделско производство. Никой да не си прави илюзия, че земеделското производство може да носи лихва по-висока от 3%. Този въпрос може да се разреши по начина, за който говори тук един от нашите колеги — общата национална застраховка, където ще се съберат много средства, които именно трябва да бъдат хвърлени в земеделието.

Пето, изравняване цените на земеделските произведения с тия на индустриалното производство. По този въпрос, г-да народни представители, много се приказва и някои искат да кажат, че той е неразрешим. Аз мисля, обаче, не както в Германия днес водят организирана борба срещу неспазване нормите на печалбите, така също и ние можем да водим една успешна борба, като определим една норма на печалба на занаятчийски и индустриални произведения, като се предвиди и един съответен пункт в наказателния закон, че който продава по-скъпо от така определените норми, носи отговорност и се наказва тежко. Аз мисля, че и в туй отношение можем да водим една успешна борба.

Шесто, намисане на държавата в поддържане на по-високи цени на земеделското производство на вътрешния пазар, както прави днес Германия за всички продукти на земеделието, както прави днес и Англия. Германия прави това с своите защитителни мита, като не допуска внос на всички ония земеделски произведения, които биха конкурирали нейното производство. Въ Англия, г-да народни представители, има създаден закон, с който се урежда пласментът на произведенията в страната земеделски продукти. Там се позволява на производителите да даден земеделски бранш да се организират и те изключително имат право на пласмент на туй производство. Всички ония земеделци, които не влизат в тая организация, са длъжни да пласират производството си само чрез тая организация. По този начин се добива един монопол на производството и на плас-

мента на даден продукт и може да се води успешна борба с външната конкуренция. Така производството може да се пагажда количествено и качествено към нуждите на международния пазар. У насъ поддържане на високите цени става чрез Дирекцията за храноизнос. Навсѣкѣ днесъ се поставятъ като главни задачи: 1) резултатитѣ отъ труда на селянина да се запазятъ за самия него; 2) произведенитѣ отъ селянина продукти да стигнатъ до консуматора по най-късия пътѣ и съ най-малко разноси; 3) да се намалятъ и съвсемъ премахнатъ колебанията и смущенията на пазара; 4) да се осигури страната отъ изненади въ случай на война.

Именно затова азъ смѣтамъ, г-да народни представители, че Експортниятъ институтъ трѣбва да се реформира, като поеме тѣзи работи, защото това е една организация, която трѣбва да служи на производителитѣ и на националното стопанство. Тази организация не може да служи на посредникитѣ, защото никѣде въ свѣта нѣма организация отъ този родъ, която да служи на посредникитѣ и експортторитѣ. Въ Североамериканскитѣ щати, въ Англия, въ Германия, въ Италия, въ Дания, въ Холандия службата по износа и търговията съ земеделски продукти се намира къмъ министерството на земеделието. Споредъ мене, тая важна служба трѣбва да бѣде тамъ, за да защитава непосредствено интереситѣ на производителитѣ и народното стопанство, а не да служи на малка група посредници. Въ Експортния институтъ, г-да народни представители, има само единъ представител на кооперативнитѣ организации, и кога въ тази сесия на Експортния съветъ се повдигна въпросътъ за разширяване службата по пласмента на виното, за разширяване службата по пласмента на тютюна, експортторитѣ, чийто лични интереси се засѣгаха, се противопоставиха и провалиха тази инициатива. Това показва, че този институтъ не е на мѣстото си и той трѣбва да отиде другаде, където да изразява действително интереситѣ на производителитѣ и тѣхнитѣ организации. (Ръкоплѣскания)

Димитър Търкалановъ: Най-напредъ Експортниятъ институтъ трѣбва да бѣде освободенъ отъ своя директоръ г-нъ Капазирски.

Председател Стойчо Мошановъ: Моля ви се, г-нъ Търкалановъ, недейте така леко споменава имена. Дайте факти. Вне много леко си служите съ имена.

Димитър Търкалановъ: Той бѣше премѣстенъ отъ едно мѣсто на друго.

Председател Стойчо Мошановъ: Много леко си служите съ честта на хората. Вне пазите вашата честъ, пазете честта и на другитѣ!

Димитър Търкалановъ: Много Ви уважавамъ, г-нъ председателю, за да Ви кажа, че ценя честта на хората, обаче си позволявамъ да засегна едно име. Много Ви уважавамъ и уважавамъ и хората.

Председател Стойчо Мошановъ: Шадете честта на хората. Особено въ Парламента ние трѣбва да пазимъ честта на хората.

Стефанъ Стателовъ: Повдигна се въпросъ и много се спори, кѣде да бѣде водното отдѣление, дали къмъ Министерството на земеделието или къмъ Министерството на благоустройството. Този въпросъ не интересува толкова много производителитѣ, колкото въпросътъ, кѣде да бѣде Експортниятъ институтъ, защото производителитѣ се интересува повече да бѣде защитенъ пласментътъ на неговитѣ произведения.

Седмо, обединение на всички служби по външната търговия. Днесъ ние имаме, отъ една страна, Експортенъ институтъ отъ друга — отдѣлъ за външна търговия при Външното министерство и, отъ трета — Народната банка също има служба по износа и вноса. На тази разпокъсаност ние дължимъ, щото презъ месецитѣ юний и юлий, когато страната е патегнала отъ най-различни и вкусни плодове, като ягоди, череши, касиса, праскови и пр. и пр., витринитѣ на софийскитѣ магазини да сѣмъ укичени съ банани, за които се изнасятъ най-скѣпнитѣ валути, като английски лири. Този примѣръ го посочвамъ само за илюстрация. Тази разпокъсаностъ само спѣва една плановѣрна и положителна работа. Цѣлнитѣ свѣтъ отива къмъ централизация, а само ние сме се разпокъсали и всѣки шефъ върви по своя пътѣ, а не съ рѣдки случаи, когато единъ градъ, а другъ разваля.

Осмо, часъ по-скоро трѣбва да се реформиратъ службитѣ на Министерството на земеделието, като агродектелитѣ бѣдатъ между народа като учители въ туй голѣмо дѣло, което се започва съ трансформацията на българското земеделие, а не бюрократи изъ канцеларитѣ и по цѣли дни да даватъ сведения за било и не било. Ние констатираме единъ повишенъ интересъ въ нашия селянинъ, който иска да чуе думата на специалиститѣ, обаче тѣ сѣмъ заети да даватъ всевъзможни сведения, безъ да се използватъ за прѣжитѣ имъ задачи. Г-нъ министърътъ на земеделието трѣбва да си вземе белажка и да организира службата така, че тия хора да трѣгнатъ като учители, като апостоли между народа, а не да стоятъ въ канцеларитѣ.

Девето, нашата желѣзнопътна тарифа трѣбва да се ревизира. Често пъти за превозъ се взема толкова, колкото е стойността на земеделския продуктъ, който се превозва. Днесъ особено ние не сме въ състояние да превозваме оборски торъ, защото ж. п. такси сѣмъ три пъти по-големи, отколкото е стойността на самия торъ, а знаеми, че специалиститѣ отдаватъ голѣмо значение на оборския торъ за трансформацията на земеделието. За нуждитѣ на земеделието ж. п. тарифа трѣбва да бѣде нагледна така, че да не прѣчи, а да бѣде отъ полза за земеделското производство.

У насъ, г-да народни представители, не се обръща никакво внимание на постиженията на науката, или ако се обръща, то е много слабо. У насъ хората на науката въ опитнитѣ полета сѣмъ установили много сортове жито, тютюнъ, ръжъ, ечемикъ, бобъ и пр. по-доходоносни и по-издржливи на сушата, обаче нѣма кой съ една диктатура да накара българскитѣ селянини да произвежда и сѣмъ само тия сортове, които науката е доказала, че сѣмъ добри и доходоносни.

Г-да народни представители! Ако ние успѣемъ да механизираме сѣненето на зърненитѣ храни, ако ние успѣемъ да въведемъ редосѣялнитѣ, ползата ще бѣде голѣма. Въ България засѣваме около 20 милиона декара съ зърнени храни. Ако ги сѣемъ не съ ръка, а съ редосѣялки, ще се икономиса по 10 кгр. на декаръ, което се равнява на 200 милиона килограма; по 3 л., това прави 600 милиона лева повече националенъ доходъ. Да не бѣде 10 кгр. икономия, нека бѣде 5 кгр. тогава 20 милиона декара даватъ икономия 100 милиона килограма храни, които струватъ приблизително 300 милиона лева.

Хранитѣ у насъ се съхраняватъ при най-примитивни и първобитни условия. Ние нѣмаме хамбари такива, каквито трѣбва да бѣдатъ: слънчеви, провѣтриви; нашитѣ хамбари, кѣдето се съхраняватъ хранитѣ, сѣмъ напукани и въ тия пукнатини се развѣждатъ всички неприятели на зърненитѣ храни. Споредъ изчисленията на проф. Иванъ Ивановъ, въ България се губятъ 8—9% отъ цѣлото производство поради лошо съхраняване. Това се равнява на загуба отъ 700—800 милиона лева, което е въ вреда на националния доходъ. И въ това отношение смѣтамъ, че г-нъ министърътъ на земеделието трѣбва да застави съ твърдостъ всички стопани да си направятъ хамбари такива, каквито науката изисква, а тия, които сѣмъ бедни, да бѣдатъ подкрепени и тѣ да си направятъ подходящи хамбари за хранитѣ.

Правителството трѣбва всячески да насърчи кооперативнитѣ сдружения. Никой да не си прави илюзия въ това Народно събрание, че ще може да се води борба срещу кооперативнитѣ организации. Азъ смѣтамъ, че правителството трѣбва да защитава всички кооперативни организации, подъ каквато и да било форма, особено тия на производителитѣ, когато се касае за защита на тѣхнитѣ прѣки интереси. (Ръкоплѣскания отъ лѣво) И ако нѣкои мислятъ, че може отъ тукъ да се води борба противъ кооперативнитѣ организации и противъ производителитѣ, за да бѣдатъ тѣ разединени, а не организирани, за да водятъ дружно борба за своя хлѣбъ, тѣ сѣмъ на погрѣшенъ пътѣ и азъ смѣтамъ, че въ тази Камара нѣма да намѣратъ съчувствие и подкрепа. (Ръкоплѣскания отъ лѣво)

Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че ние трѣбва да вървимъ по пътя на икономитѣ. И смѣло мога отъ тукъ да заявя, че бюджетарната комисия не можа да изпълни задачата си тъй, както я разбира българскиятъ народъ, защото бюджетарната комисия допустна увеличение на консумативнитѣ разходи въ бюджетитѣ — това, което въ никой случай не трѣбваше да става. Азъ смѣтахъ най-напредъ, г-да народни предста-

вители, че Парламентът ще намали ония консумативни разходи, които министрите внесоха въ своите проекти.

Димитър Търкаланов: Това е вярно. (Ржкоплетска)

Стефанъ Стателовъ: Обаче ние не видяхме това, а напротив, допустнаха се увеличения, често пъти съ пазарлъци. И азъ съмъ мога да заявя, че ние сме още на 18 май въ дълата на Парламента. Ние почнахме да задоволяваме личните нужди тукъ и тамъ и стигнахме до едно положение, каквото даже и въ миналото не е имало. Азъ съмтамъ, че тѣзи г-да народни представители, които искатъ съ чужда пита поменъ да правятъ, които искатъ да правятъ увеличения консумативни за сметка на заплата на българския селянинъ, трѣбва да престанатъ съ това. Стига! Стига пазарлъци, стига разточителство! Ние сме дошли тукъ да бранимъ българското село. Но не ще го бранимъ като лъжливо плачемъ, а трѣбва да го бранимъ реално. Защото азъ чухъ тукъ г-нъ Петко Стояновъ да плаче въ защита на дребни интереси, видяхъ при бюджета на Министерството на правосъдието сцени, като на филмъ — да се изреждатъ всички народни представители, за да защитаватъ свои лични каузи и интереси. Г-да народни представители! Съмтамъ, че тия работи ние трѣбва да си ги кажемъ открито, защото вървимъ по лошъ пътъ. Стига сме вървѣли по този пътъ. Ние трѣбва да пестимъ парата на българския народъ.

По бюджета на Министерството на земедѣлието е предвиденъ единъ кредитъ отъ 500.000 л. за подобрене производството на ръжъ въ планинските райони — за набавяне семена отъ оригинални сортове, които ще се раздаватъ по намалена цена или безплатно. Азъ четохъ една студия отъ единъ нѣмски професоръ, който поставя изследването като последно срдѣство за спасяване на планинското селячество. Нѣма другъ изходъ предвидъ на това, че почвата е недоходоносна, бедна, че стопанскиятъ дворъ е далечъ отъ парцелитъ, че мѣстността е много прѣсечена, въобще има маса неудобства. Тия неудобства създаватъ една бедностъ, поради което между планинското население туберкулозата е взела голѣми размѣри. Ние знаехме, че туберкулоза има само въ градоветъ, а сега, напротивъ, виждаме, че на върха на планината има туберкулозно болни, вследствие на гладъ и на постоянно израждане. И въ това отношение г-нъ министърътъ на земедѣлието трѣбва да установи една твърда политика, както днесъ правятъ въ Германия — постоянно, смѣло осъществяване на разселването. По този начинъ ние ще водимъ борба срещу мизерията и израждането на селячеството въ планинските мѣста. Въсѣкакви други мѣрки сѣ палиативи и не могатъ да дадатъ никакви реални резултати. Планинското селячество трѣбва да бѣде смѣкнато въ низинитъ и да му се създадатъ условия, за да може да работи и да преживява. По този начинъ ще се запазятъ горитъ, защото населението ги унищожаватъ по необходимостъ, тъй като нѣма срдѣства отъ другаде да живѣе. Опустошенитъ мѣста ще бѣдатъ населени съ гори и държавата ще има по-голѣма полза.

Въ бюджета на Министерството на земедѣлието, г-да народни представители, има единъ кредитъ отъ 1.200.000 л. за засилване борбата съ болеститъ и неприятелитъ на овощнитъ дървета, лозята и зеленчуковитъ градини. Този кредитъ е съвършено малъкъ. Загубата отъ неприятелитъ на земедѣлскитъ култури нашитъ професори я оценяватъ на 3 милиарда годишно. Азъ съмтамъ, че съ такъвъ малъкъ кредитъ не можемъ да водимъ абсолютно никаква положителна, системна и резултатна борба. Въ това отношение трѣбватъ голѣми кредити. Трѣбва постоянство, защото азъ ще ви кажа, че черешовата култура въ България заива, вследствие неприятелитъ, които се развъдиха. Единъ пробивачъ снася въ ранна пролѣтъ яйцата си въ черешата, тя червеева и става негодна за консумация и за износъ. Борбата съ неприятелитъ по земедѣлскитъ култури ще трѣбва да се води твърдо, смѣло и организирано. Съ случайни мѣрки никога не можемъ да достигнемъ до добри и положителни резултати.

Г-да народни представители! Виждамъ въ бюджета на земедѣлието единъ кредитъ отъ 3.250.000 л. за поощрене производството на ранъ расадъ за ранни зеленчуци. Азъ съмтамъ, че това е полезно, защото производството на тия зеленчуци е доходно. Центроветъ, които произвеждатъ ранни зеленчуци, сѣ въ цѣлѣщо положение, каквото е, напр., с. Джулюница въ нашия край и селищата

по долината на р. Марица въ Южна България. И въ това отношение трѣбватъ повече грижи.

Г-да народни представители! Напоследъкъ силно се заговори за сушата и за борбата срещу нея. Нѣкои, водени отъ чисто личнитъ си интереси, искатъ да представятъ, че борбата противъ сушата ще се води изключително само съ напояването. Това е погрѣшна теза, защото ние съ напояването не можемъ абсолютно да водимъ никаква борба противъ сушата. Науката е установила начинитъ на борба противъ сушата и азъ ви казахъ, както и единъ отъ преждеговорившитъ каза, че въ държавнитъ опитни полета нѣма суша.

Стефанъ Цановъ: Има и тамъ суша, но не е така голѣма.

Стефанъ Стателовъ: Напр., ржководителътъ на Кнежанската опитна станция пише, че въ 1934 г., когато отъ ранна пролѣтъ още до прибиране на реколтата не е имало капка дъждъ, той е събралъ жито 188 кгр. на декаръ — повече, отколкото е срдѣното производство на нашия земедѣлецъ. Той казва, че сушата не е оказала толкова влияние, защото е спазвалъ принципитъ, които науката е установила: равно сѣене, за да може, докато има влага, коренната система на растението да бѣде развита и следъ това да може да черпи влага и сушата да не може да влияе. Но той казва, че почвата трѣбва да се обработва добре, защото добри резултати се получаватъ не само чрезъ наторяване, но и чрезъ добра обработка. Той казва, че трѣбва да се сѣятъ подобрани, чисти отъ плевели семена, които издържатъ на болести.

Тия сѣ начинитъ, по които се води въ държавнитъ опитни полета борба съ сушата: трѣбва да се изоставятъ тия пѣтища, по които се създаде тая психоза въ българския Парламентъ — да се отпускатъ срдѣства за оросяване само на една частъ отъ България — Пловдивско. Азъ съмтамъ, че въ нѣкой случай нѣма да се съгласите да се създава Ханаанска земя въ единъ районъ на България, който и безъ туй е надаренъ много добре отъ природата. Тамъ природата е изсипала съ две шепи. Въ Кричимъ, въ Катунца и пр. земедѣлскитъ стопани изкарватъ съ стотици хиляди лева доходи, а въ Северна България стопанитъ не могатъ да изкаратъ и 5 хиляди лева въ годината. Не може въ нѣкой случай да се допуска само тамъ да се даватъ пари за оросяване.

Нѣкой отъ лѣво: И тамъ сѣ бедни.

Стефанъ Стателовъ: Азъ говоря за нѣкои центрове. Въ Кричимъ, напр., стопанитъ не сѣ бедни, защото тая година изнесоха 2.500 вагона грозде, а въ нашия край въ Северна България 10 села не можахъ да изнесатъ 500—600 вагона грозде.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Привършвайте.

Стефанъ Стателовъ: Г-да народни представители! Трѣбва да се има предвидъ, че у насъ валежитъ сѣ срдѣно 650 литри на квадратенъ метъръ и че хората отъ нашитъ опитни полета казватъ, че при тая влага и при добро и рационално обработване на почвата може да има винаги нормална реколта.

Следователно, нашитъ агродеятели, хората на науката, хората на Министерството на земедѣлието не трѣбва да насочватъ своитъ усилия въ глуга линия — да работятъ само за оросяването, защото азъ не зная къде въ Северна България може да стане оросяване. Нека г-нъ министърътъ каже. Най-напредъ трѣбва да бѣде добре проучено дали има подпочвени води, защото ако почвата е прѣсечена, въ нѣкой случай не може да стане оросяване чрезъ баражи и канали. Само въ Пловдивския районъ може да стане таква оросяване. За оросяването трѣбватъ скѣпни съоръжения, бентове и др., за които ще се харчатъ милиарди левове държавни пари. Още не сме приели бюджета и започнаха да пристигатъ делегации отъ Пловдивско, водени отъ наши колеги, които казватъ, че оросяването е много важно и искатъ да грабнатъ първитъ срдѣства, които бихме пласували.

Понеже оросяването създава много доходи и увеличава стойността на земята, азъ съмтамъ, че всѣки, който иска оросяване, трѣбва да върви по пътя, посоченъ отъ закона за воднитъ синдикати отъ 1920 г. — стопанитъ да си направятъ синдикатъ, да си заложатъ имотитъ, да заематъ пари и да ги хвърлятъ за оросяване. Следъ това

ще получават много доходи и ще си изплатят заемите. Това ще постигнат с свои средства и усилия, а не с средствата на държавния бюджет.

Нъкой отъ дѣсно: Не може.

Стефанъ Стателовъ: Може, може, защото тамъ и безъ туй има благосъстояние.

Г-да народни представители! Трѣбва да помислимъ по тоя въпросъ, защото хората отъ Северна България вече искатъ да се ограничи плодовото производство въ Южна България, въ Пловдивския окръгъ, тъй като 3/4 отъ цѣлия нашъ износъ на зеленчуци и плодове е само отъ Пловдивския окръгъ и поради това за Северна България нѣма свободни вагони за изнасяне на плодовете — грозде, сливи и др. — които останали да гниятъ и се развалятъ. Обмисля се въпросътъ какъ да се ограничи Пловдивския окръгъ, за да има еднакви условия за износъ както въ Пловдивско, така и въ Северна България, защото, поради усиления износъ отъ Пловдивско, другитѣ части на България не могатъ да сварятъ да изнесатъ.

Г-да народни представители! Азъ имамъ тукъ нѣкои сведения, отъ които се вижда...

Обаждаатъ се: Ясно е!

Стефанъ Стателовъ: Свършвамъ. — Досега водните синдикати сѫ успѣли да организиратъ напояването само на 210 хиляди декари земя, да отводнятъ 90 хиляди декари, да канализиратъ 110 км. рѣчни корита. Чрезъ корекции на рѣки сѫ спасени 50 хиляди декари земя, следователно касае се за малки площи земя. При обработваемата площъ въ България 40 милиона декари, нѣма значение, че ще се оросятъ 100, 200, 300 или 500 хиляди декари земя. Това не представлява абсолютно нищо въ сравнение съ цѣлата обработваема площъ. Ние не можемъ да съсредоточимъ нашето внимание въ оросяването само на нѣкои краища. Средства трѣбва да се разпредѣлятъ навсякъде, слънцето въ тая страна трѣбва да грѣе навсякъде еднакво.

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звъни)

Стефанъ Стателовъ: Заклучавамъ.

Г-да народни представители! Винаги трѣбва да се спазва принципътъ на хармонията между финансовитѣ и икономически нужди и възможности на населението. Държавата, като взема съ едната рѣка, съ другата трѣбва да връща, за да може да се подпомага възстановяването на стопанството и да се влива нова кръвъ въ него. Когато запитали Рузвелтъ каква стопанска политика мисли да води, той казалъ: „Преди всичко ще гледаме интереситѣ на болшинството, а не на 10% отъ населението, които поставятъ на първо мѣсто своята печалба, а следъ това — човѣщината“. Ние ще водимъ такава политика — най-напредъ ще гледаме човѣщината, че тогава печалбитѣ.

Ето една политика, която смѣтамъ, че може да се следва отъ днешния кабинетъ и отъ болшинството въ това Народно събрание. Най-напредъ ще поставяме човѣщината, а после печалбитѣ, защото печалба безъ човѣщина е адъ.

Азъ ви моля, г-да народни представители, като имате предвидъ всичко това, да гласувате бюджета на Министерството на земедѣлието така, както е представенъ увеличенъ, съ акламации, съ общи одобрения, тъй както гласувахме военния бюджетъ. Ние трѣбва да пожелаемъ тоя бюджетъ да се представи догодина съ разширение на творческата му частъ, а не на консумативната, която трѣбва да бѣде намалена. Само по тоя начинъ ние ще поставимъ на здрава основа българското земедѣлие и ще осигуримъ благоденствието на българския земедѣлски народъ. (Ржкоплѣскания)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Димитъръ Марковъ.

Димитъръ Марковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Трѣбва да отбележа, че интересътъ къмъ поминъка на българския земедѣлецъ-стопанинъ е твърде голѣмъ. Днесъ проблемътъ за поминъка на селскитѣ стопани, за поминъка на българското село — което, всички тукъ признаваме, е грѣбнакътъ на народното стопанство, основата на финансовата и стопанска мощъ на държавата — е на преденъ планъ.

Г-да народни представители! Фактътъ, че всрѣдъ народното представителство съществува единъ живъ интересъ къмъ бюджета на Министерството на земедѣлието, фактътъ, че когато се разглеждаше този бюджетъ въ бюджетарната комисия, присѣдствуваша почти половината отъ народнитѣ представители, фактътъ, че правителството внесе съ редовния бюджетъ и единъ законъ за заемъ за нуждитѣ на българското земедѣлско стопанство, показва, че ние сме готови да отговоримъ на нуждитѣ на нашето земедѣлие. Азъ трѣбва да направя тази констатация, защото тукъ при другъ случай се каза, че Народното събрание разточителствувало.

Г-да народни представители! Много въпроси се повдигнаха тукъ отъ тази трибуна за земедѣлската политика на организираната държава, за политиката, която трѣбва да следва Министерството на земедѣлието, за да може наистина да се направи нашето земедѣлско стопанство по-рентабилно, за да се увеличи рентабилитетътъ на земята, за да не остане праздно пожеланието, което се отправя — да задържимъ българскитѣ граждани, живущи въ селата, като имъ осигуримъ тамъ всички условия за животъ, като имъ осигуримъ единъ поминъкъ. И тамъ е именно основниятъ въпросъ, споредъ мене: какъ да увеличимъ рентабилитетътъ на българската земя, за да можемъ наистина не само да създадемъ условия за сносенъ и културенъ животъ на тѣзи граждани, които населяватъ селата и се занимаватъ съ земедѣлие, но и да имъ осигуримъ единъ траенъ и постояненъ поминъкъ. Ако сме напълно съгласни, че раздробяването на земята е една отъ причинитѣ за повдигане рентабилитетътъ ѝ, ние трѣбва да намеримъ начинъ да спремъ по-нататъшното раздробяване, защото при него не е възможно да се предприематъ мѣрцитѣ, които ще спомогнатъ да се увеличи добивътъ отъ декаръ земя. Азъ смѣтамъ, че политиката на Министерството на земедѣлието ще трѣбва да бѣде насочена къмъ насърчаване засѣването на индустриалнитѣ и маслодайнитѣ растения. Въ основата на българското земедѣлско стопанство трѣбва да остане зърненото производство, но щомъ говоримъ за преобразяване на българското земедѣлие, за една трансформация, както е прието да се нарича, азъ смѣтамъ, че вниманието на органитѣ на Министерството на земедѣлието и на всички насъ трѣбва да бѣде насочено къмъ подобряване и насърчаване насажденията на индустриални и маслодайни растения. Г-да народни представители! Ние трѣбва да разберемъ, че не сѫ неограничени възможноститѣ за намиране пазари за българскитѣ зеленчуци и плодове. Тѣхниятъ износъ не може да се увеличава до безконечност. Ние трѣбва да насочимъ нашето внимание и къмъ такива произведения на земедѣлското стопанство, които биха имали консумация и сега, и въ други времена, когато може би ще ни трѣбватъ твърде много. Индустриалнитѣ и маслодайнитѣ растения могатъ да послужатъ и за създаване на постоянна индустрия, свързана съ земедѣлието, която би могла да ангажира ония дребни български селски стопани, които притежаватъ 20—25 или 30 декари земя, далечъ недостатъчна да ги изхрани, ако тѣ не намерятъ приложение на своя трудъ и въ други отрасли, свързани съ земедѣлското производство. Трѣбва да спомена също така, че ние трѣбва да създадемъ една чисто национална, родна горска индустрия, където бихме ангажирали труда на горското население, на тѣзи, бихъ казалъ, бедняци, които по силата на сѣдбата живѣятъ край нашитѣ гори, които съ своитѣ оскудни доходи далечъ не могатъ да изхранятъ своитѣ домакинства. Ние трѣбва да създадемъ условия за използване горитѣ за родната индустрия. Тая година ангажираме за Министерството на земедѣлието извънредни средства отъ 128.000.000 л. Азъ бихъ отправилъ пожелание, тия средства да не отидатъ само за помощи и насърчавания, а за трайни жизнени мѣроприятия, които биха оставили следи и следъ години, биха допринесли за увеличение рентабилността на земята. За увеличение рентабилитетътъ на земята чрезъ тѣй нареченитѣ интензивни култури, трѣбва да се намерятъ средства, за да направимъ трайни подобрения на българската земя — иригации, специално наторяване и пр.

Азъ повдигамъ мимоходомъ и въпроса за оползотворяване свободното време на българския земедѣлски стопанинъ. Всички сме съгласни, че той сѫ голѣма преданостъ, сѫ голѣма любовъ, сѫ голѣмо умение работи българската земя. Като признаваме тежкитѣ условия, при които той работи презъ лѣтото, ние също сме съгласни, че презъ голѣма частъ отъ годината неговото свободно време е неизползувано за народното стопанство, за об-

ществото. Азъ намирамъ, че сж потребни усилията не само на Министерството на земеделието, но координиранитъ усилия на всички органи на държавната власт, за да се намъри едно разрешение на тоя въпросъ. Върно е, че въ бюджета на Министерството на земеделието има предвидени достатъчно кредити за строежи въ горитъ, за отваряне на горски пщитища, поправка на други, съ което се цели по-правилно използване на горското стопанство, на богатствата на нашитъ гори, а същевременно да се създаде работа на мѣстното население, защото, споредъ плана на Министерството на земеделието, работнищитъ за тѣзи пщитища ще се взематъ предимно отъ работното мѣстно население. Въ това направление е направено нѣщо и отъ другитъ ведомства. Министерството на благоустройството, чрезъ така нареченитъ безработни групи за строежи на пщитищата и съоръженията, ангажира донѣкъде труда на земедѣлскитъ работници отъ селата, които, покрай своето слабо земедѣлие, могатъ да припечелятъ нѣщо отъ тѣзи строежи.

Но, г-да народни представители, тѣзи нѣколко начини досега разрешаваха само донѣкъде и временно проблемата за използване планомерно и стопански целесъобразно свободното време на българския земедѣлски работникъ.

Косю Аневъ: Само нѣколко думи ще кажа. Става въпросъ колко часа работи земедѣлецътъ и колко часа работятъ другитъ. Отъ една смѣтка, която направихъ сега, излиза, че земедѣлецътъ работи: 120 дни по 12 часа — 1440 часа; 200 дни по 6 часа — 1200 часа; 40 дни по 4 часа — 160 часа, или всичко 2800 часа годишно. Като се извадятъ 70 празници отъ 365 дни, оставатъ 295 дни. Пресмѣтнати при 8 часа работа дневно при другитъ професии, това прави 2360 часа. Като извадимъ тази цифра отъ горната — 2800 часа, излиза, че земедѣлецътъ работи 440 часа въ повече годишно.

Димитъръ Марковъ: Напълно съмъ съгласенъ. Но уважаемиятъ колега не ме е разбралъ. Азъ въ самото начало споменахъ, че трудътъ на българския земедѣлецъ не е за завиждане и че проблемътъ за използване на свободното време сжщо така не е отъ сега. Този проблемъ е отъ редъ години и време е вече да му се даде разрешение, особено сега, когато ние, г-да народни представители, въ настоящия моментъ сме обединени до единъ по земедѣлскитъ въпроси. Азъ чухъ преди малко отъ тая трибуна да се казва, че можемъ да стигнемъ дотамъ, че да гласуваме въ края на краищата бюджета на Министерството на земеделието съ акламация — единъ прецедентъ, който въ историята на българското Народно събрание не е отбелязанъ.

Азъ повдигамъ тѣзи въпроси не за да ги разрешимъ веднага, съ този бюджетопроектъ, защото трѣбва да признаемъ, г-да народни представители, както споменахъ въ началото, че въ редовния бюджетъ, както и въ извънредния, по силата на който ще се изразходва току-що сключениятъ заемъ, на много отъ тѣзи въпроси, които азъ поставямъ и които поставиха и други г-да народни представители, отговоръ нѣма. А тѣ сж въпроси, които съществуватъ и които ще трѣбва да се обсъждатъ и обмислятъ, за да имъ се даде едно правилно разрешение. Безъ това, г-да народни представители, бждете сигурни, че тая любовъ, съ която българинътъ земедѣлецъ работи своята земя, съ която работи въ своето село, за да го издигне и въ стопанско, и въ културно, и въ благоустройствено отношение, ще угасне. Нѣма по-удобенъ моментъ за тѣхното разрешение отъ този, който съществува сега въ България, когато другитъ въпроси около управлението сж поставени въ българската общественост на заденъ планъ и когато имаме едно пълно обединение въ Народното събрание и въ управлението.

Азъ споменахъ, г-да народни представители, че ми прави впечатление, какво кредититъ, които ще бждатъ разходвани по силата на сключения заемъ, сж по-скоро помощи. Тѣ сж кредити, които ще отидатъ не за нѣкои трайни мѣроприятия. Може би ще останатъ известни следи отъ тѣхъ. Но азъ предпочитамъ да имаме една система, да имаме единъ планъ, който да следваме. Да вървимъ не по пътя на помощитъ, а по пътя на конструктивната работа вървъ българското село.

Г-да народни представители! Въ духа на туй, което казахъ, азъ не мога да не се спра и върху другъ единъ проблемъ — проблемътъ за българското лозарство. Азъ имамъ случай тукъ по законопроекта за подобрене ценитъ на вината да кажа, макаръ и накратко, моето раз-

бирание и да изнеса болкитъ и тежненията на избирателитъ отъ Преславска околия, които ме изпратиха тукъ. Сега ще направя само следнитъ констатации. Ако всички сме съгласни, че по пътя на насаждане лозя ние сме дошли до крайния предѣлъ...

Нѣкой отъ дѣсно: Ясно е.

Димитъръ Марковъ: Не Ви е ясно. — ...и че трѣбва съ законъ да се спратъ по-нататъшни насаждения на лозя, азъ ви питамъ, имате ли нѣкаква идея сега, въ този моментъ, при тази задрѣстеностъ, какъ ще разрешимъ проблемътъ днесъ, утре и въ близкитъ години? Ще трѣбва ли да чакаме нѣкоя лоша реколта въ България? Ще трѣбва ли да чакаме нѣкоя лоша реколта въ тѣзи държави, въ които внасяме грамадни количества отъ нашитъ десертни грозди? Азъ отговарямъ решително: не. Ние ще трѣбва, г-да народни представители, да си изработимъ единъ планъ за регламентиране на производството. Азъ намирамъ, че е наложително Министерството на земеделието и Българската земедѣлска банка да взематъ инициативата за постройка на голѣми винарски изби въ винарскитъ райони, за да можемъ да приготвимъ типъни вина. Защото, г-да народни представители, съ тѣзи малки, отдѣлни, разхвърляни изби тукъ и тамъ въ България ние не сме годни да отговоримъ не само на изискванията на нашия пазаръ, който отъ година на година става по-капризенъ, но още по-малко сме годни да отговоримъ на изискванията на единъ износъ. Трѣбва една система въ това отношение, за да можемъ действително този периодъ на организация, на регламентация да го изживѣемъ безъ сътресения.

Г-да народни представители! Понеже по въпроса за нашия износъ на разнитъ земедѣлски произведения преди мене имаха случая да говорятъ обширно други г-да народни представители, азъ ще кажа само следното. Най-напредъ ще направя следната уговорка: да не помисли нѣкой, че завиждамъ на особенитъ условия, изключително добри, при които е поставено лозарството и овощарството въ Южна България. Далечъ, г-да народни представители, отъ мене тази мисль. Не е възможно човѣшката ръка да измѣни коренно благоприятнитъ природни условия, съ които Богъ щедро е надарилъ този нашъ край. Азъ само бихъ помолилъ още отсега да се помисли въ Министерството на земеделието, въ Експортния институтъ и въ други отговорни мѣста, възможно ли е да стане едно райониране на разнитъ десертни грозди и доколко могатъ да се поставятъ въ хармония интереситъ на различнитъ райони, за да не се отиде до положението да предизвикаме наистина известна завистъ. Защото, ако природата щедро е надарила този край, ние и чрезъ допълнителнитъ приспособления, които бихме направили съ помощта на организираната държавна власт, можемъ да създадемъ наистина единъ голѣмъ приоритетъ и едно свръхвъзнаграждение на земедѣлския трудъ тамъ, когато други области, които се занимаватъ съ сжщитъ култури, получаватъ по-малко. Азъ зная, че и другаде има нужда отъ изби, има нужда и отъ хладилници. Поуката отъ тазгодишния износъ е много ясна: говорено е навсѣкжде, писано е и по вестници, и по списания, че ние трѣбва да удължимъ периода на нашия износъ на грозде, да можемъ по-дълго време да изнасяме грозде и по-дълго време да се задржимъ на чуждитъ пазари. Единъ отъ начинитъ за това е този, който науката е установила — възможността да се запазватъ тѣзи продукти въ хладилници. И сега именно азъ искамъ да зная, защо трѣбва хладилницитъ да се сложатъ на първо мѣсто тамъ, където сж най-благоприятни условията за дълготраенъ по време износъ, а не тамъ, където износътъ е краткотраенъ по време. Ето тѣзи въпроси азъ повдигамъ, г-да народни представители, и тѣ трѣбва да намѣрятъ своето разрешение. Защото ако ние отидемъ само дотамъ, да ограничимъ засаждането на лозя, безъ да помислимъ да се справимъ съ сегашното положение, ние нѣма да можемъ да отговоримъ на въпроса, какъ да заздравимъ нашето лозарство.

Г-да народни представители! Азъ трѣбва да кажа и нѣколко думи за една дейностъ, която не е свързана прѣко съ Министерството на земеделието, а е свързана съ Дирекцията за храноизносъ, и то не за да я възхвалявамъ или за да я критикувамъ, но за да направя една препорѣка на Народното събрание и на управлението по единъ въпросъ, който не е съвсемъ новъ. Това е въпросътъ за хамбаритъ, не за тѣзи голѣми силози, за които по-рано имаше създаденъ фондъ на експортнитъ при-

станция на Дунава и Черно море. Азъ повдигамъ въпроса да се направятъ хамбари въ приемнитѣ пунктове, хамбари не много голѣми, хамбари не много скъпи, но хамбари снабдени съ нуждитѣ приспособления за приемане на храната и за пречистването ѝ още при приемането, за доброто ѝ съхраняване и манипулиране. Азъ бихъ препоръчалъ на вниманието на г-да народнитѣ представители единъ такъвъ складъ за приемане на храни въ Ловечъ, ...

Стефанъ Радионовъ: Браво!

Димитъръ Марковъ: ... строенъ отъ тамошната популярна банка; единъ складъ, който отговаря на всички изисквания на науката и техниката. Азъ искамъ да повдигна въпроса, не е ли възможно това да стане една широка обществена инициатива. Да се обясня, г-да народни представители: 65% отъ агентитѣ на Дирекцията за храноизносъ сѣ кооперации, кооперативни сдружения и 35%, споредъ даннитѣ, които се дадохъ пакъ тукъ, въ Народното събрание, сѣ частни търговци. Азъ искамъ да кажа, не е ли възможно това да бѣде една обществена инициатива, толкова повече, че болшинството отъ агентитѣ на дирекцията сѣ кооперативни сдружения, съ участие на тѣхни централи, на самитѣ кооперативни. Не е ли възможно, съ участието на държавата, да се устроятъ постепенно въ всички голѣми приемателни пунктове такива хамбари? Защото, г-да народни представители, споредъ даннитѣ...

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звъни) Моля, завършете!

Петко Стайновъ: Нека говори — тѣ сѣ интересни въпроси.

Димитъръ Марковъ: Свършвамъ. — ... споредъ даннитѣ, които се дадохъ тукъ, ако се не лъжа отъ уважения министъръ на финанситѣ, Дирекцията за храноизносъ събира ежегодно 600 милиона килограма храни, отъ които, пакъ споредъ даннитѣ, които има Дирекцията за храноизносъ, повече отъ две трети се събиратъ въ първитѣ три или четири месеци следъ вършитбата — храни, които, по силата на този монополенъ режимъ и по силата на положението, въ което се намира зърнената ни търговия съ чужбина, стоятъ въ складовѣтъ много месеци. А науката и практиката сѣ показали, че има най-малко 4% загуба при едно сравнително добро съхраняване не въ обикновени селски хамбари, а въ едни горедолу пригодени хамбари, но хамбара, кждето не става предварително пречистване на хранитѣ и кждето нѣма възможностъ за правилното имъ манипулиране. А изследванията, пробитѣ, които сѣ правени за съхраняване и у насъ, и въ Чехия, кждето има подобни инсталации, и въ Унгария, кждето има полудържавни такива — не силози, не говоря за такива, говоря за хамбари на приемателнитѣ пунктове, кждето, повтарямъ, храната ще бѣде пречиствана още при самото ѝ приемане и кждето ще се създадатъ условия за нейното правилно съхраняване и манипулиране — пробитѣ, казвамъ, сѣ показали, както у насъ, така и въ другитѣ страни, че загубата въ такъвъ случай се намалява на 1%. Всѣки отъ насъ, г-да народни представители, може да си направи смѣтка, каква печалба ще бѣде за народното стопанство, каква добра грижа ще положимъ ние и управлението, ако този въпросъ го сложимъ частъ по-скоро на разрешение и запазимъ поне туй, което е сега въ рѣцетѣ ни. Съ това, увѣрявамъ ви, ще заслужимъ благодарността не само на днешнитѣ земеделски стопани, но и на всички тия, които следъ тѣхъ ще работятъ въ земеделието.

Стефанъ Цановъ: Само въ моето село мишките изядатъ за 2 милиона лева храни.

Димитъръ Марковъ: Тия загуби азъ не ги смѣтамъ, а говоря само за 4-тѣ процента.

Стефанъ Радионовъ: Има мишки съ два крака.

Председателъ Стойчо Мошановъ: (Звъни)

Димитъръ Марковъ: Г-да народни представители! Преди да завърша, трѣбва да кажа нѣколко думи и за нашето горско дѣло. Преди малко мимоходомъ споменахъ, че въ бюджета се предвиждатъ кредити за работа въ горитѣ по направа на пътища, които, все пакъ, по моя

преценка, а вървамъ и по преценка на мнозина отъ насъ, ще спомогнатъ за разрешаване именно на въпроса, какъ да дадемъ възможностъ за една допълнителна работа на земеделца въ нашето село. Но да ви кажа, г-да народни представители, азъ намирамъ че стопанската експлоатация на нашитѣ гори не е дала въкои особено добри резултати. Цифрата, която се дава тукъ за увеличение на прихода, вследствие стопанската експлоатация, може би къмъ 100 милиона лева, отъ пародностопанско гледище не ме задоволява. Защото ако тия приходи, реализирани отъ стопанската експлоатация, сѣ за смѣтка на намалената надница на този, който работи въ гората; ако въ замѣна на тази намалена надница имаме едно твърде чувствително и съ нищо неоправдано увеличение на ценитѣ на всички дървени материали, не е тая цифра отъ 100 милиона лева, която отъ пародностопанска гледна точка трѣбва да ни задоволи. Азъ смѣтамъ, че въ това направление трѣбва да се рационализира начинътъ, по който ще бѣдатъ използвани нашитѣ гори. Азъ също така трѣбва да обърна вниманието на г-да народнитѣ представители и върху единъ другъ фактъ, който се изнесе тукъ, въ самото Народно събрание, а именно, че законътъ за горитѣ се нуждае отъ едни поправки и то твърде съществени, защото, по признанията на специалисти, по признанията и на органи на Министерството на земеделието, той като че ли е правенъ — и фактически е така — само съ огледъ на иглолистнитѣ гори въ Родопския и впоследствие въ Пиринския масиви. За Старопланина, като почнете отъ Дунава и свършите на Черното море, той е явно непригоденъ. Защото, г-да народни представители, ако ние тукъ говоримъ за подобрението, за рационализирането на нашето скотовѣдство; ако търсимъ начинъ да намѣримъ кредити и ще гласуваме съ голѣмо желание тия кредити, за да допринесемъ нѣщо за подобрене на нашето скотовѣдство, било на нѣщата раса, било на подобрената съ чужда раса, азъ въ този законъ за горитѣ и въ нарежданията, които се издаватъ, не виждамъ съ нищо да се улеснява нашата задача по отношение на планинското население. За други околи азъ чухъ тукъ дани. Азъ съмъ длъженъ, г-да народни представители, да ви кажа, че отъ 50-хиладното население, което живѣе въ Преславска околия, 20,000 души живѣятъ край горитѣ. Това население носи всичкитѣ тежести, които може да носи едно население, което живѣе край горитѣ — ние ги знаете кои сѣ, нѣмамъ време да спирамъ сега вниманието ви на тѣхъ и да ги изброявамъ — но горитѣ за него сѣ недостъпни. Трѣбва да отбележа, г-да народни представители, че тия гори сѣ и твърде малочислени засега — тамъ въкакво особено ценни дървесни материали не се намиратъ — но сѣ крайно пригодни за паша. Тукъ се четохъ статистики, че числото на овцетѣ намаляло. Не говоря за козитѣ, съ които, по силата на една административна наредба на нашитѣ лесничей, въ течение на 2-3 години въ нашия край се ликвидира, и не повдигамъ тукъ въпроса да ги пустимъ на нова смѣтка въ горитѣ — трѣбва да бѣда добре разбранъ. Ние говоримъ за намаление на добитъка — едѣръ и дребенъ — ние говоримъ за скотовѣдството. Дайте да помислимъ да улеснимъ по нѣкакъвъ начинъ съ-годе поминѣка на тѣзи, за което нѣмаме другъ начинъ, освенъ чрезъ създаване на работа и чрезъ допълнителенъ поминѣкъ край горитѣ. Азъ намирамъ, че още отсега, преди да се направятъ измѣнения въ закона за горитѣ, г-нъ министърътъ на земеделието би могълъ, съ съответно административно разпореждане, да улесни скотовѣдството въ планинскитѣ и полупланинскитѣ краища.

Ще ви кажа единъ куриозъ, г-да народни представители. Село Ришъ, Провадийска околия — едно често балканско село, заградено отъ четиритѣ страни съ гора — разполага съ 2,500 глави дребенъ добитѣкъ и съ нѣколко стотинъ глави едѣръ добитѣкъ, а му разрешаватъ тази година обекти въ гората за паша само за 1,500 глави дребенъ добитѣкъ и 250 глави едѣръ добитѣкъ — система на контингенти я наричатъ вече тамъ.

Никола Стамболиевъ: И тамъ контингенти!

Димитъръ Марковъ: Азъ не зная дали е възможно да става пашата по смѣнно: единиятъ добитѣкъ да ходи тамъ единъ или два часа и да го свалятъ, за да отиде другиятъ добитѣкъ. Това е фактъ, г-да народни представители. И трѣбваше да се обясняваме надълго и нашироко, че за тия гори, които сѣ високостеблени, 15-20-годишни, и които ще се сѣкатъ подиръ 2-3-4-5-6 години —

според плана съчетено имъ е предстоящо — и отъ гледна точка на закона за горитѣ, и отъ гледна точка на горската наука и техника нѣма никакви прѣчки да се разреши тамъ сега паша, каквато не се разрешава само затуй, защото били включени въ 5-10-годишенъ планъ и щѣли да се съкатъ подирѣ нѣколко години. Всички сме съгласни, че по този начинъ, при тия разбирания и съ този законъ за горитѣ, който имаме сега, не само не можемъ да подпомогнемъ развитието на скотовъдството, но не можемъ и да го закрепимъ, не можемъ да улеснимъ отчасти поне поминѣка на тия хора.

Г-да народни представители! Азъ не се съмнявамъ въ добрата воля на г-нѣ министра на земедѣлието и държавнитѣ имоти и вѣрвамъ, че той, въ кръга на този законъ, доколкото това е възможно, още сега ще се постарае да намѣри начинъ, щото населението, въ тѣзи пазински краища да бѣде улеснено по отношение на скотовъдството. Свини тамъ не могатъ да се отглеждатъ, защото нѣма мѣсто за паша. Азъ не виждамъ по какъвъ начинъ, съ какви мѣрки ние можемъ да поощримъ частната инициатива, да насърчимъ и да улеснимъ тия хора, които изкарватъ поминѣка си отъ свиневадството. Думата ми бѣше, че не се съмнявамъ въ добрата воля на г-нѣ министра на земедѣлието и държавнитѣ имоти и съмъ убеденъ, сигуренъ съмъ, че той, въ кръга на закона, ще направи всичко, каквото е възможно. Моля го, както и други народни представители отъ това мѣсто го помолиха, да обмисли въпроса и чакъ по-скоро да внесе нужните измѣнения въ закона за горитѣ.

Г-да народни представители! Азъ само повдигнахъ тукъ нѣколко въпроси и се опитахъ да дамъ на нѣкои отъ тѣхъ една насока за разрешение. Отъ сѣщото туй мѣсто (Сочи трибуната) се изказаха и други мнения. Азъ завършвамъ съ едно пожелание къмъ Народното събрание: да установимъ единъ планъ, идеята за който е на зрѣла вече въ главитѣ на всички ни, който да одѣлотовимъ, да го приложимъ, за да покажемъ, че нашитѣ грижи не сѣ само грижи книжни, а сѣ грижи истински.

Въ този редъ на мисли, г-да народни представители, азъ не мога да не спомена, че все пакъ този планъ, тѣзи наши грижи ще бѣдатъ провеждани отъ органи на Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти. Всички ми уважения къмъ г-да агрономитѣ, къмъ г-да ветеринарнитѣ лѣкари и къмъ г-да лесовѣдитѣ, но трѣбва да отбележа отъ трибуната на Народното събрание, за голѣмо мое прискърбие, че между тѣхъ работитѣ не върватъ съвсемъ гладко. Нѣкои агрономи, нѣкои ветеринарни лѣкари и нѣкои лесовѣди, тѣй нѣщо единъ на другъ касъ не правятъ. Въ София какъ е не знамъ; азъ говоря за провинцията, където ще провеждаме тия мѣроприятия на Министерството на земедѣлието. И азъ бихъ помолилъ г-нѣ министра на земедѣлието, въ чиято добра воля, както казахъ, не се съмнявамъ, да ни улесни, за да може този планъ, който се чертае тукъ, въ Народното събрание, да се изпълни, и тѣзи срѣдства, които се даватъ за българското земедѣлие, да отидатъ правилно и по своето предназначение; да направи известни усилия и той, щото това неслѣгасне, което се чувствава между нѣкои отъ органиѣ на неговото ведомство; тази дисхармония, която неприятно звучи не само въ нашитѣ уши, но и въ ушитѣ на българския селякъ, да бѣде премахната. Преди нѣколко дни, г-да народни представители, азъ четохъ въ единъ вестникъ, че въ Плевенъ служителитѣ при Министерството на земедѣлието и държавнитѣ имоти се обединили; изгладили всички дразги помежду си. Значи, имало е дразги, та сѣ ги изгладили. Толкова по-добре. Нека по този пътъ, по внушения на г-нѣ министра и по наши внушения, тия органи да заработятъ съ единъ ентузиазъмъ, да заработятъ съ една такава вѣра, отъ каквата ние всички сме въодушевени, отъ каквата сѣ въодушевени и г-да министритѣ — вѣра въ бѣдешето на нашата земя. (Обши ржкоплѣскания и викове „Браво!“)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представителъ г-нѣ Иванъ Халаджевъ.

Иванъ Халаджевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Съ особено задоволство трѣбва да констатирамъ, че интересътъ къмъ нашето земедѣлие, се увеличава все повече и повече. Бѣше време, когато на земедѣлието се гледаше нѣкакъ си отгоре, като на занятие, което не заслужава внимание. Когато ставаше въпросъ за просперирание на нашата страна, за нейното икономическо издигане, винаги се гледаше къмъ други отрасли и зач-

тия, но не и къмъ земедѣлието. Въ течение на 2 дена вече отъ трибуната въ тази свещена сграда се казаха много ценни мисли за нашето земедѣлие; изказаха се много пожелания, дадохъ се много напастивия отъ много оратори, по все пакъ, понеже проблемътъ е твърде голѣмъ, има да се каже още твърде много. Извинявай се, че може би и азъ ще бѣжа малко по-дълъгъ, но предвидъ на това, че времето е твърде напреднало и вслѣчки сме твърде много изморени, азъ ще се стремя да скѣся онова, което имамъ да говоря. Азъ ще засега, г-да, нѣкои други въпроси, които не бѣха засегнати досега.

Г-да народни представители! Банално е станало да се казва, че нашето земедѣлие е дребно. Отъ друга страна, известно е на всички ви, че грѣбнакътъ на нашето национално стопанство е земедѣлието. И когато става въпросъ за повдигане националния доходъ, ние безъ друго ще трѣбва да имаме предвидъ издигането преди всичко на нашето земедѣлие. Но преди да разрешимъ този въпросъ, ние трѣбва да разрешимъ другъ единъ голѣмъ социаленъ проблемъ. Това е проблемътъ за глада за земя. У насъ, г-да народни представители, има гладъ за земя. Този гладъ се почувствува особено остро следъ голѣмата война, когато бѣха отрѣзани живи части отъ българската земя, и то такива, които бѣха богати земедѣлски области. Освенъ това, останали въ тѣзи малки граници, въ нашата страна придойдоха и наши братя бѣжанци, за които държавата също трѣбваше да се погрижи. Все пакъ, обаче, ние бихме могли да намѣримъ още много земя, която бихме могли да оползотворимъ. Въ страната има маса блатъ и мочурища, отъ които, ако се отводятъ, по мнението на специалисти въ тази областъ, биха се добили минимумъ единъ милионъ декари земя, която великолепно би послужила за оземяване на малоимотни и безимотни земедѣлци.

Георги Лазаровъ: И много манастирски имоти има.

Иванъ Халаджевъ: Да, и манастирски имоти има.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Завидѣлъ си на Рилския манастиръ! Той е светиня — нѣма да я разрушимъ!

Иванъ Халаджевъ: Така сѣщо, г-да народни представители, покрай тия обществени земи, у насъ има още много земи, които се притежаватъ отъ частни лица, които не знаятъ нито границитѣ имъ, нито синоритѣ имъ, нито веднажъ не сѣ ги пропорили съ собственъ плугъ или оросили съ собствената си потъ. Крайно време е да издигнемъ класическия принципъ: земята трѣбва да принадлежи на она, който влага собствения си и непосредственъ трудъ въ нея. (Ржкоплѣскания отъ лѣво) Въ това направление, г-да народни представители, азъ сѣгамъ, че ще трѣбва да искаме да бѣде приложенъ законътъ отъ 1921 г. за трудовата поземлена собственост (Ржкоплѣскания отъ нѣкои въ лѣво), или, съ други думи, тая земя трѣбва да притежава она, който я обработва, максимумъ до 300 декари (Ржкоплѣскания отъ лѣво), за да можемъ да оземимъ тия, които искатъ да работятъ и да коватъ величието на тая страна.

Стефанъ Цановъ: Старото евангелие чети, бай Иване, и нѣма да срѣцнешъ.

Иванъ Халаджевъ: Тукъ му е мѣстото, г-да народни представители, да спра вашето просѣтено внимание и върху другъ единъ въпросъ. Това е въпросътъ за земята на изселващитѣ се турци, поне въ моя край, където тѣ сѣ въ една доста компактна маса. Презъ 1934/35 г. имаме масово изселване на турци, което създаде единъ особенъ родъ търговия и което впоследствие породила маса комплицирани отношения, които и до днесъ не могатъ да бѣдатъ уредени отъ нашитѣ сѣдилища. Азъ мисля, че трѣбваше да се предвиди въ настоящия бюджетъ една сума за изкупуване отъ държавата, респективно отъ Б. з. к. банка, земята на изселващитѣ се турци, отъ която да се образува единъ фондъ, който да послужи сѣщо така за оземяване на малоимотни или безимотни земедѣлци, като имъ се даде и единъ дългосроченъ и евтинъ кредитъ.

Не бива да се изпуска изпредвидъ и друго едно обстоятелство. Ще трѣбва по силата на единъ законъ, създаденъ пакъ отъ това Народно събрание, въ което българскиятъ народъ има вѣра и отъ което очаква твърде много, да бѣде запазенъ отъ продажба отъ страна на кредиторитѣ единъ минимумъ отъ 50 декари земя. Въ това направление бѣше направено нѣщо презъ 1932 г., но впоследствие се измѣни. Ние трѣбва да измѣнимъ и

чл. 781 от закона за гражданското сѝдопроизводство, като предвидимъ, че единъ минимумъ отъ 50 декари земя на земеделеца не може да бѝде продавана отъ никакъвъ кредиторъ, даже и отъ Земеделската банка. По тоя начинъ ще привържемъ земеделеца къмъ земята и ще го накараме да ѝ служи истински; а служейки на нея, той ще служи и на българската държава.

Г-да народни представители! Проблемътъ за оземязването е твърде голѝмъ. За неговото правилно разрешаване се искатъ срѝдства. Нашиятъ селянинъ, нашиятъ земеделецъ, казахъ отначало още, е дребенъ собственикъ. Той не притежава тия срѝдства. И затова държавата, респективно Българската земеделска и кооперативна банка, която е банка на българския народъ — създадена е още въ турско време отъ Митхадъ паша — трѣбва да се притече и тукъ на помощъ и да даде кредити, и то съ ниска лихва и на дългосрочно изплащане. Придобили тоя кредитъ, оземеленитъ земеделци могатъ спокойно въ едно по-дълго време да изплатятъ тая земя, да станатъ постепенно собственици и да се пробиятъ къмъ нея. Защото, г-да народни представители, забележете, най-голямъ родолюбецъ е българскиятъ селянинъ, българскиятъ земеделецъ, защото той пазѝ земята си като светиня. Не сѝмъ малко случаетъ, когато за парче земя, за една бразда сѝ ставали убийства. Българскиятъ земеделецъ никога не може да очаква на своята земя чуждо знание и винаги държи българскиятъ трикопъръ, когато българскиятъ капиталъ въ много случаи, когато стане въпросъ за неговото облагане, издига чуждо знание надъ своитъ банки.

Г-да народни представители! Въ тоя редъ на мисли азъ ще спра вашето просѝтено внимание върху другъ единъ, твърде голѝмъ въпросъ, който чака своето разрешение и който, смѣтамъ, ще се наложи и ще намери правилно разрешение отъ това Народно събрание. Това е въпросътъ за задълженията на земеделцитъ. Макарь въ настоящия случай въпросътъ да не е поставенъ, все пакъ той е свързанъ съ бюджета, и азъ го поставямъ на вашето просѝтено внимание.

Г-да народни представители! Задълженията на земеделцитъ, правени презъ годинитъ, когато земеделското производство имаше цена, когато то се търсѝше, правени при една по-друга стопанска конюнктура, трѣбва днесъ да бѝдатъ намалени. Трѣбва да бѝдатъ облекчени българскиятъ земеделци, да почувствуватъ, че сѝ свободни, че надъ главата имъ не тежатъ като Дамоклиевъ мечъ задължения, за да могатъ да се отдадатъ съ истинско себепристрастие на работа върху българската земя.

Нѣма да ви изтъквамъ подробно, съ статистически данни, какви сѝ по голѝмина нашиятъ стопанства, защото се каза отъ много народни представители отъ тая трибуна, че Народното събрание не е семинаръ. Все пакъ, обаче, азъ не мога да не ви кажа, че у насъ, г-да народни представители, 60% отъ земеделскиятъ стопанства притежаватъ едва до 50 декари земя. И когато ние искаме да се притечемъ на помощъ на нашиятъ земеделци, безспорно, трѣбва да държимъ смѣтка за това.

Другъ единъ голѝмъ въпросъ, който сѝщо така е въ връзка съ нашето земедѝлие, това е въпросътъ за данъчната система по отношение на земята. Тая данъчна система, която сега съществува, да се облага земята на декарь, е осѝдена отъ финансово-правната наука, защото земеделецътъ трѣбва да плаща и когато земята дава плодъ, и когато не дава плодъ, и когато е угаръ, и когато е бита отъ градушка, а така сѝщо и когато я сполети суша, както бѝше миналата година. Крайно време е да въведемъ подоходния данѝкъ за земята, който да обхваща облагаемия обектъ въ неговата цѝлостъ. Той ще вземе подъ внимание както доходитъ отъ земята, така сѝщо и есикитъ ония задължения, които тежатъ върху облагаемия обектъ, а сѝщо и ще остави единъ екзистенцѝ минимумъ за преживяване.

Г-да народни представители! Отъ тая трибуна се говорѝ твърде обширно за нашето производство. Много отъ ораторитъ казахъ какво е то. Но азъ не чуѝхъ нито единъ отъ тѝхъ да се спре върху въпроса за обработката на нашата земя. Нашиятъ земеделецъ, нашиятъ селянинъ все още продължава да работи земята си по единъ примитивенъ начинъ. У насъ съществува тѝ наречената екстензивна система на обработване земята, тѝ наречената триполна система. Крайно време е да преминемъ къмъ интензивната система на обработване на земята. Но това изисква, отъ една страна по-голѝми срѝдства, и, отъ друга страна, по-нови и солидни земеделски оръдия и машини.

Позволете ми, г-да народни представители, да спра вашето внимание само на две-три цифри относно оръдията, съ които се обработва земята у насъ. Споредъ статисти-

ческиятъ годишникъ на Института за стопански проучвания при Университета за 1934 г., въ цѝлата страна има 880.000 земеделски стопанства. Въ тия 880.000 земеделски стопанства земята се обработва съ 453.573 дървени рала, 375.000 плугове, желѝзни и дървени, тѝ нареченитъ трупици, 39.759 брани, 2.824 валащи и т. н. Отъ тия данни може да се извади само единъ изводъ — че нашето земедѝлие все още се намира въ стадия на първобитната обработка на земята. Крайно време е да бѝде замѝнено дървеното рало съ желѝзния плугъ, но не съ желѝзнитъ плугове № 7 на Димитъръ Христовъ, които и сега още лежатъ въ клоноветъ на Земеделската банка, а такива, които съответствуватъ на податнитъ сили на българския въпрѝтатенъ добитѝкъ.

Въ това направление, г-да народни представители, ще спра вниманието ви и върху въпроса: съ каква физическа сила се обработва нашата земя? Ще се позова пакъ на статистически данни, взети отъ сѝщия годишникъ. Въ нашето земедѝлско производство сѝмъ впрѝгнати въ работа 621.944 волове и крави, 78.800 биволи и надъ 300.000 коне, общо въ нашето земедѝлско производство сѝмъ впрѝгнати 1.266.126 броя добитѝкъ. Като се има предвидъ, че имаме надъ 800.000 земеделски стопанства, то, споредъ тая статистика за голѝмо съжаление, излиза, че на стопанство не се пада да работятъ даже два добитѝка. Ето защо ще трѣбва да бѝде отпусканъ евтинъ и леснодостѝпенъ кредитъ, за да може българскиятъ земеделецъ да си набавя необходимия добитѝкъ за обработване на земята. Единъ отъ г-да народнитъ представители каза отъ тая трибуна, че максималната лихва за българския земеделски кредитъ трѣбва да бѝде 3%. Отъ известни проучвания, правени не у насъ, а въ Англия, напр. въ Кембриджъ, се установява, че при 3% лихва едва може да се покрийтъ производственитъ разноси на едно земеделско стопанство тамъ, а камо ли у насъ. Като имаме предвидъ това, което е въ Англия, у насъ ще трѣбва да извадимъ изводъ, че максималната лихва за земеделския кредитъ трѣбва да бѝде 3%, и то при по-голямъ срокъ. Предвидъ на това, че у насъ липсва земя и че нейното изпозване става по единъ още примитивенъ начинъ, доходитъ отъ нея сѝ тѝрде малки: трѣбва българскиятъ земеделецъ да се приучи, покрай естествения торъ, който се използва за наторяване на земята у насъ, да си служи и съ изкуственитъ торове. Престѝпление къмъ интереситъ на българската държава, престѝпление къмъ интереситъ на българското земедѝлие е да се изнася произвежданото у насъ костно брашно, когато то може да има широко приложение като торъ у насъ. Време е Българската земеделска банка да почне закупуването на това костно брашно и да го раздава на земеделцитъ.

Мнозина отъ преждеговорившитъ народни представители засегнаха въпроса за трансформацията на нашето земедѝлие. Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че тая трансформация стана сама по себе си. Тя бѝше наложена отъ много външни условия. Българскиятъ земеделецъ самъ се нагоди къмъ външнитъ пазари и извърши тая трансформация. Когато онова, което той произвеждаше, не можеше вече да намира пласментъ и съответна цена на външнитъ пазари, той го замѝни съ друго. И наистина, въ това направление българскиятъ земеделецъ направи тѝрде много. Безъ ничия помощъ, оставенъ самъ на собственитъ си плещи, той извърши трансформацията въ нашето земедѝлие. Преди години културата на сусамъ, ментата и пр. бѝха terra incognita за нашия земеделецъ. Днесъ вие виждате, че той, покрай ония култури, които е произвеждалъ по-рано, произвежда и мента, и тютюнъ, и ягоди, и сусамъ, и т. н. и т. н.

Нѣма да се спирамъ подробно да ви очертавамъ въ коя областъ на нашата страна какви култури се сѝятъ. Ще спра вашето внимание само върху цвеклото, което става въ всички почти области у насъ, но се сѝе въ ония области, където има захарни фабрики. За голѝмо съжаление, българскиятъ цвеклопроизводителъ дълго бѝше експлоатиранъ по единъ жестокъ начинъ отъ чуждитъ капиталисти. Може би сега вече не бѝде по-щастливъ, тѝ като захарнитъ фабрики сѝ закупени отъ български кооперативни централи, но бѝше време, когато бѝше заставенъ дълго да чака, за да му бѝде платено цвеклото и отгоре на това биваше изиграванъ. А имаше години — на мене е известенъ такъвъ случай въ нашия край — когато цвеклосѝенето ставаше чакъ къмъ края на м. май и началото на м. юний поради това, че преговоритъ съ представителитъ на захарнитъ фабрики се протакатъ съ месеци, и докато се приключе тия преговори, настѝпваше срѝдата на лѝтото. Отъ друга страна, на цвеклопроизводителитъ се правѝха такива спѝнки, при приемането на цвеклото, които просто излагаха българската държава.

Така, Русенската захарна фабрика миналата година при приемането на цвеклото спаднаше до 25—30% за Фира и ограбваше просто цвеклопроизводителитъ. Азъ моля г-нъ министра на земеделието да си вземе добра бележка отъ това и да нареди тая година, при предаването на цвеклото, да присъствуватъ и органи на министерството, за да пазятъ цвеклопроизводителитъ отъ това грабителство. Въ този редъ на мисли не ще бжде зле да ви кажа, че цената на цвеклото е много ниска — 420 л. на тонъ. Наложително е да се повиши цената му, за да се погикне нашиятъ цвеклопроизводител да засѣва по-голъми площи съ цвекло и да можемъ да увеличимъ запаситъ отъ захаръ въ страната. Отъ тая трибуна г-нъ Димитъръ Кушевъ ви каза, че у насъ се консумира най-малко захаръ. Трѣбва да се работи въ това направление, да се приучи и българскиятъ селянинъ, който работи земята, който произвежда цвекло, да яде захаръ. А това ще стане само тогава, когато, отъ една страна, увеличимъ засѣваната съ захарно цвекло площъ, а, отъ друга страна, намалимъ цената на захарта.

Г-да народни представители! Въ представения ни бюджетопроектъ се отдѣля твърде голѣмо мѣсто за земедѣлското образование. Това обстоятелство трѣбва само да ни радва. Просвѣтениятъ земедѣлецъ най-добре ще схване своя пътъ и най-добре ще може да нагоди своето стопанство къмъ съответния родъ култури.

Предвиденъ е кредитъ за низши земедѣлски училища. Азъ смѣтамъ, че трѣбва да бжде предвиденъ и кредитъ, отъ който да бждатъ отпускани срѣдства на питомците, свършващи низшиятъ земедѣлски училища, за да обзаведатъ своитъ земедѣлски стопанства.

Отъ друга страна, за да може подрастващото поколение да бжде обучено въ земедѣлието, азъ ще моля г-нъ министра на земеделието, въ съгласие съ г-нъ министра на просвѣтата, да нареди въ програмата на прогимназиитъ да се предвидятъ часове по земедѣлие; да се преподава на подрастващото поколение, покрай другитъ предмети, и земедѣлие.

Г-нъ низшиятъ земедѣлски училища ние имаме и срѣдни земедѣлски училища. Трѣбваше, г-да народни представители, да дойде единъ министъръ, и то човѣкъ, стоящъ на върха на българската просвѣта, на върха на българската култура, проф. Атанасовъ, за да закрие срѣднитъ земедѣлски училища въ Образцовъ-чифликъ, Садово, Айтосъ и Плевенъ.

Стефанъ Цановъ: Изсѣче и сливитъ.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Преди всичко проф. Атанасовъ не ги е закрилъ; тѣ бѣха закрити преди него. Когато обвинявате, трѣбва да знаете, че г-нъ проф. Атанасовъ завари това положение.

Стефанъ Цановъ: За сливитъ това, което казвамъ, е истина — искаше да ги изсѣче.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Азъ поправамъ само неточността.

Иванъ Халаджевъ: Съгласенъ съмъ, но единъ министъръ на земеделието, за голѣмо съжаление, закри срѣднитъ земедѣлски училища и г-нъ проф. Атанасовъ не ги възстанови, а търпи това положение, докато бѣше министъръ. И трѣбваше да дойде министъръ на земеделието г-нъ Ради Василевъ, за да открие наново тѣзи земедѣлски училища.

Димитъръ Гичевъ: Недейте, че и г-нъ Стойчо Мошановъ засѣгате.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Азъ бюджетъ не съмъ работилъ.

Иванъ Халаджевъ: Г-да народни представители! И въ бюджетарната комисия, и тукъ се води споръ, къде трѣбва да бждатъ опитнитъ станции: тукъ ли, въ София, или въ провинцията, при опитнитъ полета. Изказаха се много мисли въ това отношение. Не искамъ да навлизамъ въ сѣщността на тоя боленъ въпросъ. Но азъ смѣтамъ, г-да народни представители, съ моитъ скромни разбирания въ тая областъ, че не е оправдано, отъ гледна точка нито на финанси, нито на политика, опитнитъ станции да бждатъ централизирани тукъ, въ София. Тамъ долу, въ провинцията, където има срѣдства, където има обширни полета, най-добре биха станали самитъ опити.

Позволете ми да ви посоча единъ примѣръ. Г-нъ Гавраилъ Проичевъ, директоръ на опитната станция при Образцовъ-чифликъ край гр. Русе, работи години под-

редъ. Тоя човѣкъ, безъ да мечтае да стане професоръ въ София, направи твърде много за нашето земедѣлие — много повече отъ тия, които държатъ въ този моментъ нашия агрономически факултетъ.

Г-да народни представители! Азъ не мога да разбера, кои голѣми съображения на времето, па и сега, налагатъ нашиятъ агрономически факултетъ да бжде въ София. Ще ми кажете, че тукъ е близко до библиотеки и до други научни институти. Азъ смѣтамъ, че мѣстото на единъ агрономически факултетъ не е въ София. За него е нужно голѣмо, обширно поле, като Садовското или това на Образцовъ-чифликъ. Освенъ това, питомците на този факултетъ, българскитъ агрономи, трѣбва да станатъ истински културтрегери срѣдъ българския народъ; да отидатъ непосредствено при него, да го учатъ като негови учители, като негови братя. И азъ отправямъ единъ апелъ къмъ тѣхъ: бждете по-малко канцеларисти, по-малко надписи, по-малко резолюции да пишете, станете истински учители на българския народъ! (Ражкоплѣскания отъ лѣво)

Г-да народни представители! По силата на закона за едрия земедѣлски инвентаръ, районирането на вършачкитъ става отъ околийския агрономъ, съ представителъ на вършачкопритежателитъ. При това райониране, обаче, сгаваха скандални случаи. Напр., въ моя край бѣше купена едча вършачка и докарана въ селото. Населението желаше да върше съ нея. Понеже на г-нъ агронома не му уйдисваше — може би нѣкой неговъ приятелъ вършачкопритежателъ искаше този районъ, защото е по-хубавъ — нареди тая вършачка да отиде на 30—40 км. далечъ да вършее. И това не е единственъ случай — редица сж, които твърде много излагатъ както властта, така и представителитъ на земедѣлието.

Димитъръ Марчевъ: Питайте вършачкаджитъ за това.

Иванъ Халаджевъ: Моля! Азъ обръщамъ и на тѣхъ внимание, г-нъ Марчевъ. — Имаше случай, въ най-работния сезонъ, когато трѣбва да се бърза съ прибиране на реколтата, да се оставя житото да изникне отгоре, благодарение на това, че малки дребесевци, използувайки постановленията на закона за едрия земедѣлски инвентаръ, не позволяваха на българския земедѣлецъ да прибере своевременно плода отъ своя трудъ, да привърши вършитбата.

Дончо Узуновъ: Вие за какво сте — за райониране на вършачкитъ ли сте или не?

Иванъ Халаджевъ: Азъ съмъ за райониране на вършачкитъ, но това райониране да става справедливо и да се премахнатъ дефектитъ, които съществуватъ.

Г-да народни представители! Виждамъ, че сте твърде изморени и че твърде много бързате да свършимъ, защото два дена вече разискваме по нашето земедѣлие.

Председателъ Стойчо Мошановъ: Говорите вече 45 минути.

Иванъ Халаджевъ: Ще завърша, въпреки че имамъ желание да се разпростра по-надълго. Ще скъся моята речъ.

Преди да свърша, искамъ да спра вниманието ви и на другъ единъ голѣмъ въпросъ, за разрешението на който дори не е поставено и начало въ настоящия бюджетопроектъ — на въпроса за задължителната застраховка противъ градобитнина на земедѣлскитъ посѣви. Съществува законъ, по силата на който застраховката е доброволна. При тая доброволна застраховка премията, споредъ тарифата на Земедѣлската и кооперативна банка, е отъ 9-10 л. на декаръ. Ако направимъ тая застраховка задължителна, споредъ мнението на компетентни лица въ тая областъ, премията нѣма да бжде повече отъ единъ левъ на декаръ. Защото много право народната поговорка казва: градъ гладъ не прави, но тежко му, когото удари.

Г-да народни представители! Върховенъ дългъ се налага на насъ, народнитъ представители, да разрешимъ още тая година въпроса за задължителната застраховка на земедѣлскитъ посѣви противъ градобитнина.

Обещахъ да свърша, но ще искамъ да спра за малко вашето внимание и на въпроса за комасацията. Комасацията е единъ голѣмъ проблемъ, чакащъ отдавна да бжде разрешенъ. Мога да ви кажа, че следъ извършването на комасацията въ 12 села, само отъ премахването на синоритъ сж освободени повече отъ 4.000 декари земя. За това комасиране се изискватъ, обаче, по-голъми кредити и по-дълго време. Но наредъ съ комасацията трѣбва да измѣ-

нимъ и нашия законъ за наследството, защото, ако той остане такъв, какъвто е, ако днесъ бжде извършена комасацията, утре, следъ смъртта на собственика на земята, макаръ и комасирана, тя наново ще бжде разпредѣлена между неговитъ наследници.

Г-да народни представители! Българската земя е плодородна и дава и сега плодове, както и въ миналото е давала; българскитъ земеделци и днесъ сѫ работливи, както сѫ били и въ миналото и навсѣкжде се сочатъ като много трудолюбиви хора, но тѣ твърде малко получаватъ отъ това, което работятъ. Крайно време е, г-да народни представители, да се даде възможностъ на българскитъ земеделци да вкусува отъ плода на своя трудъ; да вкусува отъ млѣкото, което произвежда неговата крава; да яде най-напредъ той хлѣба, който произвежда.

Г-да народни представители! Крайно време е да мислимъ отъ думи къмъ дѣла, за да можемъ да бждемъ наистина въ полза на ония, които въ време на война, съ своята кръвъ чертаятъ границитъ на тая страна и които въ време на миръ съ своя трудъ издигатъ благоденствието на България. (Ръкоплѣскания отъ лѣво)

Председателъ Стойчо Мошановъ: Има думата народниятъ представител г-нъ Георги Шишковъ.

Георги Шишковъ: (Отъ трибуната. Чете) Г-да народни представители! Преждеговорившиятъ седемъ души оратори изчерпателно и обстойно разгледаха всички въпроси, свързани съ нашето земедѣлие, гори и скотовѣдството. Азъ ще се спра накратко само на нашитъ гори въ връзка съ нашето ловно стопанство.

Горското богатство на българската земя, бидейки въ по-голтмата си частъ, за щастие, държавна или обществена собственост, не принадлежи само на поколѣнията, които днесъ живѣятъ и отъ името на които ние обсъждаме въпроситъ, свързани съ горското стопанство. Това горско богатство принадлежи и на поколѣнията, които идатъ следъ насъ.

Чрезъ разумното или неразумно постѣганъ върху горскитъ богатства ние не засѣгаме само нашитъ собствени интереси, но пазимъ или оцѣтваме интереситъ на нашитъ деца и внуци. А тѣзи интереси сѫ голѣми, жизнени, върховни.

Една полупланинска земя, като нашата, безъ добре отгледани гори по планинитъ, поройнитъ мѣста, хълмоветъ, е обречена на бедствия. Ще бедствува безъ гори най-напредъ и най-много планинското население, а следъ това бедствието ще засегне и населението въ плодороднитъ равнини. Защото знае се, че горитъ сѫ регулатори на водното богатство, безъ което е немислимъ единъ новъ напредѣкъ въ областта на нашето земедѣлско стопанство. Безъ гори нѣма вода, нѣма дивечъ, нѣма и риба. Безъ гори нѣма красота, свежестъ и радостъ въ природата. (Ръкоплѣскания отъ дѣсно и центъра)

И затова, следъ единъ периодъ на страшно опустошителиство въ нашитъ гори, които платиха не малкъ данъкъ и на партизанството, обществото се стресна. Издигна се повикътъ: „Спасявайте горитъ!“

Преди години, презъ времето, когато г-нъ Гичевъ бѣ министъръ на земедѣлието, по негова покана проф. Щраубергеръ държа една сказка за горитъ и той ни каза: „Пазете горитъ! Унищожите ли ги, вие унищожавате цѣлия поминѣкъ на поколѣнията и създавате отъ вашата хубава страна една пустиня“.

Предъ насъ бѣ поставенъ проблемътъ, за спасяване и възстановяване на горскитъ ни богатства, както и за тѣхното разумно мобилизиране въ услуга на общото народно стопанство. Но разрешението на този проблемъ изисква време, търпение и жертви. Той е единъ тежъкъ по своето естество стопански и социаленъ проблемъ.

Тежъкъ е, защото мѣрцитъ, които цѣлитъ запазването и правилното използване на горитъ, ще трѣбва да донесатъ ограничения и стѣснения за тѣзи, които живѣятъ въ близко съседство съ горитъ и се поминаватъ отъ тѣхъ. А това сѫ горянитъ — най-бедната частъ отъ нашето население.

Докато горитъ се съвзематъ, докато се благоустроятъ и отгледатъ, за да носятъ много по-голѣми доходи за населението около тѣхъ, последното ще претърпи известна стопанска криза. Ето тукъ трѣбва да се прояви мъдростъ и предвидливостъ отъ администраторитъ на горското ни стопанство. Чрезъ системата на стопанисване и оползотворяване на материалитъ, добити отъ горитъ, трѣбва да се даде максималната възможностъ на работещото въ горитъ население да преживява сносенъ животъ.

Въ това отношение всѣко увѣщание да се покажатъ по-голѣми доходи въ държавния бюджетъ отъ горитъ, за

смѣтка на работническата надница, ще накрѣпява позициитъ на стопанската експлоатация на държавнитъ гори.

Димитъръ Гичевъ: Много право.

Георги Шишковъ: А тази експлоатация, споредъ компетентното мнение на специалиститъ, се счита спасителна за нашето горско богатство.

Тя трѣбва да се отбранява не само съ научнитъ доказателства, че е най-добрата отъ гледище на горската наука. Задъ нея трѣбва да застане и самото горско население, а това може да се постигне, когато то се задоволи въ своя трудъ.

Азъ имахъ възможностъ да проуча официалнитъ данни отъ горското отдѣление за приходитъ, които горското население е получило въ последнитъ години отъ стопанската експлоатация на държавнитъ гори. Споредъ тѣзи данни, за 1935 г. на мѣстното население сѫ дадени 150 милиона лева, а за 1938 г. — 290 милиона лева, т. е. едно увеличение 100%. Това само по себе си говори добре за постиженията на тази експлоатация, но все пакъ се чуватъ и оплаквания. Тѣ трѣбва да бждатъ своевременно прѣвѣржани и справедливитъ оплаквания да се разрешаватъ въ полза на горскитъ работници.

Г-да народни представители! Единъ отъ най-боднитъ въпроси за горското ни стопанство е така наречената горска паша. Боленъ е този въпросъ, защото живущото около горитъ горско население бѣ пригодило своето скотовѣдство, чрезъ което допълня поминѣка си, съ пашата въ горитъ. Заедно съ мѣрцитъ за подобрене на горското стопанство, започнаха се и голѣми ограничения въ горската паша.

Въ културнитъ западноевропейски народи въ горитъ е забранена всѣкава паша. Нека върваме, че ще дойде денъ, когато и у насъ ще бжде така. Засега, обаче, ограниченията въ горската паша трѣбва да се прилагатъ съ една постепенностъ. Азъ бихъ пожелалъ още тѣ да не се прилагатъ и съ единъ еднообразенъ шаблонъ за всички райони. Задачата трѣбва да се разреши въ по-продължително време, за да се даде възможностъ на населението да приспособи своето скотовѣдно стопанство къмъ новосъздаденитъ условия. Ние, обаче, смѣтаме така трѣба да пожеламъ, щото изключителнитъ мѣроприятия, които се взеха въ връзка съ необикновената суша презъ тѣчение на миналата и отчасти началото на настоящата година, да не продължаватъ повече, отколкото действителната нужда налага.

Наистина, при подобно бедствие, за едно определено време гората бѣ използвана, за да намали последицитъ отъ това бедствие. Но какво щѣше да бжде, ако все пакъ нѣмахме запазени и тѣзи гори и ако вмѣсто тѣхъ нѣмахме само обезлесени и каменисти планински склонове? Сигурно бедствието за скотовѣдството ни отъ сухата би било много по-страшно. Ето защо нека, следъ като използвахме горитъ, за да предотвратимъ едно извънредно бедствие, не помислимъ, че трѣбва отново да се върнемъ къмъ режима на повсемѣстната горска паша. Нека отново се върнемъ къмъ единъ разуменъ и поносимъ за горското ни стопанство режимъ на паша. Нека и къмъ населението се прояви една башинска грижа. Нека лесовѣдѣтъ се отърси отъ шаблонното разрешаване на въпроситъ, а всѣкжде ги разрешава споредъ мѣстнитъ условия, като се стреми да отбранява горското стопанство, безъ, обаче, да се създаватъ просяния около гората.

Българската земя и българскитъ народъ иматъ нужда отъ едно благоустроено и цвѣтуеще горско стопанство. Нека направимъ всичко зависещо отъ насъ чрезъ гласуванитъ кредити, да съдействуваме за подобренieto му, като не отгнемъ безъ препорѣка до всички държавни органи около горитъ да се отнасятъ съ топлина и башински къмъ горското население. Нека подобренieto на горскитъ богатства бжде единъ идеалъ на нашия лесовѣдъ; другиятъ идеалъ да бжде подобрене хала и поминѣка на горянина.

Г-да народни представители! Въ известна връзка съ горитъ се намира и ловното стопанство. Ловното стопанство у насъ е построено върху принципа на сътрудничеството, което ловцитъ, най-заинтересуванитъ въ това, даватъ чрезъ своята организация на държавната властъ. Това сътрудничество се е образувало въ продължение на половинъ вѣкъ и дава своитъ благотворни резултати на държавата.

Прѣкиятъ доходъ на държавата отъ билети за лозъ, за 11 месеци отъ 1938 г., достигна 11.500.000 л., безъ да се включватъ косвенитъ приходи, които тя има въ връзка съ упражнението на ловния спортъ, възлизали на 8.440.000 л. Така напр., за всѣка ловна пушка ловецътъ

плаща 980 л. мито, за всеки килограм бездимен ба-
рут — 200 л. мито, за всеки килограм сачин — 6 л., за
всеки килограм димен барут, който се произвежда у
нас — 30 л. акциз и пр.

Но това сж само онзи доходи, които държавното
съкровище получава непосредствено от лова. Ловът
има своето значение за общото народно стопанство, за-
щото, според изчисленията на специалната статистика,
той дава годишно един доход от 300.000.000 л.

Ловът е спорт от изключително значение за под-
държане тренинга на гражданина, като бъдещ боец.
Известно е, напр., че по-голямата част от патрулните
нападения през време на последната война на южния
фронт се пада на ловци. А един съветски генерал
пише на уводно място в списанието „Боецовец“ след-
ното: „Умението към непрестанно наблюдение на про-
тивника, изкуство за издръжливост в маршове, про-
явление, находчивост, смелост, умение да се води го-
леч дисциплиниран огън — ето основните качества на
бояца. Големо значение за създаване и усъвършенству-
ване на горните качества има ловният и стрелков
спорт“.

За да се поддържат приходните пера от ловното
стопанство на държавния бюджет, за да се даде въз-
можност на гражданството да практикува здравия и осо-
бено полезен за народната отбрана стрелков спорт,
нужно е да се харчат средства за поддържане на лов-
ното стопанство. Във последните няколко години въ
бюджета на държавата се предвиждаха много малки кре-
дити за издръжка на ловното стопанство — едва 1.837.000 л.
Въ тазгодишния бюджетопроект сж направени известни
подобрения, като въ параграфът за веществени разходи —
от § 204 до § 215 — на бюджета се предвиждат
1.140.000 л. увеличения. Тези увеличения въ бюджета
трбва да се използват целесъобразно и за най-важ-
ните и съществени нужди на нашето ловно стопанство.

Отпускат се 200.000 л. по § 243, за да се обезведе
ферма за златки и бълки въ развъдника „Шерба“ и из-
общо за създаване промишлено дивечовъдене. Трбва
внимателно да се използва тази сума. Преди да се при-
стъпи към създаване на промишлено дивечовъдене,
трбва да се подготвят специалисти, които ще могат
да се справят съ тази много деликатна и не всекиму от-
даваща се дейност. Такива подготвени у нас специа-
листи нма. Промишленото дивечовъдене при това не е
и обект на ловното стопанство. Така е според съще-
ствувания у нас закон за лова. Така е и въ всички
модерни ловни законодателства.

Тук трбва да изкаже своето съжаление, че преди да
се внесе този кредит въ бюджета, въпросът не е бил
внесен за разглеждане въ ловния съвет, единствената
компетентна, според закона за лова, институция да ре-
шава общи мѝроприятия по ловното стопанство. Въ бж-
деще бюджетопроектът по лова трбва да се изработва
от ловния съвет. Така бика се избѝгнали грѝшки, а
нека ви кажа, че грѝшките въ тази област сж много
възможни, ако липсват предварително основни проуч-
вания и план, какъто въ случая нма изготвен. Трбва
да се има предвид, че дори много напреднали въ об-
ластта на промишленото дивечовъдене държави сж пре-
трѝпявали поѝкога неуспѝхи. Така напр., държавната
ферма за сребърни лисци въ Унгрия, след като бѝ
създадена въ голѝми размѝри, трбваше да премине към
ликвидиране.

Следователно, ако наистина у нас съществуват
условия за промишлено дивечовъдене, нужно е да се за-
почне съ специализация на хора, които бика могли
успѝшно да водят това дивечовъдене, та чакъ след
това да се мисли за създаване на ферми.

При съставянето бюджетопроекта за лова, освен това,
не сж взети под внимание и категоричните постановле-
ния на чл. 54 от закона за лова относно сумитѝ, които
трбва да се разходват за лова. Не сж предвидени ни-
какви суми тѝй, както това поведѝва чл. 54, букви „а“ и
„ж“, от закона за лова, за издръжка на постоянните и
временни ловни развъдници при ловните дружества и
Ловната организация, респективно общите модерни ловни
стопанства и фазанарии, които въ последните нѝколко
години, сж едно завидно устрѝие и ревност, създадоха
ловните дружества въ страната.

Трбва да се отбележи, че службата по лова при съста-
вяне на бюджетопроекта се бѝ увѝкла въ промишлено
дивечовъдене, рибовъдене и благоустройство, а бѝ оста-
вила безъ внимание онази голѝма област на истинското
ловно стопанство, от която идат и всичките приходи
на държавата.

Основата на нашето ловно стопанство, г-да народни
представители, основата, следователно, и на редовните
годишни прѝки и косвени приходи, които държавата по-
лучава от лова, както и общите годишни стопански ин-
тереси от лова, е голѝмата маса на българските ловци,
живущи въ градове и села, а най-вече въ селата, на брой
около 40.000 души. Тази голѝма маса ловци се интересува
главно от дребния дивеч: зайци, яребици, диви паѝци,
фазани, киклици и пр. За да се поддържа достатъчен
брой от този дивеч, всеко ловно дружество въ своя
район поддържа предвиденитѝ от закона ловни раз-
въдници. Благодарение именно на тѝзи развъдници се е
смогвало да се гарантира онзи минимум от дивеч,
който е необходим за спортуването на 40-тѝ хиляди
български ловци. Намали ли се този дивеч, автомати-
чески числото на ловцитѝ спада съ десетки хиляди, до-
ходът на държавата и ловното стопанство сжщо. За
какво ще ни сж тогава промишленитѝ ферми, рибар-
никътѝ и удобствата на управляващия персонал въ
„Шерба“?

Отъ тукъ и голѝмата важност на тѝзи развъдници,
които сж основата на ловното ни стопанство, поради
което следваше да бждат подкрепени поне онзи образ-
цови ловни стопанства, които вече сж създадени въ райо-
нитѝ на нѝкои ловни дружества. Трбва да бждат под-
крепени и онзи важни общи ловностопански мѝроприя-
тия въ областта на развъждането на сдрѝя и дребен
дивеч, които сж създадени като общи творчески дѝла
на цѝлата организация, съвмѝстно съ държавата. Лов-
нитѝ стопанства „Буковец“ въ Еленския балкан, „Рѝш-
ковица“ въ Странджа, „Братия“ въ Сръдна гора и други
спомогнаха да се запази и умножи изчезващият у нас
преди години благороден дивеч.

Фазанарията „Тунджа“, която Ловната организация
организира отъ три години насамъ при гр. Ямболъ, е
модерно образцово стопанство и е разсадникъ за съвре-
мени познания по лова. Въ това стопанство се изучава
практически отглеждането на фазана, яребицата и киклика
по изкуствен начин. Тукъ всека година десетки ловни
пазачи и фазановѝди следватъ практически курсове по
дивечовъдене. Отъ тукъ за три години се изнесоха и да-
доха за развъждане въ цѝлата страна 1.136 благородни
фазани, 177 киклици и 3.359 фазанови яйца за излюпване
и отглеждане въ ловните дружества.

Благодарение на тази дейност, въ района на 47 ловни
дружества вече се развъжда успѝшно фазанитѝ. Нѝкаде,
както въ Враца, Пазарджикъ, Карлово, Червен-бръгъ,
Хасково, Бургасъ и другде, фазанитѝ сж съ така много
развъдили, че е възможно и тѝхото ловуване. Амби-
цията на българските ловци е да посетятъ цѝлата страна
съ този хубав дивеч, както това е въ всички културни
страни. За това не е достатъчно само добро желание.
Нужни сж и възторгъ и увѝчение, които само ловцитѝ
могатъ да дадатъ, защото за мнозина всичко това може
да не представлява голѝма важност, но за ловцитѝ това
е голѝма задача.

Ето защо въ случая отъ държавата се изисква много
малко, за да се постигнатъ резултати, за които иначе, ако
самата държава би се нагърбила, ще сж поѝрѝбни голѝми
срѝдства.

Отъ предвиденото увеличение на разходния бюджетъ
по лова една значителна част се отѝли за издръжка на
нови 25 ловни надзиратели. Това е най-доброто изпользу-
ване на увеличенитѝ кредити. И азъ сѝм дълженъ да из-
кажа благодарността на българските ловци къмъ г-нъ
министра на земѝлѝето и къмъ г-нъ финансовия ми-
нистеръ, които се съгласиха да дадатъ срѝдства, за да се
назначатъ още 25 ловни надзиратели, за да може въ всеки
ловен районъ да имаме по единъ ловен надзирателъ.

Ловнитѝ пазачи и лововѝдитѝ сж отъ голѝмо значение
за модерното ловно стопанство. Три четвърти отъ сто-
панството на лова се заключава въ неговото обезвеждане
съ достатъчен брой ловни пазачи и лововѝди, които да
бждат за прилагането на закона, както и за борбата съ
естественитѝ врагове на полезния дивеч. Ловнитѝ пазачи
водятъ борба съ ловокрадството, чрезъ което непосред-
ствено запазватъ интереситѝ на държавното съкровище.
Ловнитѝ пазачи се грижатъ за подхранването на дивеча,
за унищожаване на хищницитѝ, за наблюдението на ди-
веча и т. н. Тѝ сж особено нужни презъ периода на
раждането и разплодяването на дивеча отъ 1 февруарий
до 1 августъ, когато добросъвестнитѝ ловци не излизатъ
въ полето, когато тѝ прибиратъ своитѝ пушки и чакатъ
умножаването на дивеча, но тогава ловокрадитѝ, брако-
неритѝ, ако не сж ловнитѝ пазачи, необезпокоявани отъ
никого ще вършатъ своето опустошение, ще вършатъ най-
голѝми пакости на нашето ловно стопанство.

Тук аз искам да отправя едно пожелание към г-н министра на земеделието. То е отправяно, от името на Ловната организация, към почти всички министри на земеделието, нѣкои от които, като, напр., г-н Димитър Гичевъ, издаде и споилална заповѣдъ. Това искане е справедливо и се иска само малко добра воля, за да се изпълни.

Ловните надзиратели, които сѫ въ подчинение на лесничеството, поради липса на специална ловна власт, да не се използват за друго нищо, освенъ за службата по лова.

Съ ловните надзиратели се злоупотребява и досега. Нѣкъде сѫ писари, другде файтонджии, а както е случаятъ съ надзирателя въ развѣдника „Веженъ“, Тетевенско, той се използвава отъ горската власт или за маркиращия и кубирание на дървени материали, или за свидетел при съставяне актове за горски нарушения. Поради това всѣки месецъ той отсъствува, защото ходи въ сѣдилищата, по 10—15 дни, а въ повѣрението му ловенъ развѣдникъ се браконерствува.

Ловните надзиратели трѣбва, освенъ това, да държатъ най-близка връзка съ ловните дружества, отгдето ще имъ се даватъ най-ценни сведения за тѣхната служба.

Г-да народни представители! § 211 е съвсемъ новъ. Предвидени сѫ 100.000 л. за обезщетяване на собственици, чиито имоти сѫ претърпѣли вреда отъ полезния дивечъ. Такова нѣщо въ нашия законъ за лова не е предвидено и, следователно, тъй както този параграфъ е редактиранъ, може да стане причина за голѣми претенции спрямо държавата.

По начало ние сме за обезщетяване стопанитѣ за вреди отъ дивеча, но то трѣбва да се предвиди въ закона за лова, както това е въ ловните законодателства на по-напредналитѣ държави. Германскиятъ законъ за лова, напр., постановява, че вреди отъ дивеча се заплащатъ само по отношение едрия копитенъ дивечъ и то следъ като се установи, че стопанинътъ на повредения имотъ е взелъ всички възможни и предвидени отъ практиката мѣрки за отбраната на имота си.

Въ § 213 отъ таблицата за вещественитѣ разходи сѫ предвидени суми за доставка на ловни трофеи и за изложби въ страната и въ чужбина. Цели се създаването на новъ държавенъ ловенъ музей.

Г-да народни представители! Ние имаме въ София прекрасни Царски естествено-исторически музеи, въ чисто снабдяване съ материалъ иматъ дѣлъ и българскитѣ ловци. Освенъ това, имаме два други ловни музеи — единиятъ при управителния съветъ на Ловната организация, а вториятъ — въ Плевенъ, на Плевенското ловно дружество. Благодарение на развитата досега дейностъ въ това отношение, Българската ловнострелческа организация можѣ да уреди участието на България въ Международната ловна изложба въ Берлинъ, по начинъ достоенъ за България. Отъ друга страна, уредбата на първата българска народна ловна изложба миналата есенъ въ София, която се изнесе всецѣло и изключително отъ Ловната организация, е едно доказателство, че нѣма никакви причини да се изземва тази ѣ дейностъ, за да се създаватъ нови грижи на държавата.

Държавното служителство трѣбва да бѣде посветено, г-н името на собствения му интересъ и въ името на общитѣ интереси, да не проявява лакомия за завладяване всички прояви на дейностъ и творчество. Трѣбва да се остави нѣщо и за стоящитѣ вънъ отъ държавната властъ хора, защото не бива да се мисли, че само въ държавното служителство има творческа амбиция. Не бива да се пренебрегва и фактътъ, че вънъ отъ 80-тѣ хиляди държавни служители, има една интелигенция, която също така ще трѣбва да се приучва на служба къмъ общото. Не трѣбва да се остави у нея впечатление, че тя е призвана само да плаща данъци на държавата.

Г-да народни представители! Въ завършекъ на мислитѣ и препорѣжитѣ, които направихъ съ скромнитѣ ми възможности на единъ непосредственъ наблюдателъ върху състоянието на нашето горско и свързано съ него ловно стопанство, азъ ще обобща следнитѣ изводи.

Колкото и болезнено да се чувствава предприетиятъ процесъ за оздравяване и затвърдяване у насъ на едно модерно горско стопанство, този процесъ трѣбва да се продължи. Ние трѣбва да създадемъ въ нашата страна, паралелно съ интензивното земедѣлско стопанство, и едно истинско интензивно и модерно горско стопанство. Само отъ издигането и съчетанието на резултатитѣ на тѣзи две стопанства може да се очаква покачването на националния доходъ, което всички желаемъ, нѣкъ отъ тукъ ще дойде и благоденствието на идващитѣ поколения. Затова нека не само сега, но и дълги години за въ бѣдеще бюджетътъ на Министерството на земедѣлието бѣде предметъ и на

внимателни изучавания и на по-щедро увеличение. Чрезъ това ще докажемъ на дѣло, а не на думи, че обичаме нашия селянинъ, нашия горянинъ и мѣлѣмъ за честта на страната.

Нека и на организациитѣ, които сътрудничатъ на Министерството на земедѣлието, се даде възможностъ, като изразители на мнението на гражданството, да участвуватъ при разучаване на проблемитѣ въ връзка съ използване и рационализация на нашитѣ природни богатства, защото по този начинъ ще бѣдатъ избѣгнати много грѣшки.

Така, съ общи усилия на власт и народъ, ще се изгражда благоденствието на нашия народъ, който напълно го заслужава, поради своето трудолюбие, търпение, упоритостъ и жажда за напредѣкъ въ всички области на нашия животъ. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво!“)

Председател Стойчо Мошновъ: Г-да народни представители! Азъ ще ви моля, до времето, което е определено въ правилника за заседанието, да изслушаме още г-нъ Тодоровъ и г-нъ Геренкувлевъ. Защото, трѣбва да отбележа, че между тия, които сѫ говорили досега, нѣма нито единъ земедѣлец-стопанинъ. Ще трѣбва поне по 15 минути да дамъ на двамата. Това нѣма да надмине времето, определено отъ правилника.

Има думата г-нъ Динко Тодоровъ Теновъ.

Динко Теновъ: (Отъ трибуната. Чете) Г-да народни представители! Сега, когато е сложенъ предъ насъ за одобрение бюджетътъ на едно отъ най-важитѣ наши министерства — това на земедѣлието и държавнитѣ имоти — азъ си поставямъ за задача да предизвикамъ вашето внимание къмъ зърненото производство въ нашата държава презъ миналитѣ години и сега, и бѣло да очертая положението на нашия зърнопроизводителъ.

Азъ съмъ избраникъ на една околия, населението на която се занимава изключително почти съ производство на зърнени храни, предимно пшеница — защото хората опитана други култури и се оказа, че нищо не вирѣ освенъ слънчогледътъ — а именно Ямболска околия, която се счита отъ държавнитѣ ни институти за първа производителка по количество и качество на зърнени храни въ нашата държава.

Отъ нѣкои срѣди и лица се твърди, че зърнопроизводителитѣ и особено ония отъ тѣхъ, които иматъ надъ 50 декари работна земя, при установенитѣ сега отъ Дирекцията за храноизносъ цени на зърненитѣ храни — на пшеницата и ръжта — сѫ много добре поставени въ материално отношение и едва ли не облагодетелствувани. Това твърдение, споредъ менъ и споредъ познавачитѣ на нашето зърнено производство и специалнитѣ данни, които по-нататкъ ще дамъ, се вижда, че е едно голѣмо заблуждение.

За да очертая по-нагледно положението на зърнопроизводителѣ въ настоящия моментъ, азъ ще отбележа бѣло положението му презъ време на предвоеннитѣ години, тогава, когато приходитѣ отъ зърненото производство хармонираха съ приходитѣ на всички категории български граждани и съ ценитѣ на индустриалнитѣ произведения, които бѣха създали едно мирно и нормално развитие на нашия стопански животъ.

Така напр., презъ 1914 г. зърнопроизводителътъ получаваше за килограмъ пшеница срѣдно 20 стотинки златни, които се равняватъ по сегашния курсъ на лева, на 5.40—5.50 л. При сегашната цена, която дава Дирекцията за храноизносъ за килограмъ пшеница, 3.40 л., зърнопроизводителътъ получава по-малко отъ установената презъ нормалното време цена съ крѣгло 2 л. на килограмъ. Това ни показва, че той получава срещу своя трудъ почти половината отъ това, което е получавалъ презъ хубавитѣ и нормални години.

Отъ това сравнение следва да се заключи, че за да имаме онова спокойствие и сигурностъ въ производството на зърнени храни, което е било въ годинитѣ преди войнитѣ, зърнопроизводителътъ трѣбва да получава сега за килограмъ пшеница най-малко 5.40 л.

Понеже се много спекулира съ въпроса за приходитѣ на едно земедѣлско стопанство, което обработва повече отъ 50 декари земя, азъ ще направя една равностѣтка за приходитѣ и разходите на едно такова стопанство при установенитѣ цени на зърненитѣ храни отъ 1929 г. — началото на катастрофалното спадане ценитѣ на сѣщитѣ храни — до 1937 г. включително.

Като вземемъ предвидъ ценитѣ на зърненитѣ храни — пшеницата и ръжта — отъ 1929 г. до 1937 г., срѣдната цена на килограмъ пшеница е била фактически 2.70 л.

Значи, за тоя близо 10-годишенъ периодъ време зърнопроизводителътъ е получавалъ по-малко отъ половината отъ нормалната цена презъ времето преди войнитѣ. Азъ

цитирамъ отъ тогава, когато имаме една срѣдно опредѣлена цена, както на земеделскитѣ произведения, така и на другитѣ. А то се знае, че 75% отъ нашитѣ земеделски стопанства сѣятъ предимно зърнени храни. Това, споредъ изчисленията на г-нъ Цанковъ, който казва, че 75% отъ населението се занимава изключително съ производство на зърнени храни.

Едно земеделско стопанство отъ 6-членно семейство, обработващо 100 декари земя — което отъ несведущи по въпроса лица се счита за едно стопанство и не заслужаващо вниманието на държавата — и което притежава два чифта работенъ добитѣкъ, една крава, единъ конь, около 15 овци, една-две свини и пр., по установената практика и поради климатическитѣ условия, засѣва пшеница обикновено само 50 декари годишно, а останалитѣ 50 декари се засѣватъ съ фуражъ и други пролѣтни култури, необходими за изхранването на работния добитѣкъ на стопанството, а една частъ отъ тѣзи 50 декари се остава и незасѣта — угари.

Срѣдното производство отъ единъ декаръ пшеница е 120 кгр. или отъ 50 декари — 6.000 кгр. пшеница, продадена по 2.80 л. кгр. се получава 16.800 л. доходъ на година отъ тѣзи 50 декари. А отъ останалитѣ 50 декари, както и по-горе споменахъ, приходъ не предвиждамъ, тъй като производството отъ тѣхъ служи за изхранването на работния и другия едъръ и дребенъ домашенъ добитѣкъ на стопанството.

Срещу приходъ на това стопанство за година отъ 16.800 л. същото има следния разходъ, който прави презъ годината, а именно:

1) за изхранването на 6-членното семейство на това стопанство, по 1 кгр. храна дневно на глава, за една година 2.190 кгр., които, превърнати въ пари, по 2.80 л. за килограмъ, правятъ 6.132 л.;

2) за смилането на брашно на тѣзи 2.190 кгр. пшеница се плаща уемъ на мелницата по 10% — всичко 219 кгр., които следва да се намалятъ отъ общия доходъ на стопанството и които, превърнати въ пари, по 2.80 л. за килограмъ, правятъ 613 л.;

3) за поддържане и амортизация на инвентара, съ който се обработва това стопанство, отиватъ 1.000 л. Или общо разходъ дотукъ се прави 7.745 л.

Съ останалитѣ 9.055 л. — като извадимъ направения разходъ досега отъ 7.745 л. отъ общия приходъ 16.800 л. — стопанството има да покрива следнитѣ разходи презъ годината.

За посѣвъ на тѣзи 50 декари, смѣтнато по 20 кгр. срѣдно на декаръ, отиватъ 1.000 кгр., по 2.80 л., прави 2.800 л. За печене на хлѣбъ на фурната годишно отиватъ около 400 л.; за нощни пазачи, желѣзаръ, ковачъ и пастири — 350 л.; уемъ за овѣршаване на снопитѣ по 8% — 1.350 л.; заплащане на надници на допълнителни работници при вършитбата и жетвата отиватъ около 1.000 л.; за покупка на зеленчукъ за презъ лѣтото и зимата — 600 л., или всичко стопанството е направило разходъ 6.500 л. Извадени отъ 9.055 л., оставатъ 2.565 л., отъ която сума стопанството покрива презъ годината и следния разходъ: за задължения и лихви — смѣтнато срѣдно на такова едно стопанство дългъ отъ 10.000 л. — 1.200 л.; за солъ, газъ, гориво и пр. — 650 л.; за поддържане на деда въ училище 450 л.; застраховка на добитѣкъ и посѣви — 400 л. Или стопанството има още и голявъ разходъ отъ 2.650 л. Извадени отъ останалия приходъ отъ 2.565 л., вижда се, че дотукъ то привършва съ дефицитъ отъ 85 л.

А освенъ този разходъ, стопанството има да плаща къмъ държавата и общината и следнитѣ данѣци и такси: поземленъ данѣкъ по 9 л. на декаръ върху сто декара — понеже стопанството е отъ сто декара — 900 л.; пждарщина по 5 л. на декаръ за 100 декари — 500 л. Г-да народни представители! Азъ трѣбва да ви обърна вниманието, че има и втора пждарщина въ натура, макаръ че въ България никой законъ не позволява да има две пждарщини. Първата пждарщина е 5 л. на декаръ, а въ нѣкои общини отиватъ по-нагоре и взематъ по 7—10 л. Първата година следъ 19 май бѣше прокарано по 2 л., а сега е 5 л. Това, споредъ мене, е едно противозаконно решение, но общинскитѣ съвети събиратъ тая пждарщина на общо основание. Втора пждарщина, както казахъ, въ натура, по 1 л. на декаръ — 100 л.; данѣкъ за земеделскитѣ камари по 0.20 л. на декаръ — 20 л.; обществени бедствия по 5% върху поземления данѣкъ — 10 л.; ж. п. данѣкъ — 30 л., а ако не го плати до 25 октомврий, става 60 л.; еднодневенъ доходъ — 50 л.; такси за превозни срѣдства (кола, каруца и пр.) — 36 л., а ако не го плати до 25 май — става 57 л.; пжтенъ данѣкъ — 140 л., а ако не го плати до месецъ декемврий, става 200 л.; бегликъ по 6 л. на глава за 15 овци и по 50 л. на глава за пастиръ — 840 л.; горска паша и бегликъ за домашния ра-

ботенъ добитѣкъ, по 20 л. на глава, върху 6 глави — 120 л.; членски вносъ къмъ земеделски задруги — 60 л., който го събиратъ предварително; данѣкъ сгради срѣдно 125 л.; такса за едно женско куче — 100 л.

Нѣкой отъ дѣсно: Ами за мжжитѣ кучета?

Стойко Топаловъ: Ако речешъ да ги изброявашъ докрай, край нѣматъ.

Динко Теневъ: Такса за две глави свини — 10 л.; временна трудова повинностъ — 300 л. Или всичко дефицитъ 3.341 л. плюсъ 85 л. Този дефицитъ, обаче, чувствително се увеличава поради факта, че стопанинѣтъ, понеже постоянно е заетъ въ усилената полска работа и нѣма възможностъ да спазва установенитѣ законни срокове за плащане на данѣцитѣ и такситѣ, винаги ги плаща съ глоби. А освенъ това и поради невъзможността да плаща редовно данѣцитѣ си — винаги първитѣ две третинки не може да ги плаща на сроковетѣ, защото нѣма никакви срѣдства. Такова едно стопанство отъ 100 декари работна земя, безспорно, има и известни странични доходи, а именно: отъ птици, яйца, пчели, свини, продажба на добитѣкъ и пр. Тия доходи, обаче, въ последнитѣ години сж почти изчезнали за стопанството, поради изораването на меритѣ за паша, вследствие на което то не може да отглежда вече тѣзи домашни животни и заради това единствениятъ неговъ доходъ си остава само производството на зърнени храни. По тази именно причина въ моитѣ сравнения не предвиждамъ такива доходи, обаче, и да допустимъ, че нѣкой отъ тия стопанства иматъ и странични доходи, все пакъ тѣ нѣма да достигнатъ за друго едно перо, което азъ умишлено не взехъ предъ видъ, за да не се смѣтне, че чрезъ грамадниятъ дефицитъ, който изкарвамъ въ земеделското стопанство, имамъ за целъ да правя нѣкакви демагогии — именно перото за облъкло на членоветѣ на стопанството, за опазване на тѣхното здраве, за поддържането и опазването на здравето на добитѣка и пр.

Отъ казаното дотукъ се вижда много добре, че едно земеделско стопанство, каквото азъ описвамъ, отъ 100 декари работна земя, презъ времето отъ 1929 до 1937 г. е приключило всѣка година съ грамаденъ дефицитъ. Тукъ азъ не вземамъ предвидъ и ония загуби, които земеделското стопанство претърпява отъ непредвиденитѣ случайни нещастия, като чалгънъ по посѣвитѣ, суша, измръзване, наводнения, смъртъ на работния добитѣкъ и пр., които сж неизмѣнни съпътници въ сждбата на земеделеца-стопанинъ, и които, ако ги изчислимъ, биха ни поставили предъ една още по-страшна картина на нашето земеделско стопанство, което се препитава изключително отъ производството на зърнени храни.

Сжщо така азъ не вземамъ предвидъ въ моето изчисление и възнаграждението труда на шестчленното семейство на стопанството, което, ако вземемъ 8 часа работния день, работи 600 дни въ годината. Работятъ всички отъ сутринъ до вечеръ. Не предвиждамъ и амортизация на вложения капиталъ въ добитѣкъ и земя.

Едно малко подобрене, и то не за цѣлата страна, настъпи за зърнопроизводителитѣ презъ последнитѣ две години, съ незначителното увеличение ценитѣ на пшеницата и ржжата и отъ по-доброто качество на сжитѣ. Това подобрене, обаче, бѣ съвсемъ недостатъчно, за да отговори на отворилитѣ се нужди на стопанството отъ всевъзможни такси, данѣци, натрупани презъ редицата преди това неурожайни години. Известно е, че всички, които бѣха като кредитори на земеделеца-стопанинъ — държава, община и частни лица — като видѣха, че има малко по-хубава реколтата и по-добри цѣни на хранитѣ, се впуснаха въ събиране на своитѣ вземания, безъ да спазватъ законитѣ, които гарантиратъ стопанина-земеделецъ съ храна и срѣдства за изхранване на семейството му и оставиха земеделеца-стопанинъ пакъ съ праздни хамбари и безъ пари още по срѣдата на зимата, вследствие на което той бѣ принуденъ да търси взаимнообразно храна отъ Дирекцията за храноизносностъ, за изхранване на семейството си и добитѣка. Ямболска околия, обаче, бѣ лишена отъ тая подкрепа на Дирекцията за храноизносностъ, защото се смѣташе за най-производителната околия на зърнени храни въ страната и казваха, че населението въ нея не се нуждае отъ подкрепа, защото има храни, въпрѣки че имаше масово искане отъ почти всички села въ нея за храни. Като следствие на това дойде срамното за държавата и за народа трагично положение, земеделцитѣ отъ Ямболска околия, даже и тия, които грижеваха повече отъ 100 декари работна земя, да бждатъ принудени да търсятъ частни заеми, съ скжпи и прескжпи лихви, като залагаха мило за драго, за да се снабдятъ съ

срѣдства, от които да си набавят храна за изхранване на семейства си и добитъка. Такива сѣ случитѣ почти въ всички села на околията, където кооперациитѣ бѣха при- нудени да продават брѣшно на дребно, закупено от мел- ницитѣ въ гр. Ямболъ.

Председател Стойчо Мошановъ: (Звъни)

Динко Теневъ: Още малко и свършвамъ.

Най-старитѣ хора от околията не помнятъ такъвъ гладъ. И тази година населението от Ямболска околия иска подкрепата на Дирекцията за храноизносъ, да му от- пустне храна за изхранване до идущата рѣколта, но Дирек- цията и до този моментъ е останала глуха на тия искания — по какви причини, не зная, моля да ми отговори г-нъ мини- стърът на търговията. Обаче, за съжаление, него го нѣма.

Обаждагъ се: Тукъ е, седи на депутатскитѣ маси.

Динко Теневъ: Азъ го търся тукъ. (Сочи министерската маса)

Стефанъ Цановъ: Председателътъ ще му каже, после какво си говорилъ.

Динко Теневъ: Като имамъ всичко това предвидъ и като познавамъ добре положението на земеделеца-стопанинъ зърнопроизводителъ, защото и азъ самъ съмъ такъвъ, за менъ не бѣше никаква изненада тревожната фраза на г-нъ министра на финанситѣ, която каза той тукъ при своето изложение — че зърненото производство въ нашата държава е чувствително намалѣло, което е действително единъ печаленъ фактъ.

Споредъ мене, обаче, намалението на зърненото произ- водство ще продължи своя процесъ все повече и повече до- тогава, докогато не се обърне сериозно внимание върху причинитѣ, които предизвикватъ това постепенно намале- ние. За менъ причината за това не се крие въ трансформа- цията на земеделието, както се изрази г-нъ министърът на финанситѣ, а въ това, че зърнопроизводителътъ се на- мира въ невъзможностъ да продължава да обработва зе- мята си и да произвежда храни при ежегоднитѣ дефицити, които го принуждаватъ да покрива своя разходъ съ про- дажбата на работния си добитъкъ и съ продажбата каже и на земята си.

Ясно е, значи, отъ казаното дотукъ, че чрезъ по-ефи- касната намѣса на държавата ние трѣбва да осигуримъ на зърнопроизводителитѣ постоянна цена на зърненитѣ храни най-малко за 5 години и особено на пшеницата и ръжта, която да отговаря на цената имъ преди военнитѣ години, а именно 5.40—5.50 л. за кгр. пшеница и най-малко 4 л. за килограмъ ръжъ.

При това положение много естествено е, че ще се на- ложи да се увеличи цената на хлѣба. Това увеличение, обаче, нѣма да бѣде голѣмо, отъ каквото нѣкои лица, незапо- знати съ въпроса, се тревожатъ. При 5.40 л. кгр. пшеница ние може да имаме 6 л. кгр. хлѣба. Държавата трѣбва да бѣде по-внимателна, когато ще се изчисляватъ необ- ходимитѣ печалби на всички, които сѣ между зърнопроиз- водителя и консуматора. Тия печалби трѣбва да бждатъ сведени до крайния минимумъ. Това се налага преди всичко отъ идеята за социална правда въ нашата държава.

Изходъ отъ това безнадеждно за зърнопроизводителя положение азъ виждамъ, както и по-горе споменахъ, само въ увеличение цената на зърненитѣ храни. Но тукъ не се касае въпросътъ само за подобрене на стопанското по- ложение на домакинствата съ 100 и надъ 100 декари земя, а и на ония, които притежаватъ до 50 декари и по-малко земя, защото стопанства съ по-малко отъ 50 декари земя използватъ свободното отъ ангажмента по стопанството имъ време въ работа съ заплащане въ другитѣ по-голѣми или по-малочленни стопанства, като заплащането на труда имъ става въ натура съ зърнени храни.

Въ заключение азъ препорѣчвамъ и следнитѣ мѣрки, наложени ни отъ тежкото положение на земеделскитѣ про- изводители: да имаме само три вида данъци, а именно: първо, данъкъ на самия стопанинъ, като гражданинъ на страната; второ, данъкъ върху прихода отъ земята — про- гресивно-подоходния данъкъ и, трето, данъкъ върху до- битъка.

По този начинъ земеделецътъ-стопанинъ ще бѣде из- бавенъ отъ тежки и незнайни за него данъци, такси и пр. и отъ голѣмия размѣръ на лихви и глоби, които сега той плаща поради невъзможността да знае и спазва фаталнитѣ срокове за плащане на сѣнитѣ.

Завършвайки своята речъ по бюджета на Министер- ството на земеделието, г-да народни представители, азъ ви

моля да обърнете по-голѣмо внимание къмъ земеделеца- зърнопроизводителъ, защото неговата участъ е тежка и тъй е въ крайно отчаяние, а неговото белствие води къмъ ката- строфа и самата държава.

Председател Стойчо Мошановъ: Има думата народ- ниятъ представителъ г-нъ Христо Геренкувлиевъ.

Христо Геренкувлиевъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! И на менъ дойде редъ да стѣпна на тая све- щена трибуна и да кажа нѣколко думи по бюджета на зе- меделието. Казвамъ „свещена трибуна“, защото смѣтамъ, че отъ тази трибуна се решаватъ съдбинитѣ и на Бълга- рия, и на българския народъ. (Ржкоплѣскания отъ всички страни)

Минчо Драндаревски: Тѣй трѣбва да бѣде, бай Христо.

Стефанъ Цановъ: Така ще бѣде.

Димитъръ Търкалановъ: Това е истина.

Христо Геренкувлиевъ: Г-да народни представители!

Отъ близо единъ месецъ ние се занимаваме съ бюджета на държавата, въ който е отразена нашата стопанска, про- свѣтна, строителна и културна политика. Ние чухме блѣ- сави речи за здравното дѣло на страната, за нашата на- родна отбрана, за нашата просвѣта. Гласувахме едино- душно всички минали досега бюджети и този на народ- ната войска съ аплодисменти. Това говори, че когато се касае до защита на страната, ние всички до единъ сме го- тови да дадемъ подкрепата си. Това говори, че ние сме на- родъ, който цени своята въоръжена сила — народъ съ бѣ- деще. (Ржкоплѣскания)

Съ грамадно болшинство ние дадохме на народното здраве повече срѣдства, отколкото бѣха предвидени. За народната просвѣта сѣщо сме готови да дадемъ още, за- щото здравето на народа, неговата просвѣта и неговата организирана военна сила го изискватъ. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво!“)

Но, г-да народни представители, като искаме нашиятъ народъ да бѣде здравъ, като искаме нашиятъ народъ да бѣде просвѣтенъ, издигнатъ високо въ културно отноше- ние, както и снабденъ съ най-модерни оружия, логично се поставя въпросътъ: откъде ще вземемъ срѣдствата, за да можемъ да задоволимъ всички тия нужди?

Но само това ли е, г-да народни представители? Не е ли необходимо още едно нѣщо — духъ въ нашия народъ? Имаме ли го, г-да? Азъ смѣтамъ, че особено въ нашето село отъ известни години насамъ духътъ, който е най-много необходимъ, го нѣма. (Ржкоплѣскания)

Димитъръ Гичевъ: Браво!

Христо Геренкувлиевъ: Ние всички казваме отъ тази трибуна: да дадемъ на чичо. Но когато дойде време да му дадемъ, заставаме на първа линия и ние обираме каймака. (Смѣхъ) Не всички! Да се разберемъ. Така е.

Стефанъ Цановъ: Изясни се какво значи това „ние“.

Христо Геренкувлиевъ: Нѣмамъ време да се изясня- вамъ. Искамъ да навърлямъ само главнитѣ точки, защото времето ми е много малко, а вие сами ще разберете ми- съльта ми.

Председател Стойчо Мошановъ: Моля, продължавайте! Не се отвлечайте.

Христо Геренкувлиевъ: Вие сигурно сте си дали отго- вора на въпроса откъде ще вземемъ срѣдствата. Давамъ си го и азъ: това сѣ материалнитѣ срѣдства, които ние главно черпимъ изъ недрата на нашата земя, защото всѣ- признато е, че основниятъ поминъкъ и основниятъ доходъ на страната е земеделието. А то е, г-да народни предста- вители, споредъ моитѣ разбирания, задушено отъ задѣл- жения и отъ общински данѣци.

Вълчо Боневъ: Твоитѣ разбирания сѣ разбирания и на народа.

Христо Геренкувлиевъ: Г-да народни представители! Мисля, че нѣма нужда да изтъквамъ, че когато поминъкътъ на единъ народъ е слабъ, когато доходитѣ, които той черпи отъ своето стопанство, не сѣ достатъчни да покрийтъ негѣ- витѣ насѣдни нужди, той не може да отдѣли нито за своето здраве, нито за своята просвѣта; той живѣе въ ни- щета, въ мизерия, поради липса на срѣдства, върхушки неговата воля, върхушки неговото желание и върхушки неговото съзнание, че трѣбва да се дѣкува, че

трѣбва да се просвѣщава и че трѣбва да се брани. Той остава неотзивчивъ къмъ своитѣ нужди и къмъ тѣзи на държавата. (Ржкоплѣскания и гласове „Браво!“)

Искаме ли, следователно, да отстранимъ този недостатѣкъ, искаме ли да въодушевимъ този народъ къмъ повече грижи за своето здраве и своята просвѣта, ние трѣбва, преди всичко, като държава, да направимъ всичко възможно, за да подобримъ неговия поминѣкъ и създадемъ условия, за да може този народъ, 85% отъ който е чисто земеделски, да се изхрани добре и да може да отлѣпи отъ своитѣ приходи една частъ, за да посрещне своитѣ задължения къмъ държавата, своитѣ задължения къмъ кредитори, а също така да отлѣпи срдѣства и за възпитание и образование на своитѣ деца.

Г-да народни представители! Въпрѣки всичкото желание на българския земеделски стопанинъ, който обича своята родина, който е готовъ да я брани съ цената на живота си, който записа въ историята нечувани подвизи по бранни поля, той днесъ, живѣейки съ съзнанието, че като български гражданинъ трѣбва да изпълни своитѣ задължения къмъ държавата си, не може да намѣри срдѣства за това, защото неговиятъ доходъ, неговитѣ срдѣства за животъ сѣ твърде скромни и въ много случаи мизерни.

Азъ нѣма да ви отегчавамъ съ цифри, затова защото вие всички по-добре ги знаете, четете и разбирате повече отъ мене, но ще отбележа, споредъ даннитѣ, които намирамъ въ книгата „Българско земеделско стопанство“ на г-нъ Иванъ Николовъ, че за 1935 г. срдѣно на глава земеделско население се пада доходъ около 4.000 л., а споредъ г-нъ проф. Александъръ Цанковъ — 1.700 л. годишно. А какво значи това? Това значи, че за изхранване, за образование, за здраве, за облѣкло, за плащане на задължения и пр. пр., земеделскиятъ стопанинъ разполага на глава само съ около 4.000 л. доходъ годишно или на день съ 11 л., а споредъ г-нъ проф. Цанковъ съ 7 л. Тази цифра говори достатъчно, за да имаме представа колко нитѣтъ е доходътъ на земеделския стопанинъ.

Виждайки всичко това и съзнавайки необходимостта да се увеличи този доходъ и да се създадатъ нови източници, азъ смѣтамъ, че държавата, правителството и ние, като народни представители, трѣбва да намѣримъ начини и срдѣства да подобримъ състоянието на българското земедѣлче и положението на българския земеделски стопанинъ. Това не става само съ приказки и пожелания. Азъ самъ съмъ земеделски стопанинъ и знамъ колко жертви трѣбва да се направятъ, колко много трѣбва да се работи, за да може да се постигне единъ успѣхъ въ земеделското стопанство. Г-да! Азъ само поставямъ точкитѣ, а вие по-нататѣкъ ще си разтълкувате мисълта ми за себе си.

Г-да народни представители! Изтъквайки всичко това азъ смѣтамъ за нашъ свещенъ дългъ да подкрѣпимъ г-нъ министра на земедѣлнето и държавнитѣ имоти и цѣлото правителство въ неговото желание и неговия стремежъ да създаде чрезъ бюджета, който е предъ насъ, повече условия за напредѣка на българското земеделско стопанство. Земеделското стопанство, като предприятие, трѣбва да бѣде насочено по повитѣ нѣтици на производството: да си служи съ новата техника, съ подобренъ посѣвекъ и посадоченъ материалъ и пр., а за това е нужна просвѣта, ржководители и наръ. Съ други думи казано, когато ние разглеждаме бюджета на земедѣлнето, трѣбва да бѣдемъ еднакво недржко по отношение на ржководния персоналъ — просвѣтския ученъ земедѣлецъ, агронома — така силно и къмъ кредититѣ, които сѣ необходими непосредствено за подпомагане на земеделското стопанство и за извеждане на всички оѣзи мѣроприятия, необходими за развитието и подобрене на нашето земеделско стопанство и увеличенте земеделското производство.

Азъ нѣма да се спирамъ подробно върху кредититѣ, предвидени за личния съставъ въ бюджета на Министерството на земедѣлнето, затова защото смѣтамъ, че г-нъ министърътъ е направилъ достатъчно добре своята преценка за персонала, който му е необходимъ да провежда една широка, системна и дълбока земеделско-стопанска политика. Това го казвамъ, защото особено днешниятъ министъръ, г-да народни представители, е земеделски стопанинъ и той повече разбира — азъ даже се срамувамъ да говоря предъ него сега тукъ това, което изказвамъ — какво трѣбва да се даде на нашия седящия стопанинъ, подобрене на нашето земеделско стопанство и увеличенте на земеделското производство.

Г-да народни представители! Бихъ наблегналъ само върху обстоятелството — ако срдѣствата позволяватъ — броятъ на допълнителнитѣ земеделски училища да се увеличи съ колкото се може повече, т. е. да се задоволятъ поне за сега всички искания за откриване на допълнителни земеделски училища. (Ржкоплѣскания отъ дѣсно и цен-

търа) Г-да народни представители! Въ бюджетопроекта се предвиждатъ около 52, струва ми се, допълнителни земеделски училища. Има искания, обаче, доколкото имамъ сведения, отъ 156 централни общини за откриване и въ тѣхъ на допълнителни земеделски училища. Затуй азъ апелирамъ да се откриятъ колкото е възможно повече допълнителни земеделски училища.

Бихъ прибавилъ още: да се увеличи броятъ на лицата, които контролиратъ изпълнението на земеделско-стопанската програма, защото моитѣ сведения гозорятъ, че на много мѣста изпълнителитѣ на тази програма не работятъ достатъчно енергично за нейното провеждане.

Убеденъ, че земеделската програма се създава и провежда отъ компетентни и просвѣтени хора, особено отъ г-нъ министра, който е земеделски стопанинъ, азъ смѣтамъ, че ограничения въ това отношение не би трѣбвало да се правятъ.

Що се отнася до вещественитѣ разходи, съ които неминуемо е свързанъ успѣхътъ на всѣка една служба, азъ смѣтамъ, че и тукъ ние трѣбва да бѣдемъ по-щедри, за да не спираме работата на хората, които сѣ призовани да работятъ за подобренето на българското земеделско стопанство. Земеделското образование, обществено-агрономическитѣ служби, разсадници, опитни станции и полета, трѣбва да иматъ достатъчно срдѣства, за да могатъ да се обезвѣдятъ съ всичко необходимо за провеждане на една полезна и плодотворна политика.

Азъ смѣтамъ, че подкрѣпата, която се дава за обезвѣждане на допълнителнитѣ земеделски училища, е твърде слаба. На много мѣста тѣ сѣ създадени безъ да бѣдатъ добре обезвѣдени и безъ да се даде възможностъ на ржководния персоналъ да провежда на практика земеделскитѣ си знания. Въ това отношение новоучреденитѣ земеделски камари ще даватъ своята подкрѣпа, но и това не е достатъчно. Тѣ биха могли и биха станали въ всѣко отношение едни отъ най-дейнитѣ сътрудници на Министерството на земедѣлнето, ако имъ се осигурятъ повече срдѣства. Оноа, което опази вечеръ казахъ, сега нѣма да го повтарямъ.

Г-да народни представители! Азъ ржкоплѣскамъ, одобрявамъ и поддржамъ идеята на г-нъ министра на земедѣлнето да подкрѣпи земеделскитѣ камари съ една малка субсидия, за да могатъ тѣ да се явятъ въ негова подкрѣпа, за да могатъ тѣ да се явятъ по-активно въ подкрѣпа на голѣмото дѣло за подобрене на българското земеделско стопанство.

И на трето мѣсто ще трѣбва да се спра на кредититѣ, които се предвиждатъ за мѣроприятия, целенци подобрене на земеделското стопанство.

Председателъ Стойчо Молчановъ: Имате още десетъ минути.

Христо Геренкулиевъ: Свършвамъ. — Всички параграфи, изброени въ тази глава на бюджета, смѣтамъ за недостатъчни, и ако останатъ така, това значи, че подкрѣпата, която ние ще дадемъ на министра на земедѣлнето за провеждане на редица мѣроприятия, отбелязани въ тази глава, не е отъ такъвъ размѣръ, който би подпомогналъ значително развитието на българското земеделско стопанство. Така напр., подобренето на естественитѣ ливади и на меритѣ, набавянето на семена отъ тревни смѣски, организирането на производството на такива, помощи за набавяне на ливадарски брани и пр., не може да се постигне съ предвидената сума 7.500.000 л. Подобренето на маслодайнитѣ култури и мѣржитѣ, които трѣбва да се взематъ за тѣхното разпространение, не може да стане само съ 200.000 л. Подобренето на нашето винопроизводство и създаването естивно и типово вино може да стане само чрезъ добре организирани изби. Предвиденитѣ, обаче, кредити за подпомагане строежа на такива въ размѣръ само на около 3 милиона лева, споредъ мене, сѣ съвсемъ недостатъчни. А що се отнася до подобрене храната, облѣклото и въобще условията на животъ въ селското домакинство, уреждането на стопанскитѣ дворове, създаването на дворни зеленчукови и овощни градини не би могло да се постигне съ малката сума, предвидена въ бюджета, въ размѣръ на 3½ милиона лева.

Г-да народни представители! Гозорейки за кредититѣ, предвидени специално за земедѣлнето, нека ми бѣде позволено да се спра още съ нѣколко думи, да подчертая голѣмата необходимостъ отъ срдѣства за подобрене на нашето скотовѣдство и главно за снабдяването му съ добри, елитни мжжки разплодници и продължаване въ по-широкъ масшабъ работата по контролиране качествата на нашия говежди, овчи и пр. добитѣкъ. Въ това отношение азъ смѣтамъ, че ние ще трѣбва да бѣдемъ по-щедри съ кредити и започнатата преди десетина години работа трѣбва да продължи съ още по-голѣми усилия.

Разплоднитѣ, които сѣ основата за подобрене на ско-

товдството, не могат да бъдат оставени на произвола, а трябва да бъдат оставени при условия на добро и правилно развитие и използване. Скотовъдният домъ въ общината не може да бъде подценяван и не може да се говори за него съ присмехъ, защото той е тъй важен за поминъка на земеделското население, както е важен единъ домъ за отглеждане на децата.

Създаването условия за използване на млъкото и преработката му въ млъчни продукти също така е една отъ съществени грижи на министерството и азъ смѣтамъ, че въ това отношение всички колективни и частни инициативи за създаване на мандри и въобще заведения за едно типово и масово преработване на млъкото ще трябва да бъдатъ поощрени и подпомагани отъ Министерството на земеделието.

За птицевъдството азъ нѣма да говоря, защото много се говори за него.

Нѣкой отъ дѣсно: Ясно е.

Христо Геренкувлевъ: Г-да народни представители! Съ рискъ да отекча вашето внимание, азъ ще се спра бѣгло на въпроса за уреждането на поземлената собственост и комасацията.

Оземляването на безимотните стопани и доземляването на маломотните, преценено както отъ стопанско, тъй и отъ социално гледище, е единъ дългъ на държавата. Но тукъ азъ съмъ длъженъ да обърна вниманието на г-нъ министра на земеделието и на всички г-да народни представители, че когато говоримъ за оземляването на земеделските стопани, ние не трябва да го подразбираме само че трябва да имъ даваме земи. Не. Когато ще оземляваме, ние ще трябва да се стремимъ да създадемъ жизнеспособно стопанство, което да не умира подъ тежеститъ на задълженията, съ които то е натоварено. Ние трябва да намеримъ начинъ да поставимъ новите стопанства въ положение да могатъ да живеятъ, да работятъ и лесно да се издѣлжаватъ. А това може да стане, когато ценитъ на земятъ, които имъ даваме, са по-ниски и тяхното изплащане става въ единъ по-дълъгъ периодъ време, минимумъ поне 30 години. Също така обзавеждането имъ съ инвентаръ и съ необходимите стопански постройки ще трябва да стане съ дългосрочни и евтини кредити. Така че, въ края на краищата, ежегодната вноска, която тези земеделски стопани ще трябва да правятъ, да е по-малка за тяхъ и дори при неблагоприятни условия да могатъ да посрещнатъ задълженията си. Върви ли се по стария пътъ на обзавеждане и задължаване на новите земеделски стопани, резултатитъ ще бъдатъ каквито съ сега: задължители стопанства до гуша, липса на всякаква възможност за издѣлжаване и въ края на краищата — смъртъ.

Председател Стойчо Мошановъ: Завършете!

Христо Геренкувлевъ: Още една минута. — Г-да народни представители! Нека ми позволи г-нъ министърътъ да обърна също така вниманието за подбора на лицата, които подлежат на оземляване, а също така и върху начина на използването на даденитъ имъ земи. Въ подробност нѣма да се впускамъ, но ще отбележа само, че има доста много оземлени лица, които не съ се занимавали и не се занимаватъ съ земеделие, а и такива, които даватъ земятъ си на изпозитъ, или подъ наемъ.

И за да завърша моитъ бележки по бюджета на земеделието, позволявамъ си да настоя за по-енергично провеждане на комасацията, като се предвидятъ въ държавния бюджетъ достатъчно срѣдства за едно по-масово извършване на комасация. Отъ даннитъ, които намираме въ книгата на г-нъ Николовъ, която цитирахъ по-горе, се вижда, че ако се върви по пътя, по който досега се е вървѣло, ние нѣма да можемъ да комасираме нашето земеделско стопанство и въ продължение на 300 години. Ето защо необходимо е да се направи единъ планъ, съ расчетъ, това отъ голямо културно и стопанско значение мѣроприятие да бъде проведено въ единъ периодъ не по-дълъгъ отъ 10—15 години. Срѣдствата за това могатъ да се намиратъ. Тези срѣдства, г-да, ще се върнатъ стократно отъ ползитъ, които ще добиемъ следъ реализирането на комасацията.

Накрай азъ смѣтамъ, че бюджетътъ на Министерството на земеделието следъ една продължителна летаргия се оживява и добива повече смисълъ и повече значение. (Ръжкоплѣскания) Увеличението на кредититъ, което намираме въ представения ни бюджетъ, и начинътъ, по който тези

кредити съ разпредѣлени за използване, ни даватъ достатъчно основание за една добра и смислена земеделско-стопанска политика. Съ заема, който г-нъ министърътъ на финанситъ ни обеща, азъ смѣтамъ, че празнотитъ, които съществуватъ сега въ бюджета, ще могатъ да се запълнятъ. (Ръжкоплѣскания)

Що се отнася до кредититъ, предвидени за горитъ и ветеринарната служба, азъ ги намирамъ достатъчни и добре обосновани. Ще апелирамъ само за по-добросъвестно и енергично изпълнение на службата отъ лицата, натоварени съ тези работи.

Законътъ за горитъ, особено въ неговитъ постановления, които съ отъ полза за горянитъ и земеделското стопанство, още не е изпълненъ.

При една широка мрежа отъ ветеринарни лѣкари нашиятъ добитъкъ още не получава онази помощъ, която е необходима за неговото запазване и лѣкуване.

И най-накрая, за да бъде пълненъ бюджетътъ на земеделието, къмъ него трябва да се прибави и този на отдѣленитъ за водитъ, което трябва да съставлява неотемима частъ отъ едно цѣло Министерство на земеделието и държавнитъ имоти.

Азъ ще гласувамъ за този бюджетъ, при условие, обаче, че обещаниятъ заемъ ще бъде даденъ и употребенъ само за мѣроприятия, целящи подобрене на земеделското стопанство, съ съзнанието, че колкото малко и да бъде дадено сега, то ще бъде рационално използвано и че резултатитъ отъ него ще бъдатъ единъ плусъ за доходитъ на земеделските стопани.

Гласувайки този бюджетъ, азъ смѣтамъ, че като добри българи и като добри стопани ние ще изпълнимъ своя дългъ и ще дадемъ пълната възможност на правителството, респективно на министра на земеделието и държавнитъ имоти, да води българското земеделско стопанство къмъ по-добри бѣднини и да се създадатъ условия да бѣдемъ по-щедри къмъ бюджетитъ за народното здраве, за народната просвѣта и за народната отбрана, или съ други думи казано, за създаването на благоденствающъ и културенъ български народъ.

Г-да народни представители! Заклучавамъ. Лично азъ съ всичката си душа вѣрвамъ, че г-нъ Багряновъ, като министъръ на земеделието и като земеделски стопанинъ, ще даде всичко за преуспѣването на нашето земеделие. Ако ние, земеделските стопани, угадимъ, че има нѣкакъвъ недоимъкъ, който трябва да се даде, ние ще смѣтаме, че г-нъ Багряновъ го е пожелалъ и е искалъ да го даде, обаче други съ погрѣчили. (Ръжкоплѣскания)

Председател Стойчо Мошановъ: Г-да народни представители! Благодаря на всички за търпението, което имате тая вечеръ.

Ще опредѣлимъ дневния редъ за утрешното заседание. Въ съгласие съ правителството, председателството предлага следния дневенъ редъ:

Първо четене законопроектитъ:

1. За измѣнение закона за Българската народна банка.
2. За измѣнение и допълнение на закона за митницитъ.
3. Докладъ на бюджетарната комисия по бюджетопроектитъ за разходитъ за 1939 г. по: а) Министерството на земеделието и държавнитъ имоти — продължение разискванията; б) Министерството на общественитъ сгради, пътищата и благоустройството; в) Върховното правителство; г) Министерството на външнитъ работи и на изповѣданията.

4. Първо четене законопроекта за отпускане заемъ въ размѣръ 75.000.000 л. отъ Пощенската спестовна каса на Главната дирекция на пошитъ, телеграфитъ и телефонитъ.

Одобрение предложенята:

5. За отпускане еднократна помощъ на съпругата на покойния художникъ-скулпторъ Кирилъ Шиваровъ.

6. За приемане на държавна служба по ведомството на Министерството на народното просвѣщение чужди поданици.

7. За приемане завещанието на покойната Райна д-ръ Стефанъ Чернева.

8. За отпускане еднократна помощъ на Ана Андонова и други.

Който съ съгласни съ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 24 часа)

Председател: **СТОЙЧО МОШАНОВЪ**

Подпредседател: **ДИМИТЪРЪ ПЕШЕВЪ**

Секретари:

П. КОСТОВЪ
ГЕТО КРЪСТЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**